

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ZİYARET FENOMENİ VE KASTAMONU İL MERKEZİNDEKİ
DİNİ ZİYARET YERLERİ**

ABDULKADİR KURU

Danışman : Prof. Dr. İbrahim YENEN

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Hakan COŞAR

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Hasan Ali YILMAZ

KASTAMONU-2024

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Abdulkadir KURU

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZİYARET FENOMENİ VE KASTAMONU İL MERKEZİNDEKİ DİNİ ZİYARET YERLERİ

ABDULKADİR KURU

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN: PROF. DR. İBRAHİM YENEN

Özet metni buraya yazınız.

Bu araştırmada halk dini bağlamında ziyaret fenomeni üzerine odaklanılarak, Kastamonu il merkezindeki dini ziyaret mekânlarından olan türbeler incelendi. Nitel çalışma yöntemine bağlı kalınarak literatür incelemesi yanında ziyaretçiler ile mülakatlar yapıldı. Araştırmada veriler tarihi kayıtlar, yazılı belgeler, eski fotoğraflar veya mekânın geçmişine ışık tutabilecek her türlü arşiv materyali, ziyaret yerlerinin tarihi ve kültürel evrimini anlamak için kullanıldı. Dini ziyaretler, folklorik çalışmalar, din sosyolojisi, antropoloji ve ilgili alanlarda yapılmış akademik çalışmalar ve yayınlar, bu konudaki bilgilerin derlenmesi için kullanıldı. Ayrıca ziyaretçiler ile mülakatlar yapılarak halk dini bağlamında algıları değerlendirildi. Araştırma sonucunda, Kastamonu ilinde bulunan çeşitli tarihi ve dini türbelerin, bölge halkı ve ziyaretçiler üzerinde derin bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu türbeler, farklı dönemlerde yaşamış önemli şahsiyetlerin metfun olduğu yerler olarak manevi değer taşımaktadır. Yöre halkı ve il dışından gelen ziyaretçiler, bu türbeleri turistik amaçlı ziyaret etmelerinin yanı sıra, çeşitli dileklerini ve dualarını da bu kutsal mekânlarda gerçekleştirmektedir. Kastamonu'nun türbe ve dini ziyaret yerleri, bölgenin dini ve kültürel mirasının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Kastamonu'daki türbeler ve dini ziyaret mekânları, yerel halk için sadece dini açıdan değil, aynı zamanda bir araya gelme, manevi deneyimler paylaşma ve kültürel birikimin yaşanması için önemli birer kültürel miras olma özelliğini taşımaktadır. Türbelerdeki ritüellerin ve inançların, geleneksel ve kültürel değerlerle birleşerek zaman içinde oluştuğu görülmektedir. İnsanların türbelere olan ziyaretlerinde dileklerini, şifa arayışlarını ve manevi huzur arzularını bir araya getirdiği gözlemlenmektedir. Türbelerin çevresinde gerçekleştirilen adaklar ve bağışlar, bölgenin sosyal hayatına da önemli bir katkı sağlamaktadır. Kastamonu'nun tarihi türbeleri ve dini ziyaret noktaları, bölgenin derin kültürel mirasını temsil etmektedir. Bu kutsal mekânlar, sadece tarihi yansıtmakla kalmayıp aynı zamanda insanların manevi huzur bulduğu özel alanlar olarak değerlendirilmektedir. Bu mirası keşfetmek, tarihi zenginliklere saygı göstermek ve korumak gelecek nesillere aktarmak için gerekli görülmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Türbe, Kastamonu Türbeleri, Dini Ziyaret

Haziran 2024, 136 Sayfa

ABSTRACT

M.A THESIS

VISIT PHENOMENA AND RELIGIOUS VISIT PLACES IN KASTAMONU PROVINCIAL CENTER

ABDULKADİR KURU

**KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF PHILOSOPHY AND RELIGIOUS SCIENCES
SUPERVISOR: PROF. DR. İBRAHİM YENEN**

This research focused on the phenomenon of visiting in the context of folk religion, and tombs, which are religious visiting places in the city center of Kastamonu, were examined. A literature review was conducted adhering to the qualitative study method. In the research, data such as historical records, written documents, old photographs or any archival material that can shed light on the history of the place were used to understand the historical and cultural evolution of the places visited. Academic studies and publications on religious visits, folkloric studies, sociology of religion, anthropology and related fields were used to compile information on this subject. Sources such as news, articles, theses, books and websites and blogs in print or digital media have been used to understand the public perception of places to visit. As a result of the research, it was concluded that various historical and religious shrines in Kastamonu province have a deep impact on the local people and visitors. These tombs have spiritual value as places where important figures who lived in different periods are buried. In addition to visiting these shrines for touristic purposes, local people and visitors from outside the province also realize their various wishes and prayers in these sacred places. Kastamonu's shrines and religious pilgrimages constitute an important part of the region's religious and cultural heritage. Tombs and religious places of pilgrimage in Kastamonu are important areas for local people not only from a religious perspective, but also for coming together, sharing spiritual experiences and experiencing cultural accumulation. It is seen that the rituals and beliefs in the tombs were formed over time by combining with traditional and cultural values. It is observed that people bring together their wishes, their search for healing, and their desire for spiritual peace when they visit shrines. Votive offerings and donations made around the tombs also make a significant contribution to the social life of the region. Kastamonu's historical shrines and religious visiting points represent the deep cultural heritage of the region. These sacred places not only reflect history but are also considered special areas where people find spiritual peace. It is deemed necessary to discover this heritage, respect and protect historical riches, and pass them on to future generations.

KEYWORDS: Tomb, Kastamonu Tombs, Religious Visit

June 2024, 136 Page

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasında, halk dini bağlamında ziyaret fenomeni üzerine odaklanılmış, Kastamonu il merkezindeki dini ziyaret yerlerinden biri olan türbeler incelenmiştir.

Dini ve tarihi geçmişi zengin olan, Evliyalar Şehri olarak adlandırılan Kastamonu’da bulunan dini ziyaret yerlerinin ne amaçla ziyaret edildiği ziyaretçi algılarının nasıl olduğu incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın, dini ziyaret ve ziyaret fenomeni ile ilgili Türkiye’deki bilgi birikimine katkı sağlaması açısından önemli olabileceği düşünülmektedir. Kastamonu il merkezindeki dini ziyaret yerlerine yönelik daha önce yapılmış araştırmaların kısıtlı sayıda olması, bu araştırmanın bölgeye dair yeni bilgiler sunması açısından önemlidir. Ziyaretçiler ile yapılan görüşmeler ile derinlemesine çalışılmış olması yönüyle diğer araştırmalardan ayrılmaktadır.

Dini ziyaret ve ziyaret fenomeni insanların inanç, değer ve kültürlerini yansıtan bir alandır. Bu nedenle araştırma sonuçlarının bölge halkının inanç, değer ve kültürlerine dair daha geniş bir anlayışın geliştirilmesine katkı sağlayabileceği ön görülmektedir.

Bu tezin ilk adımından son adımına kadar görüş ve önerileri ile bana destek olan, daima motive eden, her türlü maddi ve manevi desteğini üzerimde hissettiğim çok kıymetli danışman hocam Prof. Dr. İbrahim YENEN’e ve ayrıca tezin her aşamasında hiçbir zaman desteğini esirgemeyen kıymetli eşim Rumeysa Saliha KURU’ya teşekkürü bir borç bilirim.

Saygılarımla.

Abdulkadir KURU

Kastamonu, 2024

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TAAHHÜTNAME	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
GÖRSELLER DİZİNİ.....	ix
TABLolar DİZİNİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Tezin Amacı	2
1.2 Tezin Önemi	3
1.3 Tezin Sınırlılıkları	5
1.4 Yöntem	6
1.4.1 Araştırmanın Modeli.....	6
1.4.2 Araştırmanın Örnekleme	7
1.4.3 Veri Toplama Aracı	9
1.4.4 Verilerin Toplanması	10
1.4.5 Veri Analizi.....	11
2. HALK DİNDARLIĞI, ZİYARET FENOMENİ ve DİNİ ZİYARET ...	13
2.1 Halk Dindarlığı.....	13
2.1.1 Tanımı.....	13
2.1.2 Etkileri	16
2.1.3 Halk İnançlarının Özellikleri	18
2.1.4 Türk Halk Dindarlığının Toplumsal Özellikleri	19
2.1.5 Halk Dindarlığı Ziyaret Olgusu	22
2.2 Ziyaret Kavramı	24
2.2.1 Ziyaret Kültürü	25
2.2.1.1 İslam öncesi.....	258
2.2.1.2 Halk dindarlığı ve ziyaret ilişkisi	30
2.2.2 Türbeler.....	33
2.3 Dini Mekânların Tanıtımı.....	35
2.3.1 Ziyaretçilerin Özellikleri.....	36
2.4 Kastamonu Evliyalar Haftası.....	39
3. KASTAMONU İL MERKEZİNDEKİ DİNİ ZİYARET YERLERİ....	40
3.1 Kastamonu Türbeleri	40
3.1.1 Benli Sultan Türbesi	43
3.1.2 Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi	54
3.1.3 Yılanlı Dergâhı ve Abdülfettah-ı Veli Türbesi	66
3.1.4 Hatun Sultan Türbesi	74
3.1.5 Müfessir Alaeddin Türbesi	77
3.1.6 Maden Dede Türbesi.....	82
3.1.7 Aşıklı Sultan Türbesi	85
3.1.8 Atabeygazi Cami ve Türbesi.....	89
3.1.9 Karanlık Evliya Türbesi.....	93

3.1.10	Hepkebirler Sahabe Türbesi.....	97
3.1.11	Şeyh Ahmet Siyahi Türbesi	1000
3.1.12	Terzi Köyü Adil Bey Türbesi	1033
5. SONUÇ VE ÖNERİLER		106
KAYNAKLAR		110

GÖRSELLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Fotoğraf 3.1 Benli Sultan türbesi dış görünüş.....	44
Fotoğraf 3.2 Benli Sultan türbesi iç görünüş	48
Fotoğraf 3.3 Benli Sultan türbesi asa suyu	50
Fotoğraf 3.4 Benli Sultan türbesi çınar ağacı.....	51
Fotoğraf 3.5 Şeyh Şaban-ı Veli türbesi dış görünüş	55
Fotoğraf 3.6 Şeyh Şaban-ı Veli türbesi iç görünüş	56
Fotoğraf 3.7 Şeyh Şaban-ı Veli türbesi asa suyu	60
Fotoğraf 3.8 Abdülfettah-ı Veli türbesi iç görünüş.....	67
Fotoğraf 3.9 Abdülfettah-ı Veli türbesi iç görünüş.....	68
Fotoğraf 3.10 Abdülfettah-ı Veli türbesi dış giriş kapısı	70
Fotoğraf 3.11 Hatun Sultan türbesi dış görünüş	75
Fotoğraf 3.12 Hatun Sultan türbesi iç görünüş	76
Fotoğraf 3.13 Müfessir Alaeddin türbesi iç görünüş	78
Fotoğraf 3.14 Müfessir Alaeddin türbesi dış görünüş.....	79
Fotoğraf 3.15 Müfessir Alaeddin türbesi iç görünüş	80
Fotoğraf 3.16 Maden Dede türbesi dış görünüş	83
Fotoğraf 3.17 Aşıklı Sultan türbesi dış görünüş	86
Fotoğraf 3.18 Aşıklı Sultan türbesi iç görünüş	87
Fotoğraf 3.19 Atabey Gazi türbesi dış görünüş	91
Fotoğraf 3.20 Karanlık Evliya türbesi dış görünüş	94
Fotoğraf 3.21 Karanlık Evliya türbesi iç görünüş.....	95
Fotoğraf 3.22 Hepkebirler Sahabe türbesi dış görünüş.....	99
Fotoğraf 3.23 Şeyh Ahmet Siyahi türbesi dış görünüş	102
Fotoğraf 3.24 Terzi Köyü Adil Bey türbesi dış görünüş.....	104

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1.1 Katılımcıların demografik özellikleri	7
---	---

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

Ark : Arkadaşları
Sy : Sayfa

1. GİRİŞ

Günümüzde dini ziyaretler, pek çok kişi için manevi ve kültürel açıdan önemli birer etkinlik haline gelmiştir. Halk dini ile ilişkilendirilen ziyaret fenomeni, insanların farklı dinlere mensup oldukları ya da dindar olmadıkları durumlarda dahi, belirli dini mekânlara yönelmeleri ve bu mekânları ziyaret etmeleri olarak tanımlanabilir. Bu ziyaretler bireylerin inançlarını güçlendirmek, ruhani bir deneyim yaşamak, tarih ve kültürle buluşmak gibi amaçlarla gerçekleştirilebilmektedir. Bu sebeple tarihten günümüze kadar süregelen zaman içerisinde dini ziyaret adı altında peygamber, sahabe, evliya, alim ve molla gibi zatların metfun bulunduğu inanılan türbeler, yatırlar ve makamlar ziyaret edilmeye başlanmış, bu ziyaretler zaman içerisinde mum yakma, çaput bağlama gibi farklı ritüellerin meydana gelmesine ve halk dini olarak yerleşmesine sebep olmuştur. İnsanlar Allah'a yaklaşmak, istek dilek ve temennilerin kabul olması için bu ziyaretleri gerçekleştirmeye başlamışlardır. Bu tez çalışmasında halk dini bağlamında ziyaret fenomeni üzerine odaklanılmış, Kastamonu il merkezindeki dini ziyaret yerlerinden biri olan türbeler incelenmiştir. Aşağıda araştırmanın genel çerçevesi sunulmuştur.

Araştırma problem durumu açısından ele alındığında günümüzde dini ziyaretlerin, birçok insan için manevi ve kültürel açıdan önemli etkinlikler haline geldiği bilinmektedir. Bu ziyaretler, farklı dinlere mensup veya dindar olmayan insanlar tarafından da belirli dini mekânlara yönelim ve bu mekânları ziyaret etme şeklinde karşımıza çıkabilmektedir. Bu bağlamda peygamberlerin, sahabelerin, evliyaların, alimlerin ve mollaların metfun olduğuna inanılan türbeler, yatırlar ve makamlar tarih boyunca ziyaret edilmiş ve çeşitli ritüellerle anılmıştır. Bu ritüeller zaman içinde halk dini olarak yerleşmiş ve insanların Allah'a yaklaşma, istek dileme ve temennilerinin kabul olması için bu ziyaretleri gerçekleştirmelerine yol açmıştır. Kastamonu'daki türbelerin halk dini açısından rolünü ve önemini belirlemek, ziyaretçilerin bu türbelere yönelme nedenlerini ve bu ziyaretlerin ruhsal ve kültürel anlamda nasıl bir deneyim sunduğunu analiz etmek, ziyaretlerin toplumsal ve kültürel hayata etkilerini incelemek ve değerlendirmek gerekmektedir.

1.1 Tezin Amacı

İnsan yapısı itibarıyla inanmaya, yaşadığı dünyayı anlamlandırmaya ve aşkın olanı bulmaya meyillidir. Tarihsel süreç içerisinde inançlar kimi zaman dini öğretiler aracılığıyla kimi zaman ise insanların kendi ihtiyaçları doğrultusunda dizayn edilerek tüm toplumlarda kendisine yer bulmuştur. İnsan kutsal bulma, ulaşma ve kutsala yakın olma dürtüsü içerisinde yer almaktadır. Dini inançlar insan hayatında önemli bir yere sahiptir. Bireyin gündelik yaşantısını, sosyal hayatını ve toplumsal ilişkilerini düzenleyen din, aynı zamanda kişinin öldükten sonraki yaşamını düzenleme konusunda da söz sahibidir. İnançların gereği olarak ise toplumlarda türbe yatır vb. yerlere ziyaretler yapılmaktadır. Bu ziyaretler, ziyaret edilen yerde yattığına inanılan kişiye bir saygı ve hürmet göstergesi olarak yapılırken öte yandan bireylerin karşılaştıkları sorunları gidermek amacıyla uluhiyet gözeterek derman arama sebebiyle de yapılabilmektedir. Berger, (2009) dini ziyaret mekânı olarak kabul edilen türbe, mezarlık ve ibadethanelerin cemaatlerin tamamı tarafından kutsal olarak nitelendirildiğini belirtmiştir. Bu mekânları inceleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Serin, 1995). Bu bağlamda öne çıkan yerler ise Konya Mevlana Türbesi (Ataşun, 2004) ve İstanbul Eyüp Sultan Türbesi'dir (Demiriz, 1989; Malatyalı, 2006; Özkan, 2009; Tuncer 1996). Kastamonu Evliya Şehri olarak anılmaktadır. Tezin amacı; alimler ve şehzadeler diyarı Kastamonu'da bulunan dini ziyaret mekânlarını incelemek ve bu mekânların ziyaret sebebini Din Sosyolojisi yönünden araştırmaktır. Bu tezin amaçları ve bağlamı doğrultusunda beklenen sonuçlar şunlar olabilir:

- Dini Ziyaret Mekânlarının Toplumsal Rolü: Kastamonu'daki dini ziyaret mekânlarının, yerel halk ve ziyaretçiler üzerindeki sosyal ve kültürel etkilerinin anlaşılması. Bu mekânların, toplum içindeki dini ve kültürel kimliğin korunmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında oynadığı rolün belirlenmesi.
- Ziyaret Nedenleri ve Motivasyon: Kastamonu'daki ziyaretçilerin türbelere olan ilgisinin ve bu ziyaretlerin motivasyonlarının analiz edilmesi. Özellikle dini inançların gereği olarak yapılan ziyaretler ile manevi destek arayışları arasındaki ilişkinin incelenmesi.

- Dini İnançların Toplumsal Hayata Etkisi: Dinin, bireylerin gündelik yaşamını, sosyal ilişkilerini ve toplumsal normları nasıl etkilediğinin ve Kastamonu'daki dini ziyaret mekânlarının bu etkileri nasıl şekillendirdiğinin ortaya konması.
- Dini Mekânların Algısı ve Değerlendirilmesi: Kastamonu'daki Evliya Şehri olarak anılan bu dini ziyaret mekânlarının, yerel halk ve ziyaretçiler tarafından nasıl algılandığı ve bu mekânlara yönelik toplumsal bakış açısının incelenmesi.

1.2 Tezin Önemi

Dini mekânlar, insanların dini inançlarını pratikleştirdikleri ve toplumsal etkileşimlerinin olduğu yerlerdir. Dini mekânlar tarihsel, kültürel ve mimari açıdan önemli yerlerdir ve genellikle turistik yerler olarak da bilinirler. Ziyaret Fenomeni; neredeyse tüm toplumlarda ve inanışlarda var olmakla birlikte sadece bir mezar ziyareti olmanın dışındadır. Ziyaret edilen mezarda yatan ve dini yönden saygın ve ulu kabul edilen kişiye hürmet göstermek suretiyle dertlerin sıkıntılarının ve olması istenilen şeylerin kabulü için yaratıcı ile kişi arasında bir köprü vazifesi görmekte, bazen ise direk ziyaret edilen şahıstan medet umulmaktadır. Bu durumun getirdiği uygulama ve pratikler kimi zaman dinen hoş karşılanmakta ise de kimi zaman bid'at olarak görülmektedir (İnan, 1961). Halk inanışları bağlamında türbelerde icra edilen birtakım ritüeller de (nazar, hurafe, muska, büyü, sihir, fal, adak temalı olanlar gibi) çeşitli çalışmaların konusunu oluşturmuştur (Koç, 1985; Örnek, 1981). Bu çalışmalar genel olarak türbe ziyareti sırasında yapılan ritüelleri olumsuz değerlendirmekte, İslami yaklaşıma uygun görmemektedir (Bayraktar, 1987).

Son dönemlerdeki çalışmalarının yönelimleri incelendiğinde türbelere dair çalışmalarda ziyaret fenomeni (Ak, 2012; Elmacı, 2017; Erdiç, 2016, 2017; Gökbel, 1999; Oymak, 2002; Özbolat, 2014; Sümer, 2017), ziyaret sebepleri, ziyaretin psikososyal boyutları (Berna ve Günaydın, 2019; Kanık, 2018; Türker ve ark., 2019; Yeğin, 2018; Yılmaz, 2009), türbe ve adak yerleri etrafında oluşan inanışlar (Aday, 2018; Düzgün, 2009; Köse ve Ayten, 2009), türbe ziyaretlerinin toplumsal yansımaları (Kertiş, 1999) gibi konular öne çıkmaktadır. Yapılan çalışmalarda türbeler, her bir türbeye insanların geliş sebepleri, bölge halkının türbelere dair inanışları eksene alınarak tanıtılmaktadır (Başar, 1972; Tanyu, 1968). Bir kısım çalışmalar ise efsane

kavramı etrafında türbeleri ve türbe ziyaretlerini incelemiştir (Karadağ, 1993; Sakaoğlu, 1980; Ospanaliyeva, 2011).

Birçok araştırmacı, pozitivist bir metodoloji izleyerek dini mekânları ziyaret edenlerin dini ve manevi deneyimlerini araştırmıştır (Gilla ve ark., 2019). İslami manevi destinasyonlar bağlamında bireylerin deneyimleri ise az sayıda araştırmada incelenmiştir (Heidari ve Hamid, 2018). Bir ziyaret mekânına ilişkin olumsuz imajın, tekrar ziyaret etme niyetlerini etkilediğine dair çok sayıda kanıt vardır (Doverger ve Thomas, 2021). Ridhi ve arkadaşları (2018) maneviyat ve dinin insan ahlakını etkilemede önemli bir rol oynadığını belirlemiştir (Ridhi ve ark., 2018). Dini değerlerin ziyaretçilerin güdüleri, tutumları ve davranış kalıpları üzerinde önemli etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir (Huanga ve Pearceb, 2019).

Dini mekânları ziyaret etme uygulaması toplumumuzda oldukça yaygın bir uygulamadır. Özellikle kutsal kabul edilen gün ve gecelerde bu ziyaretlerin daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. Düğün, sünnet ve asker uğurlama merasimlerinde bu mekânlar ziyaret edilerek yapılacak iş için hayır getirmesi temenni edilir.

Bu araştırmanın gerekliliği birkaç temel noktaya dayanmaktadır. İlk olarak detaylı bilgiler ihtiva eden ama sadece tek bir ili, tek bir ilçeyi merkeze alan çalışmalar bulunmaktadır. Denizli (Kaptan, 1993), Erzurum (Taşyürek, 2010), Kastamonu (Çifçi, 2000), Eskişehir (Altınsapan ve Parla, 2010), İstanbul (Yalçın, 1996), Edirne (Onur, 1994), Sivas (Yasak, 2004). Genelde bir il merkezinde veya bir ilçe merkezinde bulunan türbeleri eksene alan çalışmalar tek tek türbelerin tarihini ele almaktadır (Tanyu, 1968). Bu konuda araştırmalar yeterli ilgiyi cezbetmemiştir. Mevcut çalışmalar genellikle Türkiye'nin büyük şehirlerine odaklanmakta ve Kastamonu gibi Anadolunun küçük şehirlerindeki ziyaret yerlerine yeterince dikkat edilmemektedir.

Kastamonu, Türkiye'nin kuzeyinde yer alan tarihi ve kültürel açıdan zengin bir ilimizdir. İl merkezi, birçok önemli dini ziyaret yerine ev sahipliği yapmaktadır. Bu çalışma Kastamonu il merkezindeki dini ziyaret yerlerini, bu yerlerin tarihçesini, kültürel ve dini önemini, ziyaretçilerin motivasyonlarını ve deneyimlerini araştırmayı hedeflemektedir.

Dini ziyaretlerin sosyal, kültürel ve ekonomik etkileri göz ardı edilmemelidir. Ziyaretler hem yerel toplumun hem de turistik potansiyeli olan bir bölgenin

ekonomisine katkı sağlayabilir. Bu çalışma Kastamonu il merkezindeki dini ziyaret yerlerinin yerel ekonomiye olan etkilerini değerlendirerek yapılan ziyaretlerin sosyal ve kültürel bağlamda nasıl şekillendiğini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Geçmiş araştırmaların bazıları gezi rehberi özeliğindedir (Altan, 1996; Bayrak, 2007; Daş, 2007; Gerger, 2010; Önkol, 1999; Yüksel, 2009). Yapılan akademik çalışmaların bazıları konuyu özetleyici (Ceylan, 2010; Yeğin, 2003), bazıları ya tek bir türbeyi ve oraya gelen ziyaretçilerin ziyaret sebeplerinin psikososyal boyutlarını incelemektedir (İçli, 2007; Özcan, 2007; Özkan, 2009; Polat, 2007; Tuncer, 1996; Uyanıker, 2011; Yılmaz, 2008). Bir kısmı bir ilçenin veya köyün yaygın halk inanışlarını ele almak ve bu inanışlar içerisinde bir bölüm olarak ziyaret olgusunu incelemektedir (Atalan, 2000; Atmaca, 2006; Aydınoğlu, 2005; Balaban, 2006; Çimpolat, 2009; Çimtay, 2002; Çobanoğlu, 2006; Doğan, 2010; Eşmeli, 2006; Kabataş, 2006; Kıyak, 2005; Özdoğan, 2006; Taşpınar, 2006).

Araştırma ilk olarak inanç turizmi ve ziyaret fenomenine ilişkin Türkiye'deki bilgi birikimine katkı sağlaması açısından önemlidir. Kastamonu il merkezindeki dini ziyaret yerlerine yönelik daha önce yapılmış araştırmaların kısıtlı sayıda olması bu araştırmanın bölgeye dair yeni bilgiler sunması açısından önemlidir. Dini turizm ve ziyaret fenomeni günümüzde kültürel, sosyal ve ekonomik bir öneme sahiptir. Bu nedenle araştırma sonuçlarının turizm sektöründe ve bölgenin kalkınmasında kullanılması mümkündür. Ziyaret edilen yerlerin tanıtımı, turistik faaliyetlerin geliştirilmesi, turizm gelirlerinin artırılması gibi çıktılar elde edilebilir. Bunun yanı sıra araştırmanın sosyolojik boyutu da önemlidir. Dini turizm ve ziyaret fenomeni insanların inanç, değer ve kültürlerini yansıtan bir alandır. Bu nedenle araştırma sonuçları bölge halkının inanç, değer ve kültürlerine dair daha geniş bir anlayışın geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

1.3 Tezin Sınırlılıkları

Tez, Kastamonu il merkezinde bulunan ve yoğun şekilde ziyaret edildiğini düşünülen dini ziyaret yerleri ile sınırlandırılmıştır. Diğer şehirlerdeki benzer ziyaret yerleri hakkında bir veri elde edilememiştir. Bu nedenle araştırma sonuçları genelleştirilirken bölgesel özellikler dikkate alınmıştır. Araştırmanın sınırlılıklarından biri, yerel koşulların etkisidir. Kastamonu il merkezi gibi küçük bir bölgede yapılan bir araştırma

farklı coğrafi, kültürel ve dini koşullara sahip bölgelerdeki sonuçlarla aynı olmayabilir. Araştırmanın sınırlılıklarından biri, konunun öznel karakteridir. Dini ziyaret yerleri gibi konular, kişisel inançlar ve deneyimler ile yakından ilişkilidir. Bu durum ise araştırmanın nesnelliğini azaltabilir ve sonuçların yorumlanması konusunda belirsizliklere neden olabilir. Tüm bu sınırlılıklara rağmen ziyaret fenomeni ve dini ziyaret yerleri hakkındaki bu araştırmanın, toplumun manevi ve kültürel hayatının anlaşılmasına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4 Yöntem

1.4.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada halk dini bağlamında ziyaret fenomeni üzerine odaklanılmış, Kastamonu il merkezindeki dini ziyaret mekânlarından olan türbeler incelenmiştir. Nitel çalışma yöntemine bağlı kalınarak doküman analizi ve ziyaretçiler ile yarı yapılandırılmış görüşme formu ile görüşmeler yapılmıştır. Literatür yöntemi, genellikle var olan bilgi birikimini derinlemesine anlamak ve mevcut bilgiler ışığında yeni bir perspektif sunmak için kullanılır. Bu süreç, belirli bir araştırma sorusunu veya konusunu anlamak ve bu alanda daha ileri çalışmalar yapmak için temel oluşturur.

Creswell ve Poth'a göre (2016) nitel araştırma, sosyal veya insani sorunları ele alan benzersiz araştırma teknikleri bağlamına odaklanan araştırmayı anlama sürecidir. Bu çalışma, Kastamonu'daki türbelerin halk dini bağlamındaki ziyaret fenomenini daha derinlemesine anlamaya yönelik bir nitel araştırmadır. Dini ziyaret yerlerinin özelliklerini anlamaya odaklanırken, geniş bir perspektif sunmak sosyal veya kültürel bağlamları da ele almak hedeflenmiştir.

Dini ziyaret yerlerinin özelliklerini anlamak, sadece fiziksel yapılara odaklanmakla kalmaz aynı zamanda bu mekânların sosyal ve kültürel bağlamlarını da anlamayı gerektirir. Öncelikle bu tür ziyaret yerlerinin fiziksel özellikleri incelenir. Bunlar tarihi, mimari yapısı, içerdiği semboller, kullanılan sanat eserleri ve mekânın kendine özgü özellikleri olabilir. Bu nedenle geniş bir perspektif sunmak, sosyal ve kültürel bağlamları ele almayı gerektirir. Bu durum ziyaret yerlerinin toplum içindeki rolünü, insanların bu yerlere duydukları inançları, bu ziyaretlerin toplumsal veya kültürel

önemini anlamayı içerir. Bir ziyaret yerine yönelik ziyaretlerin belirli dini inançlarla nasıl ilişkilendirildiği, ziyaretlerin toplumda nasıl algılandığı, ziyaretlerin sosyal etkileşimleri ve toplumsal birliği nasıl güçlendirdiği gibi konuları kapsar. Bu şekilde sadece fiziksel özelliklerine odaklanmak yerine dini ziyaret yerlerinin sosyal, kültürel ve toplumsal boyutlarını anlamak bu yerlerin insanların hayatlarındaki önemini, toplumsal yapıya etkilerini ve kültürel mirasa olan katkılarını daha bütünsel bir şekilde anlamaya çalışılmıştır.

1.4.2 Araştırmanın Örneklemi

Örnekleme çerçevesi olarak, Kastamonu il merkezindeki türbelere ziyarette bulunan kişiler ile görüşülmüştür. Araştırmada, uygun örneklem seçimi için amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak, türbelere yapılan ziyaretlerin sıklığını ve motivasyonlarını anlamak için ziyaretçiler arasından seçim yapılmıştır. Araştırmaya katılan 24 kişi ile görüşme yapılmıştır.

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Tablo 1.1 Katılımcıların demografik özellikleri

Kod	Cinsiyet	Doğum tarihi	Eğitim Durumu	Meslek
KK.1	Erkek	1956	Ortaokul	Türbedar
KK.2	Erkek	1973	Ortaokul	Muhtar
KK.3	Erkek	1984	Lise	Özel Sektör Çalışanı
KK.4	Kadın	1974	Ortaokul	Esnaf
KK.5	Erkek	1974	İlkokul	Muhtar
KK.6	Erkek	1981	Lise	Türbedar
KK.7	Kadın	1980	İlkokul	Ev Hanımı
KK.8	Kadın	1974	Lise	İşçi
KK.9	Kadın	1996	Üniversite	Muhasebeci
KK.10	Erkek	1939	Lise	Emekli
KK.11	Erkek	1955	Okuryazar	Nakliyecisi
KK.12	Erkek	1986	Yüksek Lisans	Pazarlamacı
KK.13	Erkek	1964	İlkokul	Emekli

KK.14	Erkek	1956	İlkokul	Emekli
KK.15	Erkek	1974	İlkokul	Çiftçi
KK.16	Kadın	1963	İlkokul	Ev Hanımı
KK.17	Kadın	1965	Lise	Ev Hanımı
KK.18	Erkek	1986	Üniversite	Veteriner
KK.19	Kadın	1940	İlkokul	Ev Hanımı
KK.20	Erkek	1949	Ortaokul	Türbedar
KK.21	Erkek	1950	Okuryazar	Emekli
KK.22	Kadın	1962	Lise	Emekli
KK.23	Kadın	1965	Lise	Esnaf
KK.24	Erkek	1978	İlkokul	Serbest Meslek

Bu tabloda, Kastamonu'da bulunan türbelere ziyaret gerçekleştiren katılımcıların demografik özellikleri yer almaktadır. Katılımcıların cinsiyetleri, doğum tarihleri, eğitim durumları ve meslekleri tabloda verilmiştir.

Cinsiyet: Tabloda çoğunlukla erkeklerin türbelere ziyaret gerçekleştirdiği görülmektedir. Toplamda 17 erkek ve 7 kadın katılımcı bulunmaktadır.

Doğum Tarihi: Katılımcıların doğum tarihleri oldukça geniş bir aralığa yayılmaktadır. En yaşlı katılımcı 1939 doğumlu iken en genç katılımcı 1996 doğumludur.

Eğitim Durumu: Eğitim düzeyleri değişkenlik göstermektedir. Ortaokul, lise, üniversite ve yüksek lisans düzeyinde eğitim almış katılımcılar bulunmaktadır. Ayrıca, bazı katılımcılar ise okuryazar veya ilkökul mezunu olarak belirtilmiştir.

Meslek: Katılımcıların meslekleri çeşitlilik göstermektedir. Türbedarlar, muhtarlar, özel sektör çalışanları, esnaflar, ev hanımları, işçiler, muhasebeci, pazarlamacı, emekli, veteriner ve çiftçi gibi farklı meslek gruplarından kişiler türbelere ziyaret gerçekleştirmektedir.

Sonuç olarak, Kastamonu'daki türbelere yapılan ziyaretlerde katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve meslek gibi demografik özelliklerinin çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Bu demografik özellikler, türbelerin ziyaretçi profili ve ziyaret amacı

hakkında bilgi vermektedir. Araştırmacılar, bu demografik özellikleri dikkate alarak daha kapsamlı bir analiz yapabilir ve farklı grupların türbelere olan ilgi ve inançları hakkında daha detaylı bilgi edinebilir. Ayrıca, farklı meslek gruplarından kişilerin türbelere yapmış oldukları ziyaretlerin nedenleri ve inançsal boyutları da araştırılabilir. Uygulayıcılara gelince bu demografik özellikler, türbelerin ziyaretçi profili ve ihtiyaçları hakkında daha iyi anlayış sağlayarak ziyaretçilere daha etkili hizmet sunmalarına yardımcı olabilir. Örneğin farklı yaş gruplarından veya eğitim düzeylerinden gelen ziyaretçilere yönelik farklı rehberlik ve bilgilendirme yöntemleri kullanılabilir.

1.4.3 Veri Toplama Aracı

Araştırmada veriler tarihi kayıtlar, yazılı belgeler, eski fotoğraflar veya mekânın geçmişine ışık tutabilecek her türlü arşiv materyali, ziyaret yerlerinin tarihi ve kültürel evrimini anlamak için kullanılmıştır. Dini ziyaretler, folklorik çalışmalar, din sosyolojisi, antropoloji ve ilgili alanlarda yapılmış akademik çalışmalar ve yayınlar, bu konudaki bilgilerin derlenmesi için kullanılmıştır.

Görüşme formu öncesinde ilk adım, araştırmanın amacı ve hedefleri netleştirilmiştir. Bu aşamada, halk dini bağlamında ziyaret fenomenine odaklanılmış ve Kastamonu il merkezindeki türbeler incelenmiştir. Görüşme formu, bu hedefler doğrultusunda bilgi toplamak ve araştırma sorularına cevaplar elde etmek için tasarlanmıştır. Önceki çalışmaları ve ilgili literatürü inceleyerek, ziyaret fenomeni hakkında mevcut bilgileri ve ölçüm araçlarını anlamak önemlidir. Bu bilgiler, görüşme formunun geliştirilmesi ve uygun soruların seçilmesi için temel oluşturmuştur. Araştırma literatüründen ve araştırmacının kendi bilgilerinden yola çıkarak, bir soru bankası oluşturulmuştur. Bu soru bankası, araştırmanın hedeflerine ve araştırma sorularına yönelik soru örneklerini içermektedir. Sorular ziyaretçilerin deneyimlerini, motivasyonlarını, beklentilerini ve memnuniyetlerini anlamak için çeşitli alanlarda odaklanılmıştır. Soru bankasındaki sorular, görüşme formuna uygun bir şekilde düzenlenmiş ve yapılandırılmıştır. Yarı yapılandırılmış bir görüşme formunda, araştırmacılar genel bir konu rehberi ve ana sorular belirlerken aynı zamanda katılımcıların serbestçe ifade etmelerine olanak tanıyan açık uçlu sorulara da yer verilmiştir. Buna ek olarak bazı kategorik veya

derecelendirme soruları da kullanılmıştır. Geliştirilen görüşme formu, küçük bir örnekleme grubu üzerinde ön-test edilmiştir. Bu ön-test, formun anlaşılabilirliğini, uygunluğunu ve etkinliğini değerlendirmek için yapılmıştır. Ön-test sonuçlarına göre gerekli düzeltmeler ve revizyonlar yapılmıştır. Ön-test aşamasında elde edilen geri bildirimler ve revizyonlar göz önünde bulundurularak, görüşme formu son haline getirilmiştir. Formdaki soruların sırası ve içeriği düzenlenmiş, gerektiğinde kullanılmak için açıklayıcı notlar veya talimatlar eklenmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunun geliştirilme süreci, araştırmacıların araştırma hedeflerini ve sorularını yönlendiren önemli bir adımdır. Soru bankasının oluşturulması, düzenlenmesi ve test edilmesiyle birlikte, araştırmacılar hedeflenen verileri elde etmek için uygun ve etkili bir form geliştirmiş olurlar. Geliştirilen formun uygulanması ve ardından verilerin analizi, araştırmanın hedeflerine ulaşmak ve bulguları elde etmek için önemli bir süreçtir.

Sorular

1. Türbenin konumu nedir?
2. Ziyaretçilerin türbede yatan kişi hakkındaki bilgileri nelerdir?
3. Ziyaretçilerin türbeyi ziyaret etme amaçları nelerdir?
4. Ziyaret sırasına uygulanan ritüeller nelerdir?

1.4.4 Verilerin Toplanması

Dini ziyaret mekânlarına gidilerek mekânlar ziyaret edilmiştir. Akademik çalışmalar, kitaplar, makaleler ve diğer yayınlar aracılığıyla ziyaret yerleri hakkında yapılmış araştırmalar gözden geçirilerek konuyla ilgili bilgiler derlenmiştir. Ayrıca basılı yayınlar vb. kaynaklar, ziyaret yerlerinin kamusal algısını anlamak için kullanılmıştır.

Araştırmada toplam 24 kişi ile görüşülmüştür. Görüşmelerde türbelere ilişkin katılımcıların düşünceleri alınmıştır. Türbeler çeşitli kültürel, tarihi ve dini öneme

sahip olabilecek mekânlar olduğundan bu görüşmelerin amacı, farklı bakış açıları ve deneyimler üzerinden kapsamlı bir değerlendirme sağlamaktır. Görüşme süreci, titizlikle planlanmış ve katılımcıların rahat ve samimi bir ortamda düşüncelerini özgürce ifade edebilmeleri sağlanmıştır. Görüşme esnasında, türbelerin önemi, tarihi, kültürel bağlamı ve sosyal etkileri gibi çeşitli konu başlıkları üzerinde katılımcılarla derinlemesine konuşulmuştur. Bu görüşmeler, araştırmanın amacına uygun olarak nitel bir araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, kendi deneyimleri ve bakış açıları doğrultusunda türbelerin toplum üzerindeki etkilerini, kişisel önemini ve anlamlarını açıklamışlardır. Aynı zamanda türbelere yönelik duygusal bağlantılarını, ziyaret sıklığını ve bu tür mekânların toplum içindeki rolünü de ele almışlardır. Görüşmelerde elde edilen veriler, nitel analiz yöntemleri kullanılarak dikkatlice incelenmiş ve temalar, trendler ve farklı perspektifler ortaya çıkarılmıştır. Araştırma sonuçları, türbelerin toplumda nasıl algılandığı, bu mekânlara yönelik tutumların neler olduğu, türbelerin ziyaret amacı ve önemleri gibi çeşitli önemli sorulara cevaplar sunacaktır. Araştırma sonuçları, kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması, dini ve sosyal inançlarla ilişkilendirilmesi gibi alanlarda faydalı olabilir.

1.4.5 Veri Analizi

Literatür incelemesi genellikle bir araştırmanın literatür yöntemi olarak adlandırılır ve bu aşamada verilerin analizi farklı bir süreç izler. Literatür yöntemi var olan çalışmaların, makalelerin veya akademik kaynakların analiz edilmesini içerir. Veriler bu aşamada analiz edilirken şu adımlar izlenmiştir:

Veri Toplama ve Seçme: İlk olarak literatür araştırması yapılırken belirli kriterlere dayalı olarak belirli bir konu veya alanla ilgili olan makaleler, kitaplar, tezler veya diğer kaynaklar toplanmıştır. Bu adımda Kastamonu’da bulunan dini ziyaret yerlerine odaklanılmıştır.

Verilerin Düzenlenmesi ve Kategorize Edilmesi: Toplanan literatür, belirli kategorilere veya temalara göre düzenlenmiş her türbe ayrı bir başlıkta incelenmiştir.

Verilerin Analizi ve Sentezi: Bu aşamada toplanan literatür öğeleri incelenmiş ve analiz edilmiştir. İlgili bilgiler ve bulgular bir araya getirilerek ortak temalar, eğilimler

veya çelişkiler belirlenmeye çalışılmıştır. Veriler sentezlenerek belirli bir konu veya sorunu anlamak için farklı çalışmaların sonuçları birleştirilmiştir.

Sonuçların Çıkarılması ve Yorumlanması: Analiz sürecinin sonunda elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Bu aşamada literatürdeki boşluklar, tutarsızlıklar veya gelecekte yapılacak araştırmalar için öneriler sunulmuştur.

Görüşme formuyla toplanan veriler, nitel araştırma analiz yöntemlerine uygun olarak değerlendirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen yanıtlar transkribe edilmiş ve temalar, desenler ve benzerlikler aranarak analiz edilmiştir. Nitel veri analizi, araştırma hedeflerine ve sorularına cevaplar sağlayacak şekilde gerçekleştirilmiştir.

Tematik analiz, nitel verilerdeki temaları ve desenleri tanımlamak ve anlamak için kullanılan bir yöntemdir. Görüşme transkriptlerini dikkatlice okuyarak, ortaya çıkan farklı temalar belirlenmiş ve bunları kategorilere ayrılmıştır. Temalar arasındaki ilişkileri ve alt temaları keşfederek verilerin derinlemesine analizini yapılmıştır.

Tematik analizde geçerlik ve güvenirlik, araştırmanın sağlamlığını ve sonuçların güvenilirliğini sağlamak için önemli unsurlardır. Geçerlik açısından, araştırmanın amacına ve araştırma sorularına uygun bir katılımcı seçimi büyük önem taşır. Örneklem stratejisi, araştırmanın genellemeler yapma potansiyelini artırır. Katılımcıların deneyimlerini tam olarak anlamak için detaylı ve kapsamlı veri toplama yapılmalıdır. Görüşmeler sırasında araştırmacılar, uygun ve açık sorularla katılımcıların düşüncelerini ve deneyimlerini tam olarak yansıtacak veriler toplamıştır. Geçerli sonuçlar elde etmek için tarafsız bir tutum benimiş ve önyargılar en aza indirilmiştir.

Güvenirlik açısından, tematik analizde kodlama yapılmıştır. Analiz sürecinin açık ve kontrol edilebilir olması da güvenirliği artırır. Belirli adımları takip eden sistematik bir süreç, analizin tekrarlanabilirliğini sağlar. Araştırmacıların analiz sürecinde karşılaştıkları kararları, düşünceleri ve önemli notlar kaydedilmiştir. Tüm bu stratejiler, tematik analizin geçerlik ve güvenirliğini artırmaya yönelik önemli adımları içerir. Geçerlilik ve güvenirlik sağlanması, araştırmanın güvenilir sonuçlar elde etmesini ve bulguların etkili bir şekilde yorumlanmasını sağlayacaktır.

2. HALK DİNDARLIĞI, ZİYARET FENOMENİ ve DİNİ ZİYARET

Bu bölümde halk dindarlığı, ziyaret fenomeni ve türbeler incelenerek ilgili araştırmaların sonuçları verilmiştir.

2.1 Halk Dindarlığı

Günümüzde dini inançlar ve dindarlık, toplumların kültürel dokusunun önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Halk dindarlığı, toplumun genel olarak dini inançlar, uygulamalar ve değerler üzerine temellenen bir maneviyat düzeyini ifade etmektedir. Aşağıda halk dindarlığı tanımları ayrı bir başlık olarak verilmiştir.

2.1.1 Tanımı

Din, dünyamızı anlamada ve anlamlandırmada önemli rol oynayan faktörlerden biridir. İnsanların günlük aktivitelerinde etkili olan din, kültürümüzle ve hayatımızın çeşitli yönleriyle bağlantılıdır. Din ve davranış arasındaki ilişkiyi kanıtlayan faktörler, günlük rutinlerimizin bir parçası olan ritüellerde ortaya çıkar. (Sood, 1993; Krausz, 1972; Lüpfer & Wald, 1985; Lüpfer ve ark., 1992; McDaniel & Burnett, 1990; Walter, 2002; Wilkes ve ark., 1986). Ayrıca, dinin davranışlarımız üzerindeki etkileri, aile bağları, giyim tarzı, yeme-içme alışkanlıkları, etik değerler, sosyal ve politik görüşler ile cinsel davranışlar gibi alanlarda gözlemlenebilir. Dinle ilişkili deneyimlere katılım nedenlerinin anlaşılması da büyük önem taşır (Hood & Morris, 1985; Levine, 1979; Poulson ve ark., 1998).

Dindarlık genellikle "kutsal ile olan ilişkinin resmi, kurumsal ve dışı vurumu" olarak görülür (Cotton ve ark., 2006) ve genellikle belirli bir dini dünya görüşü ve toplulukla ilişkili inançlar ve uygulamalar olarak işlevselleştirilir (Iannello ve ark., 2019). Öte yandan spiritüalite, yaşamda anlam arayışı, kişisel bir bağlantı kurma arayışı, insanlar arası bağlantı ve yaşamda anlam arayışı için kavramsallaştırılır (Zinnbauer ve ark., 1999; Benson ve Roehlkepartain, 2008; Worthington ve ark., 2011). Bu nedenle spiritüalite, insanların üstün varlıklarla, içgörüyü, insanlar arası bağlantıyla ve yaşamda anlam arayışıyla ilgili arzusunu ifade eder (King ve Boyatzis, 2015) ve bu

deneyim, belirli bir dini bağlam içinde ve/veya dışında yaşanabilir (Benson ve ark., 2003).

Halk inançları doğrultusunda davranışlarına şekillendirir. Bunu kültürel bir inanç sistemi olarak diğer kuşaklara aktarır. Dini araştırmalarda ve halkbilimde halk dini olarak adlandırılan kavram, örgütlü dinin resmi doktrinlerinden ve uygulamalarından farklı olan çeşitli din biçimlerini ve ifadelerini içerir. Halk dininin kesin tanımı bilim insanları arasında değişiklik gösterir ve bazen popüler inanç olarak da adlandırılır. Bu tür dinler, bir dinin şemsiyesi altında yer alan etnik veya bölgesel dini geleneklerden oluşur ancak resmi doktrin ve uygulamaların dışında kalır (Bowman, 2004). Bowker'e (2003) göre "halk dini" terimi, büyük sistemlerin normlarına uymayan küçük, yerel topluluklarda ortaya çıkan din veya dini inançların ve uygulamaların popüler bir düzeyde benimsenmesi olarak tanımlanabilir.

Yoder (1974) "halk dinini" tanımlamanın beş ayrı bakış açısını savunmuştur. İlk tanım, kültürel evrimsel bir perspektife dayanan bir bakış açısıyla halk dinini eski din biçimlerinin kalıntılarını temsil eden bir şey olarak anlamaktadır. İkinci tanım ise halk dinini resmi bir dinin etnik din biçimleriyle karışımını temsil eden bir görüş olarak ele almaktadır. Yoder'in üçüncü tanımı, halk dinini geleneksel toplumlarda inanç, ritüel, gelenek ve mitolojinin etkileşimi olarak tanımlayarak genellikle hurafe olarak aşağılanan bir kavramı temsil etmektedir. Dördüncü tanıma göre halk dinini, dinin halk yorumu ve ifadesi olarak anlamaktadır. Beşinci ve son tanım ise çeşitli tanımlardan unsurları birleştirerek halk dinini resmi dinin dışında ve yanında halk arasında var olan tüm din, görüş ve uygulamalarının toplamı olarak özetlemektedir (Yoder, 1974).

Matthias Zic Varul ise alternatif bir tanımlama yaparak halk dinini gündelik aşkınlık olarak adlandırmıştır. Varul'a (2015) göre halk dininin yansıtılmamış yönü, sıradan uygulamaların ve inançların hemen burada ve şimdinin ötesinde bir şeye yönelik veya onun üretkenliğine yönelik olduğudur. Bu tanımlamada halk dininin günlük hayatta ve sıradan pratiklerde kendini gösteren transandantal bir boyut olduğuna vurgu yapılmaktadır (Varul, 2015).

Halk dini, genellikle resmi dine aykırı kabul edilen bir dindir. Bu tür inanç ve uygulamalar, belirli topluluklar arasında kurumsallaşmış şekilde bilinmeyen zamanlardan beri var olmuştur. Halk dini, insanlar tarafından hem kişisel hem de toplumsal deneyimler sonucunda şekillenmiştir ve asırlar boyunca değişerek ve

yaygınlaşarak varlığını sürdürmüştür. Kaynaklarına bağlı olarak, iki tür kutsallık ortaya çıkar. İlk tanrı tarafından doğrudan kutsal kabul edilen inançlar ve mekânlar, ikincisi ise insanlar tarafından kutsallık atfedilen inançlar ve mekânlardır (Kılıç, 2001).

Halk inanışları, toplumun benimsediği resmi dini öğretiler ve kurallar dışında kalan inançlardır. Bu inançlar halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılır ve bir sonraki nesle aktarılır. Bir toplum yeni bir dine veya kültüre geçtiğinde eski adetleri, inançları ve gelenekleri terk edemez ve bunları yeni din veya kültürün özelliklerine uydurmaya çalışır (Kılıç, 2001).

Gellner'a (1994) göre, Halk İslamı, dini öğretilerden ziyade büyü ve dini coşkuyu vurgulamaktadır. Bu şekilde İslam, araçlara dayanarak kurumsallaşır. Halk İslam'ın en belirleyici kurumu 'veli kültü'dür. Özellikle kabile yaşamının veya göçebe yaşam biçiminin hâkim olduğu kırsal bölgelerde veli kültü egemendir. Halk İslam, kırsal kültürün karakteristik özellikleriyle yakın bir ilişki içindedir. Durkheim'in ifadesiyle, kırsal kesimdeki insanlar, toplum için zamansal ve mekânsal işaret taşları sağlayan bir din biçimine ihtiyaç duymaktadır. Bu işaret taşları, alt grupların ve mevsimsel etkinliklerin sınırlarını, yaşamın örüntülerini belirleyen kutsal günlerin ayinlerini ve ayin merkezlerini belirlemelidir (Gellner, 1994).

Geleneksel halk dindarlığı, Türkler arasında tasavvuf çevreleri aracılığıyla yayılan ve bu nedenle Türklerin İslam'ı temel yorumlama biçimlerinden biri olarak şekillenen bir yapıdır. Ocak'a (2001) göre Halk İslam'ı, İslam'ın temel prensiplerine belli ölçüde bağlı kalarak, daha çok geleneksel yaşamın etkilediği ve kısmen hurafelerle karışık bir Müslümanlık tarzıdır.

Türk tarihinde İslam, farklı toplum kesimlerinde farklı nitelikler kazanmış yapısal özellikler sergilemiştir. Bu yapısal özellikleri Halk İslam'ı, Kitabi İslam, Tekke İslam'ı ve Devlet İslam'ı olarak dört temel tipe ayırmak mümkündür. Bu dört tip, günümüzde de İslam dünyasında görülen farklı dini yaşam biçimlerini temsil etmektedir (Ocak, 2001).

Halk dindarlığı, bir toplumun büyük bir bölümünün dini inançlara sahip olması ve bu inançları günlük yaşamda uygulaması olarak tanımlanabilir. Bu, bireylerin dini ritüelleri yerine getirmesi, ibadet etmesi ve manevi değerleri hayatlarının bir parçası haline getirmesini içerir. Halk dindarlığı, toplumsal yapıyı derinden etkileyen bir

faktör olarak kabul edilmekte ve çeşitli alanlarda belirgin izler bırakabilmektedir. (Ünal, 2002).

Halk dindarlığı, halkın kendi ürettiği öğeleri içeren bir dindarlık şeklidir. Bu yaklaşıma göre popüler kültürün diğer alanlarında olduğu gibi, din alanında da halk kendi üretimini yapmaktadır. Halk dindarlığının içeriği ve çerçevesi, kitabi dinden ziyade kültürel koşullar ve yaşam tarzı tarafından belirlenmektedir. Halk dindarlığı, farklı kültürlerle ait unsurları bir araya getirerek yeni bir form altında meşruiyet kazanır. Bu şekilde halk dindarlığı, farklı kelimelerle ifade edilen bir yapıya dönüşür (Köse, 2010).

2.1.2 Etkileri

Dinin kültür ve benzer toplumsal etkileşimler aracılığıyla, doğrudan davranışlarımızı etkilediği bilinmektedir (Delener, 1990; McDaniel & Burnett, 1990; Wilkes ve ark., 1986; Zaichkowsky & Sood, 1989). Halk dindarlığının toplum üzerindeki etkileri oldukça geniştir. Dini inançlar ve uygulamalar toplumun değerler sisteminin temelini oluşturur. Bu değerler, insanların etik ve ahlaki yönelimlerini belirleyebilir ve toplumun düzen ve istikrarını sağlayabilir. Dindarlık, insanların birbirlerine saygı duyma, yardımseverlik, adalet ve dürüstlük gibi değerleri benimsemelerine yardımcı olabilir.

Halk dini bağlamında inanç sistemleri genellikle toplumun tarihinden, kültürel değerlerinden ve deneyimlerinden kaynaklanır. Halkın yaşadığı deneyimler, mitolojik öğeler, efsaneler, tabular, ritüeller ve gelenekler bu inanç sistemlerinin temelini oluşturur. Bu inançlar toplumun dünya görüşünü, değerlerini ve davranışlarını şekillendirir ve toplumsal bir kimlik oluşturur. Halk dini, resmi dini öğretilerden ayrışabilen, yerel kültür ve toplumun ihtiyaçlarına uyum sağlayabilen dini bir pratik ve inanç sistemidir (Ergun, 1997).

Halk dini üzerinde etkisi olan unsurlardan biri de dini kurumlardır. İnanç sahipleri ve inanmayanlar için duygusal bir dindarlık atmosferi oluşturabilen ve potansiyel olarak motive edici bir gücü bulunan dini kurumlar çeşitli duygusal deneyimler aracılığıyla insanların duygusal bağlarını şekillendirir ve güçlendirir. Dini kurumlar dini ayinler, dualar, müzik, semboller ve görsel unsurlar gibi ritüelleştirilmiş uygulamalar aracılığıyla dindarlık deneyimini canlandıran bir ortam yaratırlar. Dini kurumlarda ve

dini mekânlarda, bireylerin duygusal bir deneyim yaşadığı ve dini inancın derinliğini hissettiği bir atmosfer oluşur. Örneğin kiliselerde gerçekleşen ibadetler, camilerdeki namazlar veya tapınaklardaki ayinler, inananların duygusal olarak beslendiği ve dini bağlarını yeniden teyit ettiği yerlerdir. (Wanner, 2020). Kim ve arkadaşları (2019) dini turizm deneyimlerinin, mutluluk ve özdeğerlilik/yerine getirme üzerinde etkili olduğunu kanıtlamaktadır.

Halk dindarlığı toplumsal dayanışma ve sosyal ilişkiler üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Ortak dini inançlar insanları bir araya getirebilir ve toplumsal bağları güçlendirebilir. Din, insanların birbirleriyle etkileşim kurmasını, yardımlaşmasını ve birlikte hareket etmesini sağlayarak toplumsal birlik ve beraberliği destekler. Halk dini bağlamında, insanlar atalarının inanç geleneğini ve kültürünü takip ederek inanç, anlatı ve ritüel boyutlarıyla halk dindarlığını yaşarlar. Dini yaşam ve gelenek arasındaki ilişki dindarlığın geleneği şekillendirdiği ve gelenekten beslendiği bir yaşam tarzını ifade eder. Din, kültür, gelenek ve halk dindarlığı arasında bir ilişki olduğu görülür (Akın, 2022).

Din, bireylerin kişisel yaşamlarında da derin etkiler yaratabilir. Birçok insan için dini inançlar güven, umut ve anlam arayışında bir yol gösterici olabilir. Dini pratikler bireylere zihinsel, duygusal ve ruhsal anlamda destek olabilir. Ayrıca dini inançlar ve ibadetler, insanların stresle başa çıkmasına, moral bulmasına ve iç huzuru sağlamasına yardımcı olabilir (Artun, 2005). Din ve halk dindarlığı birbirine geçmekte olumlu olumsuz roller birbirine karşımaktadır. Dini inançlar ve uygulamalar bazı zamanlarda da toplum içinde baskı unsuru olarak kullanılabilir. Bazı durumlarda halk dindarlığı ayrımcılık, hoşgörüsüzlük veya dışlayıcılık gibi olumsuz davranışlara yol açabilir. Din, toplumun çeşitliliği ve farklı inançlara sahip bireylerin bir arada yaşadığı bir ortamda hoşgörü, saygı ve diyalog üzerine kurulmalıdır (Akın, 2022).

Halk dindarlığı aynı zamanda bilimsel ve rasyonel düşüncenin gelişimini de etkileyebilir. Bazı durumlarda dini inançlar ve dogmatik düşünceler, bilimsel gerçeklerle çelişebilir ve ilerlemeyi engelleyebilir. Bu nedenle dini inançların ve bilimsel düşüncenin uyum içinde var olması ve birbirini tamamlayıcı olması önemlidir. Sonuç olarak halk dindarlığı, toplumların maneviyat düzeyini yansıtan bir kavramdır. Dini inançlar ve uygulamalar toplumun değerler sistemini belirler, sosyal ilişkileri güçlendirir ve bireylerin kişisel yaşamlarında anlam ve destek sağlar. Ancak

dindarlık da olumsuz etkilere sahip olabilir ve bu nedenle hoşgörü, saygı ve bilimsel düşünceyle denge sağlanması önemlidir. Halk dindarlığı toplumun ortak değerlerini ve manevi boyutunu güçlendirirken aynı zamanda toplumsal uyumu ve çeşitliliği de desteklemelidir.

2.1.3 Halk İnançlarının Özellikleri

Halk inançları genel olarak incelendiğinde belirli bazı özelliklere sahip oldukları görülür. Bu inançların ortaya çıkış sebeplerini açıkladıktan sonra, Çelik beş ana başlık altında bu inançların özelliklerini sıralamıştır (Çelik, 1995).

Millilik

Halk inançları genellikle belli bir millet veya etnik grupla ilişkilidir. Bu inançlar o toplumun kültürel mirasının bir parçası olarak kendini gösterir. Milletler; tarih, mitoloji, efsane ve geleneklerine derinlemesine bağlıdırlar (Meriç, 2004; Bilgiseven, 1986).

Sözlü İletişim

Halk inançları genellikle sözlü iletişim yoluyla nesilden nesile aktarılmaktadır. Bu inançlar, hikayeler, masallar, tekerlemeler ve deyimler gibi sözlü ifadeler aracılığıyla yayılır. Böylece toplumun ortak bilincine ve kültürel belleğine derinlemesine işlerler (Bilgiseven, 1986).

Süregelen Değişim

Halk inançları toplumun değişimine bağlı olarak sürekli bir şekilde dönüşür. Zamanla yeni olaylar, teknolojik gelişmeler ve kültürel etkileşimlerle birlikte bu inançlar da

şekil değiştirir. Buna rağmen temel inançlar ve semboller genellikle korunur (Meriç, 2004; Bilgiseven, 1986).

Toplumsal Bağ

Halk inançları toplumun sosyal bağlarını güçlendirmek ve ortak kimlik oluşturmak amacıyla kullanılır. Bu inançlar, insanları bir araya getirerek toplumsal dayanışma ve paylaşılan değerlerin oluşmasına katkıda bulunur (Çelik, 1995).

Ritüeller ve Gelenekler

Halk inançları ritüeller ve geleneklerle sıkı bir şekilde bağlantılıdır. Özel günler, kutlamalar, dini ayinler ve törenler gibi ritüeller aracılığıyla bu inançlar ifade edilir. Bu ritüeller toplumun inançlarını güçlendirir, toplumsal düzeni korur ve kimlik duygusunu pekiştirir (Çelik, 1995).

2.1.4 Türk Halk Dindarlığının Toplumsal Özellikleri

Anadolu coğrafyasında İslam'ın özel bir yaşam biçimi olan Anadolu İslam'ı olarak bilinen bir anlayış vardır. Bu özel İslam şeklinde gelenek ve göreneklerle bütünleşmiş bir dini yaşam tarzı görülebilir. Bu nedenle halk dini kavramı özellikle Anadolu coğrafyasında İslam dairesi içinde Anadolu İslam'ı olarak adlandırılır. Geleneksel İslam yorumu ise halk dini olarak ifade edilir. Bu geleneksel yaklaşım, atadan aktarılan ritüeller ve anlatılarla ilgilidir (Akın, 2022). Türk Halk Dindarlığı Türk toplumunun dini inanç ve pratiklerini kapsayan bir dindarlık biçimidir. Bu dindarlık şekli Türk kültürü, tarih ve geleneklerine derinlemesine bağlıdır ve Türk toplumunun sosyal özelliklerini yansıtır. Türk Halk Dindarlığının bazı toplumsal özellikleri şunlardır:

Toplumsal Bağlar: Türk Halk Dindarlığı toplumun sosyal bağlarını güçlendiren ve birleştiren bir rol oynar. Ortak dini inançlar ve uygulamalar, insanları bir araya getirir ve toplumun dayanışmasını sağlar. Bu dindarlık biçimi aileler arasındaki ilişkileri, komşuluk bağlarını ve toplumun birlik ve beraberliğini güçlendirir (Artun, 2005).

Geleneksel Değerler: Türk Halk Dindarlığı geleneksel Türk değerlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Türk toplumunda saygı, misafirperverlik, yardımseverlik gibi değerler

önemlidir ve bu değerler dini inançlarla iç içe geçmiştir. Halk dindarlığı, bu değerleri koruyarak ve yaşatarak toplumun kültürel kimliğini sürdürür (Arslan, 2004).

Ritüeller ve Gelenekler: Türk Halk Dindarlığı ritüeller ve geleneklerle sıkı bir şekilde bağlantılıdır. Dini bayramlar, törenler, dualar, ziyaretler gibi ritüeller, Türk toplumunun dini pratiklerinin bir parçasıdır. Bu ritüeller toplumun birlikte kutlama ve paylaşma deneyimini güçlendirir ve toplumsal dayanışmayı artırır (Arslan, 2004).

Halk dini kapsamında insanların kutsal ve doğaüstüyle ilişki kurduğu önemli bir alan, sağaltma ve şifa gibi niyetlerle halk hekimliği uygulamalarına yönelmeleridir. Bu bağlamda dinsel ve büyüsel pratikler hayatın farklı alanlarında çeşitli amaçlarla gerçekleşebilir ancak özellikle halk hekimliği aşamasında yoğunlaştığı görülür. Halk dini içinde dinsel-büyüsel uygulamalar yaygınken, İslam dairesi içinde ise büyü kökenli ritüellere olumsuz bir bakış açısı vardır ve bu sebeple kitabi din İslam tarafından uygun görülerek izin verilen dini ritüeller temel olarak kabul edilir (Akın, 2022).

İnanç ve Uygulamaların Sözlü İletişimi: Türk Halk Dindarlığı sözlü iletişim yoluyla nesilden nesile aktarılan bir geleneği içerir. Efsaneler, masallar, tekerlemeler ve dualar gibi sözlü ifadeler aracılığıyla dini inançlar ve öğretiler kuşaktan kuşağa aktarılır. Bu şekilde toplumun ortak dini bilinci ve kültürel mirası korunur. (Artun, 2005). Halk dini içinde anlatı boyutu hem bizzat kutsal mekân kaynaklı (efsane, menkıbe gibi) sözlü ürünleri içerirken hem de katılımcılar tarafından deneyimlenen ve etkileşimli bir şekilde aktarılan (memorat) öğeleri içermektedir. Bu oluşumlar, halk dininin farklı alanlarını ifade ederken birbirleriyle etkileşim içindedir. Tüm bu alanlar daha geniş ve bütüncül bir şekilde ifade edilen halk dinini şekillendirir. Halk dini, inanç, ritüel ve anlatı boyutlarıyla halk yaşamında daha belirgin bir hale gelir ve günlük yaşamda etkisi hissedilen bir olgu haline gelir. Bu bağlamda ziyaret fenomeni, halk dini olgusunun bir karakteristiği olarak ortaya çıkar ve özellikle ata/veli kültü merkezli olmak üzere diğer kültürlerle ilişkilidir (Akın, 2022).

Uyum ve Değişim: Türk Halk Dindarlığı toplumun değişimine ve dönüşümüne uyum sağlar. Geleneksel Türk değerleriyle birleşen dini inançlar, zamanla yeni koşullara ve toplumsal değişimlere cevap verir. Ancak temel inançlar ve değerler genellikle korunur. Geleneksel halk dinleri, eski çağlarda yaygın olarak inanılan dinlerdir. Ancak zamanla evrensel dinlere yerlerini bırakmışlardır. Bu geleneksel dinler genellikle

kolektivist karakterlere sahiptir yani toplumun bütünlüğünü ve ortak değerleri vurgularlar. Ancak zamanla organik toplumlar ferdiyetçilik yönünde değişime uğramışlardır yani bireysel özgürlük ve tercihler önem kazanmıştır. Geleneksel dinler bu değişime ayak uyduramadıkları için evrensel dinler özellikle bireylerin iç dünyalarına hitap eden dinler, onların yerini almışlardır. Evrensel dinler bireylerin kişisel inanç ve tercihlerine odaklanırken, geleneksel dinlerin kolektif yapısı yerine bireysel bağlantı ve deneyimleri ön plana çıkarır. Bu şekilde insanlar, evrensel dinleri tercih ederek geleneksel dinlerin yerini almışlardır (Günay, 2002).

Cemaat ve Toplumsal Dayanışma: Türk Halk Dindarlığı cemaat yaşamının önemli bir parçasıdır. Camiler, dergâhlar ve diğer dini mekânlar insanların bir araya gelerek ibadet ettiği ve toplumsal etkileşimlerde bulunduğu yerlerdir. Bu cemaat ortamları toplumsal dayanışmayı ve birlikte hareket etme kültürünü destekler (Günay, 2002).

Anadolu'nun Kutsal Mekânları: Türk Halk Dindarlığı Anadolu'nun kutsal mekânlarına derin bir saygı ve bağlılık içerir. Özellikle türbeler, ziyaretler ve dualarla kutsanan bu mekânlar halk arasında büyük bir öneme sahiptir. Bu mekânlara yapılan ziyaretler manevi deneyimlerin paylaşılmasını ve inançların pekiştirilmesini sağlar (Arslan, 2004).

Veli Kültü ve Tarikatlar: Türk Halk Dindarlığı veli kültü ve tarikatlarla da ilişkilidir. Veli kültü, özellikle kırsal bölgelerde ve göçebe yaşamın sürdüğü topluluklarda etkilidir. Tarikatlar, dini öğretileri ve pratikleri topluma yaymak için aracı rolü üstlenirler. Bu kurumlar toplumun manevi ihtiyaçlarını karşılar ve halk arasında büyük saygı görür (Ocak, 2001; Günay, 2002).

Türk Halk Dindarlığının toplumsal özellikleri Türk toplumunun kültürel ve sosyal bağlamını yansıtan bir dindarlık biçimidir. Bu özellikler toplumun birlik ve beraberliğini güçlendiren, geleneksel değerleri yaşatan, ritüeller ve cemaat yaşamıyla bütünleşen bir yapıya sahiptir. Aynı zamanda Türk Halk Dindarlığı, toplumun değişimine uyum sağlayarak sürekli olarak gelişir ve evrim geçirir.

Adetler, gelenekler, töreler ve törenler gibi kültürel uygulamalar ve ritüeller bir ülkenin veya bölgenin geleneksel kültürünün önemli bir parçasını oluşturur. Bu adetler ve inanmalar, halk üzerinde büyük etkileri olan normlar ve değerlerdir. Adetler, geçmiş kuşaklarla yeni kuşaklar arasında bir köprü işlevi görerek toplumsal sürekliliği sağlar. Günümüzde uygulanan birçok adet ve inanmalar, eski Türk inançlarının

günümüze yansımış halleridir. Halk bu adetlerin ve inanmaların kökeninin eski geleneklerden geldiğinin farkındadır. Bu da bize birçok ritüelin Türk inançlarının kalıntıları olarak adetler şeklinde yaşadığını gösterir. Bazı adetler, inanmalar ve uygulamalar İslamiyet'in gereklilikleri gibi kabul edilerek halk arasında yaşatılmaktadır ancak aslında eski inançlara dayandığını gösterir. Bu durum bazı Türk inanç kalıntılarının İslam adeti olarak devam ettiğinin bir göstergesidir (Artun, 2005).

Özetlemek gerekirse adetler, inanmalar ve bu uygulamalar, insan hayatının belirli dönemlerinde önemli bir rol oynar ve Türk halkının kültürel mirasının bir parçasıdır. Bu uygulamaların bazıları Türk inançlarının kalıntılarını yansıtırken, bazıları da İslam adeti olarak devam etmektedir (Artun, 2005).

2.1.5 Halk Dindarlığı Ziyaret Olgusu

Din, ziyaretçilerin seyahat tercihlerini, destinasyon seçimlerini ve ziyaret ettikleri yerlerdeki davranışlarını etkileyebilir. Din, ziyaretçilerin tatil deneyimlerine anlam ve derinlik katabilir, manevi ihtiyaçlarını karşılayabilir ve onları motive edebilir.

Turizm çalışmalarında turizm deneyimi, kişisel değerlerin elde edilmesiyle birlikte ifade edilmiş ve duygusal, fiziksel, manevi veya zihinsel düzeyde gerçekleşen bir olay olarak tartışılmıştır (Gnoth, 1997; Pine & Gilmore, 1999). Turizm deneyimi, deneyimlenen yerlerle duygusal bir süreçte ilişkili olan bu deneyimler ve duyguların anılarını sunar bu nedenle karmaşık bir psikolojik süreç olarak kabul edilir (Noy, 2004). Aynı zamanda bireylere öz keşif fırsatları sunarak kişinin kendini derinlemesine anlama, dönüşüm yaşama ve hayatında önemli kararlar almasına yol açabilecek kişisel değişiklikler yaşama imkânı verir (Brown, 2013). Bu bağlamda turizm deneyimi, kişisel değerlerin kazanılması ve bireyin kendini keşfetmesi açısından önemli bir rol oynar. Benzer şekilde dini mekânlar da insanların manevi deneyimlerini derinleştirerek ve duygusal bir atmosfer sunarak hem inananlar hem de inanmayanlar için motive edici bir güç oluştururlar. Dini mekânlar, dindarlık deneyimini duygusal bir atmosferle besleyerek hem inananlar hem de inanmayanlar için motive edici bir güç oluştururlar. Dini mekânlar duygusal bir dindarlık atmosferi oluşturarak insanların duygusal zekalarını harekete geçirebilir ve onları dini inanca yönlendirebilir. Bu atmosfer, bireylerin dini pratiklere katılımını ve dini değerleri benimsemesini teşvik eder. Ayrıca dini kurumların sunduğu duygusal deneyimler,

inananların manevi tatmin arayışında önemli bir rol oynayabilir ve onlara duygusal destek ve bağlanma sağlayabilir (Wanner, 2020). Bu atmosfer, ritüeller, semboller ve duygusal deneyimler aracılığıyla insanların duygusal bağlarını güçlendirir ve dini inancın derinliğini hissetmelerine yardımcı olur. Ritüeller, semboller ve duygusal deneyimler aracılığıyla insanların duygusal bağlarını güçlendirir ve dini inancın derinliğini hissetmelerine yardımcı olur. (Wanner, 2020). Ziyaretçiler dini ritüel, kült, ibadet, kültür, miras, ruhsallık ve bilgi gibi çok çeşitli nedenlerle motive olurlar (Andriotis, 2009; Belhassen ve ark., 2008). Gerçekleştirilen dini ziyaretler sırasında ziyaretçiler, psikolojik ve duygusal değişiklikler aracılığıyla bu yerlerde özellikle sunulan özel deneyimler yaşarlar. Ayrıca dinin yaşam memnuniyeti ve mutluluk üzerinde önemli bir etkisi vardır (Headey ve ark., 2010).

Halk dindarlığı kavramıyla birlikte dindarlık, yani dini yaşama ve dine bağlanma biçimleri, halk inanışlarının kaynaklık ettiği kutsal mekân ritüelleri temelinde inanç anlatılarının itici gücüyle birlikte "halk dindarlığı" olarak değerlendirilir. Bu dindarlık tipolojisi, kitabi dinin dini yaşama biçimi olan "kitabi dindarlık" ile kesişir ve zaman zaman çatışma içinde canlı bir alanda gerçekleşir. Bu durum detaylı bir şekilde ele alınması gereken bir konudur ve zaman zaman "ziyaret dindarlığı" olarak da adlandırıldığı için dini tecrübe, dini eylem ve dindarlığın boyutlarının anlaşılmasıyla net bir şekilde ortaya konulabilir (Akın, 2022).

Duygusal dindarlık atmosferi, insanların içsel bir dönüşüm deneyimlemesine ve ruhsal tatmine ulaşmasına yardımcı olabilir. Ritüeller, semboller ve dini metinler aracılığıyla duygusal deneyimler yaşayan bireyler kendilerini derin bir duygusal bağ içinde hissedebilirler. Bu deneyimler, inanç sahiplerinin dini kimliklerini güçlendirmelerine ve inanmayanlar için dini kültürün etkileyici bir yönünü deneyimlemelerine olanak tanır (Wanner, 2020).

Din, toplumda insanların zihinlerini, tutumlarını, davranışlarını, kültürlerini ve değerlerini şekillendiren bir unsurdur (Bailey ve Sood, 1993; Lupfer, Brock ve DePaola, 1992; Lupfer ve Wald, 1985; McClain, 1979). Din, turizm çalışmalarında önemli konular olarak ele alınır ve turizm olgusunun öncül sonuçları olarak kabul edilir (Poria ve ark., 2003). Ayrıca turizm sektörünün dini mirası ve kutsal mekânları koruma ve sürdürülebilir turizm yönetimi açısından da önemli bir rolü vardır. Kutsal mekânların turizm yoluyla ziyaretçilere açılması, bu alanların korunması, restorasyonu

ve sürdürülebilir kullanımı için dikkatli planlama ve yönetim gerektirir. Turizm sektörü, yerel topluluklarla işbirliği yaparak dini mirasın korunmasına ve sürdürülebilir turizm uygulamalarının geliştirilmesine katkıda bulunabilir.

Sonuç olarak din ve dindarlık, turizm sektörünü önemli ölçüde etkileyen ve turizm deneyimlerine derinlik ve anlam katan faktörlerdir. Bu nedenle turizm endüstrisi, ziyaretçilerin dini ihtiyaçlarını karşılamak, dini mirası korumak ve sürdürülebilir turizm uygulamalarını benimsemek için bu faktörleri dikkate almalıdır. Daha fazla araştırma din ve turizm arasındaki ilişkiyi daha da geliştirmemize ve turizm sektörünü daha kapsayıcı ve sürdürülebilir hale getirmemize yardımcı olacaktır.

2.2 Ziyaret Kavramı

Ziyaret kavramı, bir kişinin belirli bir amaçla belli bir yere gitmesi ve geçici bir süreliğine orada bulunması eylemini ifade eder. Ziyaretler farklı amaçlarla gerçekleştirilebilir ve geniş bir yelpazede yer alabilir. Turistik ziyaretler, dini ziyaretler, akraba ziyaretleri, iş ziyaretleri ve diğer birçok türdeki ziyaretler bu kavramın altında yer alır (Atasagun, 2006). Ziyaret fenomeni ise insanların belirli bir amacı gerçekleştirmek, bir yerin veya kişinin özelliklerini deneyimlemek veya bağ kurmak amacıyla ziyaret ettikleri davranışsal bir olgudur. Ziyaret fenomeni bireylerin kültürel, dini, tarihsel veya kişisel ilgileri doğrultusunda mekânlara ve kişilere yönelmelerini içerir (Günay ve ark., 2001).

Ziyaret fenomeni, insanların bir yer veya kişiyle etkileşim kurarak yeni deneyimler edinmesini, bilgi edinme sürecine katılmasını, duygusal deneyimler yaşamasını ve anlam inşa etmesini içerir. Ziyaretler, insanların kişisel veya toplumsal kimliklerini şekillendirebilir, inançlarını güçlendirebilir ve sosyal bağları güçlendirebilir (Mircea, 1992). Ziyaret fenomeni dini-sosyal hayat içerisinde “halk dindarlığının” önemli bir boyutunu oluşturan ziyaret inanç ve uygulamalarını teşkil eder (Ak, 2018). Ziyaret fenomeni kültür, turizm, dini pratikler, miras, yerel ekonomi ve sosyal ilişkiler gibi birçok alanda etkileri olan önemli bir konudur. İnsanların ziyaretler yoluyla farklı

kültürel miraslara, dini ritüellere, tarihi mekânlara ve topluluklara katılması, bu fenomenin sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarına işaret etmektedir.

Ziyaret fenomeni incelendiğinde, insanların beşer üstü ilahi güçlere sahip olduğuna inandıkları mezarlar, türbeler ve mevkileri çeşitli amaçlarla ziyaret etmelerini ifade eder. Bu yerlere olan ilgiyi tetikleyen şey insanların bu mekânlarda bulunduğuna inandıkları manevi güç, feyz ve bereketidir. Fenomenolojinin dilini kullanarak ifade edecek olursak bu yerlerdeki kutsalın, insanlar tarafından belirli ritüel usullerle temas edildiğinde onlara fayda sağlayacağına inanılmaktadır (Günay, 2002). Ziyaret fenomeni İslam öncesi Türk inanç ve kültürüyle ilişkilendirilen bazı inanç ve uygulamaları bünyesinde barındırırken aynı zamanda İslam dini ve tasavvufi unsurlarla birleşerek farklı bir boyut ve anlam kazanmıştır. Bu fenomen insanların psikolojik, manevi, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan karmaşık bir olgudur (Ak, 2018).

Ziyaret fenomeninde, formel dinin kuralları yerini geleneksel ve yerel uygulamalara bırakır. Formel dinin uyarılarına rağmen halk inanışlarının ve kutsal mekân ritüellerinin sürdürülmesi, inanç anlatılarının devam ettirilmesi ve kutsal mekânın sürekliliğinin sağlanması, formel dinin bu fenomen bağlamında sorgulandığı ve kurallarının reddedildiği şeklinde yorumlanabilir (Akın, 2022).

2.2.1 Ziyaret Kültürü

Sosyolojik açıdan halk inançları toplum tarafından kabul edilme ve benimsenme süreciyle ilgili olarak değerlendirilir. İnanç ise sosyal değerlerin, görgü ve bilgi alanına açılan bir kabullenme ve bağlanma şeklidir. Bu inançlar sosyal kurallar olarak ortaya çıkar. Bu kurallara uymayan bireyler toplumsal baskı veya dışlanma ile karşılaşabilirler (Ülken, 1969). Bu bağlamda, halk inançlarının toplum tarafından kabul edilme ve benimsenme süreci, dinin toplumsal boyutlarıyla ilgili önemli ipuçları sunmaktadır. Din sosyolojisi, bu süreçleri anlamak ve dini mekânların toplumsal ve kültürel önemini araştırmak için kritik bir disiplin olarak öne çıkar.

Din sosyolojisi dinin toplumsal boyutlarını inceleyen bir disiplindir. Din sosyolojisi dinin toplumsal yapıdaki etkilerini ve insanların dini inançlarını nasıl yaşadıklarını inceler. (Hamilton 1994). Bu disiplin dini mekânların toplumsal ve kültürel açıdan

önemini de araştırır. Din sosyolojisi insanların dini inançlarını nasıl algıladıklarını ve bunları nasıl yaşadıklarını inceler. İnsanların dini inançları, onların dünya görüşlerini, davranışlarını ve toplumsal etkileşimlerini etkiler (Davie, 1998).

Ziyaretler toplumun dini mekânlara olan ilgisini, inanç sistemlerini ve toplumsal düzenlemelerini yansıtırken aynı zamanda sosyal bağları güçlendirme, kimlik inşası ve toplumsal birliği sağlama işlevi de görür. Bu bağlamda ziyaret kültürünün sosyolojik açıdan anlaşılması, toplumun dini ve sosyal yapısını kavramak için önemli bir araştırma alanını oluşturur (Atasagun, 2006; Ak, 2018).

Ziyaretlerin gerçekleştiği dini mekânlar toplumsal dinamiklerin merkezinde yer alır. Bu mekânlar camiler, türbeler, mabetler, kutsal alanlar veya dini festivaller gibi çeşitli formlarda karşımıza çıkabilir. Ziyaretler, inanan bireylerin toplumsal bağlarını güçlendiren ve dinin toplumsal düzenlemelerini yansıtan ritüeller ve uygulamalarla birlikte gerçekleşir. Bu bağlamda ziyaret kültürü toplumun değerleri, normları ve sosyal ilişkileri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Günay, 2002; Ak, 2018).

İnsanlar kişisel olarak dindar olsunlar ya da olmasınlar kutsal yerleri ilginç ve dokunaklı bulabilirler. İtalya'daki kiliseler gibi bazı ziyaret mekânları güzel bir mimariye ve önemli sanat eserlerine sahiptir. Örneğin Portekiz ana dini turizm cazibe merkezlerinden biri olarak Meryem Ana hayaletleri olgusuyla uluslararası olarak tanınan Fátima Meryem Ana Kutsal Alanı'na sahiptir (Goldberg, 2010).

Kimi ziyaret mekânları ise birden fazla dünya dini için önemlidir. Kudüs, Yahudilikte merkezi bir yere sahipken aynı zamanda Hristiyanlık ve İslam dini içinde önemli dini ziyaret mekânları arasındadır. Hindistan'da dini turizm, yoga turizmi dahil olmak üzere birçok şekilde olabilir. Ülkede Budizm, İslam, Sihizm ve Hinduizm için önemli kabul edilen yerlerinin yanı sıra muhteşem mimarisi ve bazı gezginler için oryantalizmin çekiciliği vardır (Goldberg, 2010). Japonya da ziyaretçilere Budist tapınaklarından Şinto tapınaklarına kadar dini ziyaret mekânları sunmaktadır (Higgs, 2019).

Ziyaret fenomeni çeşitli inanç ve uygulamaların arka planında insan psikolojisi, çevre faktörleri, ekonomik koşullar ve kültürel etkiler gibi etmenlerin yanı sıra İslam öncesi Türk inanç ve kültürünün izlerini de yansıtabilmektedir. Bu fenomen Türk toplumunda geçmişten günümüze uzanan zengin bir kültürel mirasa dayanır (Ak, 2018). Ziyaret fenomeni insanların spiritüel bir deneyim yaşamak, manevi ihtiyaçlarını karşılamak,

sıkıntılarına çözüm bulmak veya birtakım dileklerde bulunmak amacıyla bu mekânlara yönelmelerini içerir. İnsanlar bu ziyaretler sırasında kendilerini bir üst güce daha yakın hissederler ve manevi bir bağ kurarlar (Günay, 2002).

Ziyaret fenomeni etrafındaki bazı inanç ve uygulamalar, bazen tevhit inancıyla çelişkili gibi görünebilir. Ancak toplumumuzda bu inançlar, İslam dini ve özellikle de tasavvufi unsurlarla birleştirilerek farklı bir boyut ve anlam kazanmıştır. Bu birleşme İslam diniyle uyumlu bir şekilde yapılmış ve yerel kültürle sentezlenmiştir. Örneğin bazı ziyaret yerlerinde yer alan türbeler ve mezarlar, İslam öncesi Türk inançlarında önemli bir rol oynamış olan atalar kültüne dayanmaktadır. Bu türbeler, insanlar tarafından ziyaret edilerek saygı ve hürmet gösterilirken aynı zamanda orada yatan kişilerin ruhlarının aracılığıyla dua etme ve dilekte bulunma amaçlı kullanılır. Bu uygulama İslam'daki tevhidi inanca aykırı gibi görünebilir ancak toplumumuzda bu ziyaretler İslam dini ve tasavvufi öğretilerle birleştirilerek ruhani bir deneyim haline getirilmiştir (Ak, 2018). Ziyaretlerin dini mekânlarda gerçekleştiği, duaların okunduğu, ritüellerin icra edildiği ve dileklerin sunulduğu bir atmosferde kendini gösterir. Kitabî dinlerin öğretileriyle birlikte halkın geleneksel kültürleri ve inanışları da bu ziyaretlerde kendine yer bulur. Bu durum farklı tanrılara veya ruhlara tapma, tabiata saygı gösterme veya ataların ruhlarına bağlılık gibi çeşitli uygulamaları içerebilir (Arslan, 2004).

Bu ziyaretlerin temelinde insanların inançları, kültürel değerleri ve dini pratikleri yatar. İnsanlar bu mekânlarda gerçekleştirdikleri ritüeller ve dualar aracılığıyla manevi güce ulaşmayı, kendilerine feyz ve bereket getireceğine inandıkları deneyimler yaşamayı hedeflerler. Ziyaretler insanların inançlarını güçlendirir, toplumsal bağları pekiştirir ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunur (Günay, 2002).

Ayrıca ziyaret fenomeni çevresindeki bazı inanç ve uygulamalar, ekonomik ve kültürel faktörler de etkisiyle değişime uğramış ve dönüşmüştür. Ziyaret yerlerinin turistik cazibesi, yerel ekonomiye katkı sağlamış ve ziyaretçi akışını artırmıştır. Bu durum ziyaret fenomeninin sadece dini ve manevi boyutunun ötesinde, sosyo-ekonomik bir boyut kazandığını göstermektedir.

Sonuç olarak ziyaret fenomeni, İslam öncesi Türk inanç ve kültürünün izlerini, İslam dini ve tasavvufi unsurlarla birleştirilerek farklı bir anlam kazanmıştır. Bu fenomen insanların psikolojik ihtiyaçları, çevresel etkiler, ekonomik faktörler ve kültürel

bağlam gibi birçok etmenin birleşimiyle şekillenen karmaşık bir olgudur. Araştırmalar bu etmenlerin etkileşimini ve ziyaret fenomeninin topluma dokunma ve dönüşüm süreçlerini daha ayrıntılı olarak anlamamıza yardımcı olabilir (Ak, 2018).

2.2.1.1 İslam öncesi

İslam öncesi Türk inanç ve kültürünün izleri ziyaret fenomeni etrafında bazı ritüeller ve geleneklerin devam etmesine yol açmıştır. Örneğin bazı ziyaret yerlerindeki kutlamalar ve törenlerde, Türk mitolojisine ait semboller ve motifler hala kullanılmaktadır. Bu durum, ziyaretçilerin hem geçmişleriyle bağ kurmalarını hem de İslam dini ile ilişkilendirilen kutsal mekânlara olan inançlarını ifade etmelerini sağlamaktadır (Ak, 2018). Fenomenolojik perspektiften bakıldığında ziyaret fenomeni, insanların manevi bir arayış içerisinde olduğunu, kendilerini bir üst güce bağlama ve manevi tatmin elde etme ihtiyacını yansıtır. Bu fenomen insanların spiritüel boyutlarını keşfetme, kendi varoluşsal deneyimlerini derinleştirme ve manevi bir bütünlük hissi yaşama çabalarını ifade eder. Bu nedenle ziyaret fenomeni üzerine yapılan araştırmalar, insanın spiritüel ve manevi dünyasının anlaşılmasına ve bireylerin bu tür deneyimlerden nasıl etkilendiğinin anlaşılmasına katkıda bulunur (Günay, 2002).

İslam dininin etkisiyle birleştirilen bu inanç ve uygulamalar, ziyaret fenomeninin daha derin bir anlam ve değer kazanmasına yol açar. Ziyaret yerlerine yapılan seyahatler, sadece dini bir eylem olmanın ötesine geçerek toplumsal bir deneyim haline gelir. İnsanlar bu ziyaretlerde hem ruhani bir atmosferi deneyimlerken hem de toplumsal bağları güçlendirme fırsatı bulurlar (Ak, 2018).

Ziyaret inancı sadece Türk veya İslam dünyasıyla sınırlı değildir. Bu tür inanç ve uygulamalar Natürizm ve Animizm olarak adlandırılan inanç sistemleriyle ilişkilidir. Natürizm, tabiat veya tabiat kuvvetlerine, kişileştirilmiş şekillerine veya ruhlara tapınmayı içeren bir inanç sistemidir. Özellikle Afrika, Amerika, Avustralya gibi ilkel yerlilerin yanı sıra Uzak Doğu ülkeleri, Çin, Hindistan, Eski Yunan ve Roma gibi kültürlerde de bu tür inanç ve uygulamalara rastlanmaktadır. Çin kültüründe ata ruhlarının, yer yüzündekilerin faaliyetlerini bildiğine inanılır. Bu nedenle ata ruhlarına kurbanlar sunulur. Bu inançta tapınma ata ruhuna değil, ölen ataların ailelerine yardım

edeceklerine, onları kötülüklerden koruyacaklarına olan inancın bir ifadesidir. Bu inanç sistemi korku ve saygının karışık bir telakkisi olarak ortaya çıkar (Ocak, 2000).

Bununla birlikte ziyaret fenomeni çevresindeki inanç ve uygulamalar zaman içinde değişime uğramış ve evrim geçirmiştir. Toplumun ekonomik yapısı, turizm sektöründeki gelişmeler ve kültürel etkileşimler, ziyaret yerlerinin işlevlerini ve anlamlarını şekillendirmiştir. Ziyaret yerlerinin turistik cazibesi arttıkça, bazılarının daha ticari bir boyut kazanması ve hizmetlere yönelik taleplerin artması kaçınılmaz olmuştur (Ak, 2018).

Ziyaret olgusu, toplumun dini yaşamında köklü bir geçmişe sahip olan inanç sistemlerinin etkisini gösterir. Bu inançlar kitabi dinlerin öğretilerinden süzülerek gelirken eski kültürlerin ve çok tanrılı inanışların izlerini de taşır. Ziyaretler bu farklı inanç ve kültürel öğelerin birbirleriyle etkileşime girdiği bir noktada ortaya çıkar (Arslan, 2004). Ziyaret inancı bu farklı kültürlerde de benzer bir temel üzerinde var olur. İnsanlar doğanın güçlerine, tabiattaki varlıklara veya ata ruhlarına olan inançlarıyla bu mekânları ziyaret ederler. Bu ziyaretler geçmişin mirasını sürdürmek, manevi bağları güçlendirmek, bereket ve koruma talep etmek amacını taşır (Ocak, 2000).

Bu çeşitli kültürlerdeki ziyaret inançları insanların tabiata, doğaya ve önceki nesillere olan derin bağlılıklarını yansıtır. Ziyaretler insanların kendi varoluşsal deneyimlerini anlamlandırmalarına, toplumlarıyla ve köklerine bağlantı kurmalarına yardımcı olur. Bu inançlar insanların doğal dünyanın ve önceki nesillerin ruhani güçleriyle etkileşime geçme arzusunu ifade eder (Ocak, 2000). Halkın dindarlık pratiklerinde önemli bir rol oynayan ziyaret fenomeni, kitabi dinlerden gelen kavramlar ve inançlarla birlikte eski kültürlerin ve çok tanrılı inanışların karışımını temsil eder. Bu fenomen, halk arasında yaygın olan dini uygulamaların ve inançların birleşimi olarak ortaya çıkar (Arslan, 2004). Ziyaret kültürü, bireylerin inançlarını ve dini pratiklerini somutlaştıran ritüelleri içerir. Ziyaretlerde gerçekleştirilen dualar, dilekler, kurbanlar, ibadetler ve diğer ritüeller inananlar arasında ortak bir deneyim ve anlam oluşturur. Bu ritüeller toplumun değerlerini ve inanç sistemlerini yansıtırken aynı zamanda toplumsal birliği

sağlamaya yönelik bir işlev de görür. Ziyaretler, bireylerin dini kimliklerini güçlendirirken toplumsal normların da bir ifadesi haline gelir (Ak, 2018).

Sonuç olarak ziyaret inancı, sadece Türk veya İslam dünyasına özgü değildir. Bu inançlar doğaya, tabiata veya ata ruhlarına olan saygı ve bağlılığın bir ifadesidir. Ziyaretler insanların manevi ve spiritüel tatmin arayışlarını yansıtırken aynı zamanda kültürel ve toplumsal bağları güçlendirir (Ocak, 2000). Ziyaret kültürü sosyolojik bir perspektifle incelendiğinde toplumun dini, sosyal ve kültürel yapısını anlamak için önemli bir araştırma alanı oluşturur. Ziyaretler toplumun dini mekânlara olan ilgisini yansıtırken inançlar, ritüeller ve toplumsal etkileşimler arasında karmaşık bir ilişki ağı oluşturur. Bu fenomen toplumsal bağları güçlendirir, sosyal ağları oluşturur ve toplumsal birliği sağlar. Aynı zamanda bireylerin dini kimliklerini inşa etmelerine ve toplumun değerlerini benimsemelerine yardımcı olur. Bu nedenle ziyaret kültürüne sosyolojik bir perspektiften bakmak toplumun dini ve sosyal yaşamını daha iyi anlamamızı sağlayabilir.

2.2.1.2 Halk dindarlığı ve ziyaret ilişkisi

Kutsal mekânların ziyareti, çoğu insan için önemli bir manevi deneyimdir. Bu mekânlar, inançlarını paylaşan insanlar için bir araya gelme ve ortak bir amaç için çalışma fırsatı sunar. Kutsal mekânların ziyareti insanların dini inançlarını güçlendirmesine ve ruhsal bir deneyim yaşamasına yardımcı olabilir. Kutsal mekânların ziyareti insanların dini uygulamalarını yerine getirmelerine ve dini ritüelleri takip etmelerine de yardımcı olabilir.

Dinin halk kültürü boyutu ya da halk kültürünün dini boyutunu ifade eden halk dini, normatif yapıya sahip olmaması, anlatı merkezli olması ve etkiye açık olması sebebiyle kitabi dinden ayrılır. Bu ayrışma sonucunda çatışma içerisinde karşıt kültür oluşturabileceği gibi yapı olarak altında da kümelenebilir. Halk dininin karakteristiği olan ziyaret fenomeni ise kökeninde yer alan ata/veli kültü inancı ile bir fenomen olarak manevi güç sayesinde çok önemli birer çekim merkezi olan kutsal mekânların türlü dilek, amaç ve belli usullerle ziyaret edilmesini karşılar (Akin, 2002).

Dini gezi din, sanat, mimari, tarih ve kişisel soy gibi çeşitli ilgi türlerinden herhangi biri tarafından motive edilebilir (Makrides, 2009). Dini mekânların ziyareti, farklı dinlerin uygulamalarına ve ritüellerine de tanıklık etme fırsatı sunar. Örneğin İslam'ın

kutsal mekânı olan Mekke'yi ziyaret eden insanlar hac ritüellerini gerçekleştirirler ve bu deneyimleriyle İslam'ın önemli bir parçasını tecrübe ederler. Aynı şekilde Hristiyanlar, Vatikan gibi kutsal mekânları ziyaret ederek inançlarına daha yakın hissederler ve ruhsal deneyimler yaşarlar (Ocak, 2000).

Dini mekânların ziyareti turizm sektöründe de önemli bir yere sahiptir. Dini mekânların ziyaretçiler tarafından ziyaret edilmesi ekonomik açıdan önemli bir katkı sağlar. Özellikle tarihi ve mimari açıdan önemli olan dini mekânlar, ziyaretçiler tarafından yoğun bir şekilde ziyaret edilir ve bölgenin turizm gelirlerini artırır (Shinde ve Rizello, 2014; Akhmedenov ve Idrisova, 2012).

Dini turizm, manevi turizm, kutsal turizm veya inanç turizmi iki ana alt türü olan bir turizm türüdür. Bunlar dini veya manevi amaçlarla seyahat anlamına gelen hac ve bir gezi kolu olan dini anıtların ve eserlerin görüntülenmesi olarak sınıflandırılabilir (Gannon ve ark., 2017).

İnanç turizmi genel olarak ibadet gibi dini motifler ve kültürel motifler, dinlenme motifleri, alışveriş, eski tarihi yerleri görme, huzur, aile ve arkadaşlarla vakit geçirme gibi zevk arama motiflerini içeren dünyevi motifler olarak ikiye ayrılmaktadır. Önceki çalışmalar dini ziyaretçilerin motivasyonunun diğer üç faktörden etkilenebileceğini bulmuştur. Bu faktörler sosyo-demografik özellikler, memnuniyet ve sadakat olarak sıralanabilir. Birincisi, turizmin sosyo-demografik yönleri, ziyaretçilerin özellikleri veya cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, iş, gelir, bölge ve milliyet gibi nitelikleridir (Koçyiğit, 2016; Khalabikhina ve Shishalov, 2016). Ziyaretçilerin yaşam tarzları ve seyahat motivasyonlarındaki farklılıkları ve bunların ziyaretçilerin talebi ve turizm hizmetleri üzerindeki etkilerini açıklamadaki rolleri nedeniyle bu yönleri incelemek çok önemlidir (Khalabikhina ve Shishalov, 2016; Irimias ve ark., 2016). Ziyaretçilerin sosyo-demografik özelliklerinin de ailelerin seyahat planı, davranışları ve harcamaları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur (Aziz ve ark., 2018). İkincisi, memnuniyet, destinasyonun ziyaretçilerin ihtiyaçlarını nasıl karşıladığını ele alır (Battour ve ark., 2012). Üçüncüsü, bir turist destinasyonuna sadakat, destinasyonu diğer insanlara tavsiye etme ve gelecekte tekrar ziyaret etme istekliliği anlamına gelir (Chen ve Chen, 2010).

İnanç turizmi, tarih boyunca dinlerle birlikte ortaya çıkan ve gelişen eski bir turizm şeklidir (Kim ve ark., 2022). Dini turizm, belirli bir destinasyonu ziyaret etmektir ve üç kategori içerir: (1) katedraller, (2) dini bayramlar ve (3) hac türbeleri gibi çok sayıda ziyaretçi çeken yüksek değerli yerler (Bond ve ark., 2015). Ayrıca Nyaupane ve arkadaşları (2015) dini yerleri ziyaret edenlerin iklim, tatiller, çalışma programları ve törenlerden etkilenen belirli mevsimlerde aileleri veya organize gruplarla seyahat etme eğiliminde olduklarını tespit etmiştir. İnanç turizminin en yaygın şekli olan hac, İslam, Hristiyanlık, Budizm ve Hinduizm gibi bazı dinlerde yaygın görülen bir uygulamadır (Ocak, 2000; Koçyiğit, 2016).

Ziyaretçilerin motivasyonunu anlamak için yapılan önceki çalışmalar, genellikle itme ve çekme motivasyonları olmak üzere iki temel kategori üzerinde odaklanmıştır. İtme güdöleri, ziyaretçilerin içsel arzularını yansıtan faktörlerdir ve ziyaretçileri seyahat etmeye yönlendiren içsel motivasyonları temsil eder. Bu güdöler ziyaretçilerin eğlenmek, dinlenmek, aile bağları kurmak, sosyal etkileşimden keyif almak, yeni bilgiler edinmek ve zorluklarla karşılaşmaktan zevk almak gibi kişisel tatminlerini sağlamak için seyahat etmelerini teşvik eder (Sung ve ark., 2016; Huang ve ark., 2020).

Öte yandan ziyaretçileri belirli bir destinasyona çeken dış faktörler çekme güdüleridir. Bu güdöler ziyaretçilerin tarihi, kültürel ve çevresel nitelikler dahil olmak üzere belirli bir yerin cazibesini hissetmelerine yol açar (Sung ve ark., 2016; Huang ve ark., 2020). Ziyaretçilerin memnuniyeti ve sadakati, turizm pazarlamacıları için ziyaretçilerin ilgisini çeken hizmetlerin ve kalitenin iyileştirilmesinde ve bir destinasyonda hoş bir deneyim sağlanmasında temel hususlardır (Battour ve ark., 2012). Ziyaretçiler benzersiz bir doğal güzellik, tarihi bir mekân, etkileyici bir kültürel deneyim veya belirli bir etkinlik gibi çekici özellikler nedeniyle bir destinasyonu ziyaret etmek isteyebilirler. Çekme güdöleri ziyaretçilerin keşfetme arzusu, merak duygusu ve yeni deneyimler edinme isteği gibi dışsal faktörlerden kaynaklanır. Ziyaretçilerin motivasyonunu anlamak turizm endüstrisi için önemlidir çünkü bu bilgi, destinasyonlarını pazarlama stratejileri oluştururken ve ziyaretçilerin deneyimini geliştirirken dikkate alınabilir. Turizm profesyonelleri ziyaretçilerin itme ve çekme güdölerini anlayarak onların beklentilerini karşılamak ve tatmin edici bir seyahat deneyimi sunmak için gerekli önlemleri alabilirler (Sung ve ark., 2016; Huang ve ark., 2020).

Çalışmalar inanç turizmi farklı motifler belirlemiştir. Bu güdüler yaşamın anlamını arama ve kişisel değerler geliştirme ihtiyacını içerir (Liro, 20121). Böylece insanlar hayatın anlamını aramak, aile ve arkadaşlarla vakit geçirmek, tarihi ve kültürel yerleri ziyaret etmek ve rahatlamak için dini mekânlara seyahat etmektedir (Canoves ve Forga, 2016, Amaro ve ark., 2018). Bu motifler dini, turistik ve rekreasyonel olmak üzere üç ana gruba ayrılmaktadır (Liro ve ark., 2017). Ancak daha önce yapılan araştırmalar, motivasyonların dini mekânın türüne göre değiştiğini göstermiştir. Örneğin kiliseler daha az dini nedenlerle ziyaret edilen kültürel yapılar olarak kabul edilir. Bu nedenle kiliseler dini amaçlardan çok tarihi ve kültürel amaçlarla ziyaret edilmektedir (Gutic ve ark., 2010; Riegel ve Lindner, 2020). Budist sitelerle ilgili olarak az sayıda çalışma ziyaretçilerin güdülerini araştırmıştır. Bilim adamları, dini inanç ve zihinsel rahatlama gibi itici güdüler ve mimariyi görmek, kültürel zevk ve tarih gibi çekici güdüler bulmuşlardır (Wang ve ark., 2016; Piramanayagam ve ark., 2021). Son olarak Mekke'ye giden hacıların amaçları din ile sınırlı değildir. Diğer nedenler arasında Mescid-i Haram'da (Mekke Ulu Cami) namaz kılmak, boş zaman geçirmek, alışveriş yapmak ve İslami turist paketlerinden yararlanmak yer alır (Rybina, 2018; Hassan ve ark., 2022).

2.2.2 Türbeler

Ziyaret kavramı çerçevesinde Allah dostları, veliler, evliyalar, pirlar, dedeler, babalar gibi inanç kültürünün önemli unsurları vurgulanır. Bu kişiler halk dini araştırmalarında merkezi bir konuma sahiptir. Kerametleriyle ünlü olan bu karizmatik şahsiyetler, çevreleri üzerinde büyük bir etkiye sahip olmalarıyla dikkat çeker. Araştırma sahasındaki her yerleşim yerinde en azından bir türbe veya makamın bulunması da önemlidir. Bu mekânlar halkın kutsalla temas ettiği, veli, dede, baba gibi büyük şahsiyetlerin mezarlarının bulunduğu yerlerdir. "Adak yeri", "ziyaret yeri", "türbeye gitmek", "şifalı suya (taşa) gitmek" gibi terimler halk arasında yaygınlaşmıştır. Ziyaret yeri türbe, yatır, şehit mezarı yanı sıra su, taş, ağaç gibi farklı formlarda da olabilir (Akın, 2022).

Türbeler, insanlar tarafından çeşitli amaçlarla ziyaret edilen İslami manevi mekânlar olarak değerlendirilmektedir (Kemal ve Kashif, 2022). Dünyanın dört bir yanındaki çeşitli inançlardan ve bölgelerden önemli sayıda ziyaretçi Sufilerin ve Azizlerin

(dindar insanlar) türbelerini ziyaret etmektedir (Arshad ve ark., 2017). İnsanlar maneviyat arayışıyla kutsal türbelere ve destinasyonlara seyahat etmektedir. Bu özel yerlerde insanlar, kendileri için anlam ve değer taşıyan bir kültür ve maneviyat deneyimi yaşama amacı güderler. Bu ziyaretler kişisel gelişim, içsel huzur, ruhani bir bağlantı kurma ve yaşamın derin anlamlarını keşfetme arzusunu yansıtır. Kutsal destinasyonlar ve türbeler, insanlara kendilerini daha büyük bir kozmosun parçası hissettirerek hayatlarında anlam arayışlarını tatmin etme imkânı sunarlar. Bu yolculuklar insanların manevi bir deneyim yaşayarak içsel yolculuklarına odaklanmalarını ve ruhsal tatmini bulmalarını sağlar (Huang ve Pearce, 2019).

Ziyaretçilerin manevi değerleri dini mekânlarda doğal ve kültürel unsurlarla zenginleştirilebilir. Geleneksel törenler ve aile kökenleri gibi kültürel unsurlar, türbelerdeki manevi deneyimi etkileyen faktörler arasında yer alır. Bu unsurlar belirli manevi inançlar üzerinde etkili olabilir. Ziyaretçiler hayatın anlamı ve özü hakkında daha fazla bilgi edinme arzusıyla seyahat ederler. Birçok insan, günümüzün materyalist dünyasında sıkışıp kaldığı sosyal yaşamın karmaşıklığından dolayı içsel bir boşluk hisseder. Türbeleri ziyaret etmek, ziyaretçilere yeni bir bakış açısı sunarak dünyayı anlama konusunda yardımcı olabilir. Bu deneyimler sonucunda birçok ziyaretçi huzurlu bir yaşamın önemini kavrayabilir (Kemal ve Kashif, 2022).

Veliler, yaşadıkları dönemde toplumun kültürel yaşamını önemli ölçüde etkileyen kişilerdir. İnsanların büyük bir sevgi ve ilgiyle yaklaştıkları veliler, ölümlerinden sonra da saygı gösterilen bir konumda kalmışlardır. Bu saygı ve sevginin bir ifadesi olarak türbelerine yapılan ziyaretler ortaya çıkmıştır. Bu ziyaretlerin temel sebeplerinden biri, velilerin rehberliklerinin hala devam ettiğine ve ahirette de şefaatçi olacaklarına inanmaktır. Ziyaret yerlerinde gerçekleştirilen ritüellerin toplumsal normlarla bağlantılı bir yaptırım gücüne sahip olması ve kuşaklar boyunca sürdürülebilmesi, bu uygulamaların geleneksel bir nitelik kazanmasını sağlar. Benzer şekilde zamanla bu geleneğin adeta bir adet haline gelme ihtimali de bulunmaktadır (Uhri, 2010).

Ziyaret fenomeni Türk halk dindarlığının karakteristik bir özelliğidir. Türk dünyasında türbe, adak ve ziyaret dindarlığı çeşitli unsurlar ve yönler açısından toplum kültürünü ve "yaşanan din"i önemli bir şekilde etkilemektedir. Veli, eren, evliya, ermiş, abit, zahit, alim, sofı, seyyit, gazi, mübarek, pir, dede, baba, abdal, şehit gibi isimlerle anılan kişilerin mezarları olarak kabul edilen yatır, türbe, kümbet, tekke, ziyaret, dede mezarı

gibi kutsal mekânlar, gösterdikleri manevi güç ve meziyetler sayesinde önemli birer çekim merkezi olarak kalmakta ve çeşitli istekler ve amaçlar doğrultusunda ziyaretlere konu olmaya devam etmektedir (Günay ve ark., 2001,).

2.3 Dini Mekânların Tanıtımı

Kutsal mekânlar veli kültü temelinde keramet, feyz, himmet ve bereket gibi özellikleri barındıran ve bu nedenle çekim merkezleri oluşturan alanlardır. Halk, saygı ve çeşitli isteklerle, genel olarak kültlerin doğasından kaynaklanan sebeplerle bu mekânları ziyaret etmektedir. Bu ziyaretler kutsal mekânın tipolojisine bağlı olarak gelişen sosyo-kültürel unsurlardan etkilenen dinamik bir yapı içerisinde gerçekleşir. Ziyaretler sırasında üç İhlas ve bir Fatiha okuma, Kur'an okuma, namaz kılma, dua etme, türbe sandukasına elini yüzünü sürme, sandukayı öpme, türbe örtüsünden bir parça alma gibi kutsal mekân ritüelleri gerçekleştirilir. Bu mekânlar toplumun hissetme, inanma, değerlendirme biçimi, değerler ve tutumlarını etkiler ve toplumun sosyo-kültürel yaşamını, insanların yaşamla olan tutum ve davranışlarını önemli ölçüde şekillendirir (Akın, 2022).

Destinasyonu tanıtan dernekler ve işletme operatörleri, çevrimiçi (iyi bilinen medya kanallarını kullanarak) ve çevrimdışı tanıtım yaparak bir marka imajı oluşturmaya çalışır (Huanga ve Pearceb, 2019). Bireylerdeki sosyo-kültürel boyutlar nedeniyle İslami inanç ile İslami uygulamalar arasında olumlu bir ilişki vardır (Arshad ve ark., 2017). Dini ticarileştirmenin mekânın ruhunu gölgeleyebileceği genel olarak kabul edilen bir konudur (Haq ve Wong, 2010). Destinasyon tanıtımıyla uğraşan dernekler ve işletme operatörleri, çeşitli yöntemlerle marka imajı oluşturmaya hedefler. Bu süreçte çevrimiçi ve çevrimdışı tanıtım kanallarını kullanarak bilinirliklerini artırır. İnternet ve sosyal medya gibi popüler dijital platformlar, destinasyonlarının özelliklerini, güzelliklerini ve deneyimlerini geniş bir kitleye ulaştırmada etkili bir araç olarak kullanılır. Böylece potansiyel ziyaretçilerin ilgisini çekerek destinasyonun marka değerini artırmayı amaçlarlar. Aynı zamanda çevrimdışı tanıtım faaliyetleri de önemli bir rol oynar. Turizm fuarları, seyahat acenteleriyle yapılan iş birlikleri, basılı materyaller, tanıtım broşürleri ve yerel etkinliklere katılım gibi yöntemlerle destinasyonlarını tanıtmak için çaba gösterirler. Bu şekilde potansiyel ziyaretçilere

doğrudan erişim sağlayarak marka imajını güçlendirmeyi hedeflerler (Huanga ve Pearceb, 2019).

Turist-hedef deneyimi temel olarak ev sahiplerinin uygulamaları, iş bölümleri ve ortamın nitelikleri (örneğin tarih, kültür, coğrafya ve his) ile bağlantılıdır. (Huanga ve Pearceb, 2019). Dernekler ve işletme operatörleri etkili bir marka imajı oluşturma yanısıra destinasyonlarının benzersiz özelliklerini vurgulamak ve ziyaretçilerin ilgisini çekmek için özgün pazarlama stratejileri geliştirirler. İyi bilinen medya kanallarını kullanarak güçlü bir varlık oluştururlar ve destinasyonlarının cazibesini vurgulayan öyküler, görseller ve videolar aracılığıyla hedef kitleye ulaşırlar. Sonuç olarak destinasyon tanıtımında dernekler ve işletme operatörleri, çevrimiçi ve çevrimdışı kanalları etkin bir şekilde kullanarak marka imajını güçlendirme ve ziyaretçilerin dikkatini çekme amacı güderler. Başarılı bir tanıtım stratejisi, destinasyonun bilinirliğini artırırken ziyaretçilerin ziyaret etme isteğini de uyandırır.

2.3.1 Ziyaretçilerin Özellikleri

Alan yazın incelendiğinde inanç turizmi için seyahat eden erkekler ve kadınlar arasında bir fark bulunmuştur (Bond ve ark., 2015). Örneğin aziz ziyaretleri ve Meryem Ana kültünün hastalıklardan kurtulma, hastalıklardan korunma ve kısırlığı giderme gibi etkilere sahip olduğuna inanıldığı için bu siteleri erkeklerden çok kadınlar ziyaret etmektedir. Benzer şekilde kadın ve erkek arasındaki seyahat, cinsiyet sınırlamaları nedeniyle Mekke'ye giden çoğu hacı erkektir (Henderson, 2011). İnanç turizminde sosyo-demografik özellikler ile motivasyon arasındaki ilişkide farklılıklar bulunmaktadır. Vistad ve ark., (2020) hacıların Norveç'in Trondheim kentindeki Nidaros Katedrali'ne yaptıkları ziyaretleri incelemiş ve hacılar arasında eğitim seviyelerine göre hiçbir motivasyonel farklılık bulamamıştır. Avrupalı hacılar için Norveçlilerden daha önemli olan, doğa bilgisini ve neşe motivasyonlarını etkilemektedir. Yalnızlık Avrupalı ve Alman hacılar için Norveçlilerden daha önemlidir. Çalışma deneyimsiz hacılar için yalnızlığın daha az önemli olduğunu göstermiştir. Son olarak deneyimli hacılar, daha az deneyimli olanlardan daha fazla dinsel motivasyona sahiptir. Dolayısıyla hacıların sosyo-demografik özellikleri kutsal yerlere seyahat etme motivasyonlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Pillai ve ark., (2017) Goa Eyaletindeki bir Hristiyan dini etkinliği olan St. Francis Xavier'in kutsal

emanetlerinin 17. sergisini ziyaret eden hacıları araştırmış ve hacıların motivasyonları ile yaşları dışında demografik yönleri arasında hiçbir ilişki bulamamıştır. Liro (2021) Polonya'daki Roma Katolik kutsal alanları hakkında demografik yönlerin inanç turizmi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Kadınlar seyahat etmeye, dua etmeye ve kültürel etkinliklere katılmaya erkeklerden daha fazla motive olmaktadır. Bu çalışma aynı zamanda Polonyalı ve yabancı ziyaretçilerin seyahat motivasyonları arasında bir fark bulmuştur. Polonyalı ve yabancı turistler ibadet ve hac için motive edilirken yabancı turistler bölgeyi gezmek için bu kutsal yerleri ziyaret etmişlerdir. Son olarak cinsiyet açısından yaşlı insanlar gençlere göre daha dinsel motivasyona sahiptir.

Alan yazın, inanç unsurlarının, aile soyu, aziz mezarları ve ritüeller gibi kültürel unsurların ziyaretçiler üzerinde izlenim bırakmada olumlu bir rol oynadığını teorik olarak desteklemektedir (Mazumdar ve Mazumdar, 2004). Son araştırmalar çok sayıda ziyaretçinin çevrimiçi ağlarda bilgi, duygu ve deneyimsel dakikalarını paylaşmayı sevdiğini göstermektedir (Jacobsen ve Munar, 2012). Son araştırmalar ziyaretçilerin dini mekânları tanıma ve deneyimleme süreçlerinde çevrimiçi ağların önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Günümüzde birçok ziyaretçi seyahat planlarını yaparken veya seyahat ettikleri sırada çevrimiçi platformları aktif bir şekilde kullanmaktadır. Bu platformlar sosyal medya, turistik web siteleri, seyahat blogları ve inceleme siteleri gibi çeşitli şekillerde kendini gösterebilir.

Ziyaretçiler dini mekânlar hakkında bilgi edinmek, duygusal deneyimlerini paylaşmak ve insanların deneyimlerini öğrenmek için çevrimiçi ağları kullanır. Özellikle sosyal medya platformları ziyaretçilerin fotoğraf, video ve yazılarla dini mekânları keşfetme ve tanıma imkânı sunar. Bu paylaşımlar ziyaretçilerin diğer insanlarla etkileşimde bulunmasını, öneriler almasını ve seyahat deneyimlerini paylaşmasını sağlar. Çeşitli turizm destinasyonlarında ziyaretçiler hem nesnel hem de öznel deneyimleri içeren çeşitli deneyimler elde edebilirler (Huanga ve Pearceb, 2019). Ayrıca gezi sırasında ziyaretçiler çeşitli kişilerle karşılaşabilir, bazıları onlara nezaket ve samimiyet gösterebilir ve bu yerde yabancı olmadıklarını hissetmelerini sağlayabilir. Bu arada aile arkadaşlar ve iş arkadaşlarıyla ilişkilerini güçlendirebilirler. Sonuç olarak ziyaretçiler arkadaşlığa, sevgiye ve saygıya daha fazla önem verirler. Güçlü bir aidiyet duygusuna sahip olurlar ve doğayla yakınlaşırlar. Ayrıca güzel manzaraları ve doğanın

etkileyici gücünü severler. İslami kutsal mekânlar etrafındaki güçlü kültürel atmosfer de ziyaretçileri etkileyebilir (Kemal ve Kashif, 2022).

Çevrimiçi ağlar ayrıca ziyaretçilerin duygusal deneyimlerini ifade etmelerine de olanak tanır. Ziyaretçiler, ziyaret ettikleri dini mekânlarda yaşadıkları anıları, hissettikleri duyguları ve manevi deneyimlerini fotoğraflar, yazılar veya videolar aracılığıyla paylaşabilirler. Bu paylaşımlar diğer ziyaretçilerin ilgisini çeker ve onları o mekâna gitmeye teşvik edebilir (Huanga ve Pearceb, 2019).

Aynı zamanda çevrimiçi platformlarda yapılan incelemeler ve yorumlar, ziyaretçilerin dini mekânlar hakkında daha fazla bilgi edinmelerine yardımcı olur. Diğer ziyaretçilerin deneyimlerini okumak ziyaretçilere o mekânın önemini, atmosferini ve etkileyciliğini anlamada yardımcı olabilir. Bu da ziyaretçilerin daha bilinçli kararlar vermelerine ve kendi seyahat deneyimlerini şekillendirmelerine katkı sağlar.

Ziyaretçilerin öznel deneyimleri kesinlikle niteliklerine (kişilik ve önceki bilgiler) bağlıdır. Bununla birlikte ziyaretçilerin deneyimleri, destinasyon imajının pratik ve psikolojik özelliklerini geliştirmelerine yardımcı olur. İşlevsel nitelikler, nesnel veya ölçülebilir cazibe merkezleri, etkinlikler, harcamalar ve diğer genel seyahat endüstrisi teklifleri olarak belirlenir (Huanga ve Pearceb, 2019). Sonuç olarak çevrimiçi ağlar ziyaretçilerin dini mekânları tanımalarında önemli bir rol oynar. Bu platformlar bilgi paylaşımı, duygusal deneyimler ile ziyaretçilerin deneyimlerini öğrenme imkânı sunarak ziyaretçilerin bu mekânları keşfetme sürecini zenginleştirir. Çevrimiçi ağlar dini mekânların tanınmasını artırır ve ziyaretçilerin seyahat planlamalarında ve deneyimlerinde önemli bir kaynak haline gelir (Huanga ve Pearceb, 2019).

Dini mekânları ziyaret eden ziyaretçilerin sitelerin ev sahipleri ve din öğretmenleriyle iletişim ve etkileşim içinde olmaları destinasyon hakkında daha derin bir anlayış geliştirmelerini sağlar ve aynı zamanda olumlu ve kutsal anılarla birlikte eşsiz deneyimler yaşamalarına olanak tanır (Trauer ve Ryan, 2005). Yapılan çalışmalar konukların deneyimlerinin diğerlerinin uygulamalarından etkilendiğini vurgulamıştır. (Belhassen ve ark., 2008). Geçmiş araştırmalar ziyaretçilerin dini destinasyonlardaki deneyimlerinin farklı türde faktörlerden etkilenebileceğini göstermektedir. Bu faktörler, ziyaretçilerin deneyimleri aracılığıyla dini destinasyonlara ilişkin algılarını

şekillendirebilir. Ancak dini destinasyonlarla ilgili çeşitli algıların tam olarak gelişmediği anlaşılmaktadır (Huanga ve Pearceb, 2019).

İlgili bir araştırmada anket katılımcılarının çoğu bu mekânda kendilerini mutlu hissettikleri ve hayatlarının farklı yönlerini iyileştirmek için denge sağlama aracı olarak gördüklerini ifade etmiştir. Ayrıca ankete katılanların çoğu bu mekânı dini bir destinasyon olarak algıladıklarını ve her ziyaretlerinde dini görevlerini yerine getirdiklerini hissettiklerini belirtmiştir. Başkalarının dua ritüellerini görmenin, dini duygularını uyandırdığını ifade etmişlerdir (Kemal ve Kashif, 2022).

2.4 Kastamonu Evliyalar Haftası

Kastamonu, binlerce evliyanın tarihi boyunca barındığı kadim bir şehir olup, bu özelliğiyle inanç ve turizm merkezi olarak öne çıkmıştır. Her yıl Mayıs ayının ilk haftası düzenlenen Evliyalar Haftası, yurtiçi ve yurtdışından gelen birçok ziyaretçiyi ağırlayarak bu özelliğini vurgulamıştır. Ancak, 2020 ve 2021 yıllarında koronavirüs pandemisi nedeniyle, 2022 yılında ise Hz. Pir Külliyesi'nde gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları sebebiyle iptal edilmiştir.

1991 yılında başlayan ve 2019 yılına kadar 28 kez kutlanan bu anma haftası, Kastamonu için inanç turizmi açısından büyük bir öneme sahiptir. Her yıl Hanönü ilçesinde başlayan etkinlikler, Taşköprü'de devam eder ve il merkezindeki programlarla son bulur. Bu büyük organizasyon, Kastamonu halkı için uzun yıllardır yaşatılan önemli bir gelenek haline gelmiş ve binlerce kişinin katılımıyla gerçekleştirilen etkinlikler büyük ilgi görmüştür (Öztürk ve ark., 2020).

Evliyalar Haftası'nda Benli Sultan Türbesi'ne gelen ziyaretçi sayısı, 5000'e kadar ulaşmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından bu tarihlerde stantlar açılıp kitap satışları yapılmaktadır. Aynı zamanda belediye tarafından köye gelen misafirlere yemek dağıtılmaktadır. Hafta sonları ve bayramlarda da çevre köylerden ve şehir dışından ziyaretçiler gelmektedir. Ancak, ziyaretçilere yönelik sürekli bir hizmet sunulmamaktadır (Öztürk ve ark., 2020).

3. KASTAMONU İL MERKEZİNDEKİ DİNİ ZİYARET YERLERİ

Ziyaret fenomeni, insanların farklı dinlere mensup oldukları ya da dindar olmadıkları durumlarda dahi, belirli dini mekânlara yönelmeleri ve bu mekânları ziyaret etmeleridir. Kastamonu il merkezi, Türkiye'nin kuzeyinde yer alan bir şehir olup, dini ziyaret yerleri açısından zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Kastamonu il merkezindeki bazı önemli dini ziyaret yerleri:

3.1 Kastamonu Türbeleri

Selçuklu / Çobanoğulları (Atabeyler) Dönemi Türbeleri

- Abdülfettah-ı Veli Türbesi
- Aşıklı Sultan Türbesi
- Atabeygazi Türbesi
- Deveci Sultan Türbesi
- Hepkebirler Türbesi
- Maden Dede Türbesi
- Muzafereddin Gazi Türbesi
- Şeyh Ahmet Türbesi
- Vehbi Gazi Türbesi
- Yakut Arslan Türbesi

Candaroğulları Dönemi Türbeleri

- Adil Bey Türbesi
- Ahi Ali Baba Türbesi
- Ahi Şorve Türbesi
- Bedreddin Gazi Türbesi
- Cebail Efendi Türbesi
- Cemaleddin Efendi ve Kargaşık Sultan Türbesi
- Dai Sultan (Tay Sultan) Türbesi
- Hacı İshak ve Şükrullah Dede Türbesi
- Hacı Murad-ı Veli Türbesi
- Harmankaşı Türbesi
- Hatun Sultan Türbesi
- Halife Sultan Türbesi
- İmidce Sultan Türbesi
- Müfessir Alaeddin Efendi Türbesi
- İbn-i Neccar Türbesi
- Karanlık Evliya Türbesi

- Mehmet Bey Türbesi (Beşikli Türbe)
- Musafakih Türbesi
- Selçuk Hatun Türbesi
- Sukuti Sultan Türbesi
- Süleyman Bey (Mehran) Türbesi
- Süleyman Paşa ve İbrahim Paşa Türbesi
- Şeyh Resul Türbesi
- Şeyh Seyyid Karaca Ahmet Türbesi
- Valide-i Toygar Murat Bey Türbesi

Osmanlı Dönemi Türbeleri

- Abdülcebbar Türbesi
- Abdürrezzak Türbesi
- Acıkbaş Sultan Türbesi
- Ahmetdede Türbesi
- Ali Asgar Efendi Türbesi
- Bayraklı Dede Türbesi
- Benli Sultan Türbesi
- Çevgani Türbesi
- Dede Sultan Türbesi
- Ferraş Sultan Türbesi
- Göbelekzadeler Türbesi
- Gümüşlüce Türbesi
- Hacıdede Türbesi
- Hacı Hamza Türbesi
- Hayran Efendi Türbesi
- Hepkebirler Türbesi (Doğu)
- Kalender Dede Türbesi
- Karabaş-ı Veli Türbesi
- Ebu'l-Leys Türbesi
- Kesikbaş Türbesi
- Mollasaid Türbesi
- Nevruz Sultan (Horoz) Türbesi
- Hasan Efendi (Sacayaklı Sultan) Türbesi
- Seyfi Dede Türbesi
- Şeyh Ahmet Siyahi Efendi Türbesi
- Şeyh Mustafa Efendi (Karaşeyh) Türbesi
- Şeyh Mustafa Efendi (Peşkircizade) Türbesi
- Şeyh Mustafa Efendi (Divanizade) Türbesi
- Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi
- Şeyh Veli Zaviyesi
- Tabaklı Sultan Türbesi
- Topçuoğlu Türbesi

- Saçlı Sultan Türbesi
- Şeyh Muslihiddin Türbesi

Cumhuriyet Dönemi Türbeleri

- Ahmet Mahir Efendi Türbesi
- Mehmet Feyzi Efendi Türbesi
- Muhammed İhsan Efendi Türbesi

Kastamonu'nun "Evliyalar Şehri" olarak adlandırılması, özellikle şehirdeki zengin kültürel dokuya ve tarihi mirasa dayanmaktadır. Bu şehirdeki mezarlar ve türbeler, bu ünvanın haklılığını gösterir niteliktedir. Kastamonu'nun geçmişi, her köşesinde izlerini taşıyan tarihi zenginlikleriyle anılır. Şehrin her mahallesi, her sokağı, birçok evliyanın kabrine ev sahipliği yapar. Tarihi yapıların çoğu, Türk-İslam kültürünün izlerini taşır ve genellikle dini amaçlarla kullanılmış yapılardan oluşur. Bu yapılar, şehrin kültürel dokusunu ve dini geçmişini yansıtarak Kastamonu'nun "Evliyalar Şehri" ünvanını hak ettiğini gösterir (İbret, vd. 2015). Kastamonu ilinin zengin türbe kültürü, şehrin uzun tarihi geçmişi ve hem idari hem de dini açıdan önemli bir merkez olmasından kaynaklanmaktadır. Şehir, Selçuklu Devleti öncesindeki dönemlerde şehit düşmüş bazı evliyaların kabirlerine ve Selçuklu, Çobanoğlu ve diğer beylikler döneminde defnedilen devlet büyüklerinin, ilim insanlarının ve velilerin mezarlarına ev sahipliği yapmaktadır (Yakupoglu, 2009).

Yaman (2003), Kastamonu ilinde tarih ve kültür turizminin önemli varlıklarını araştırmış, Anadolu ve Osmanlı döneminden kalan ve Kastamonu ilinde ziyaret mekânları olan cami, külliye, türbe ve han gibi yapılar hakkında bilgiler vermiştir. Avcı'nın (2019) vurguladığına göre, Kastamonu'nun önemli inanç merkezlerinden biri olan Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli'nin yaşamı ve mirası, barış ve dayanışma üzerine kurulu sosyal bir yaşam biçimini temsil eder. Bu misyonunun Birleşmiş Milletler'in ana misyonu ile benzerlik taşıması, uluslararası alanda tanıtılması gerekliliğini ortaya koyar. Vuslatının 450. yılı, UNESCO tarafından da anılmış ve 2014'ten bugüne kadar çeşitli planlı faaliyetler, paneller, toplantılar ve ziyaretler düzenlenerek UNESCO'ya sunulmak üzere bir adaylık süreci başlatılmıştır. Bu anma etkinliğinin dünya çapında tanınan bir marka haline gelmesi, Kastamonu'nun kültür turizmi potansiyelini artırarak ekonomiye katkıda bulunabileceğini ve bölgedeki istihdam ile yatırım imkânlarını geliştirebileceğini vurgulamıştır.

Kastamonu ilinin turizm çeşitliliği ve de imkânları bakımından zengin olduğu gözlemlenmektedir. Şehir tarihi süresince birçok medeniyete yurt olmuş ve bu medeniyetlere ait pek çok yapıyı da kendi içerisinde barındırmaktadır. Medreseler, camiler, hanlar, külliyele, imaretler gibi pek çok kültürel ve tarihi yapılar Kastamonu ilinin turistik değerini artırmaktadır. Kastamonu ilinde pek çok evliya ve alimin türbe ve mezarları bulunmaktadır. Bu sebeple şehir, “Evliyalar Şehri” olarak da anılmaktadır (Yaman, 2003). Aşağıda bu türbeler içinde en çok ziyaret edilenler incelenmiştir.

3.1.1 Benli Sultan Türbesi

Kastamonu'nun zengin kültürel dokusunu oluşturan türbelerden biri olan Benli Sultan Türbesi, şehrin dini ve tarihi mirasının önemli bir parçasını temsil etmektedir. Bu türbenin mimari yapısı ve içindeki unsurlar, bölgenin kültürel kimliğine ve tarihi geçmişine ışık tutar. Türbenin inşa tarihi, mimari özellikleri ve içerdiği mezarın kimliği bölge halkı için manevi bir değer taşır. Benli Sultan Türbesi Kastamonu'nun dini yaşamının ve kültürel geçmişinin bir yansıması olarak ilgi çeker ve ziyaretçilerine tarihi bir yolculuk deneyimi sunar. Bu mekân, araştırmacılar ve meraklılar için tarihi dokusu ve kültürel öğeleriyle keşfedilmeyi bekleyen önemli bir noktadır (Karagöz ve Karagöz, 2011).

Konum: Benli Sultan Türbesi Kastamonu Merkez sınırlarına 25-30 km uzaklıkta Ilgaz Dağı eteklerinde bulunan Ahlat Köyü Benli Sultan Mahallesiinde bulunmaktadır. Orada yaşayan insanlarca köy, Tekke ismi ile de anılmaktadır. Yazın yeşili kışın kar manzarası ile doğa ile iç içedir (bkz. Fotoğraf 3.1).

Fotoğraf 3.1 Benli Sultan türbesi dış görünüş

Tarihçe: Benli Sultan Köyü'nün, kurulduğu tarihten beri müstakil bir imamlık ve muhtarlık olduğunu anlaşılmaktadır. 1260h./1844m. tarihli temettuat defterine göre Benli Sultan Köyü, bir divan köyü (tek başına muhtarlık olamayacak kadar küçük yerleşim yeri) durumundadır. Aynı tarihlerde yakındaki Ahlat Köyü de divan köyüdür. Benli Sultan Köyü muhtarlığı 1930'dan sonra kaldırılarak köy, Ahlat Köyü muhtarlığına bağlanmıştır. Halen Ahlat Köyü'nün bir mahallesi olarak idare edilmektedir. 1944 yılında bu köy 4-5 evden ibaretken günümüzde yaz aylarında 17-18 haneye kadar çıkar. Kışın bazı aileler rakımı daha düşük ve nispeten ılık olan diğer köylere ya da şehir merkezine göç ettiklerinden hane sayısı yedi sekize kadar düşmektedir. Benli Sultan Köyü'ne Kastamonu şehir merkezinden ulaşabilmek için havaalanı yolunu kullanarak, eski Kastamonu-Tosya yolu üzerindeki Kaşçılar (Mescit) mevkiinden sağa ayrılıp yaklaşık 9 km. daha asfalt olan köy yolundan gitmek gerekmektedir. Bu yol 1989 yılında ulaşım açılmadan önce Kemerler ve Ahlat Köyü'ne ulaşılabilirdi. Benli Sultan Külliyesi Kastamonu'nun kültür, tarih ve manevi zenginlikleri içinde merkezi bir konumdadır. Bunun önemli göstergelerinden birisi, yaklaşık yirmi yıldır her yıl Mayıs ayının ilk haftasında düzenlenmekte olan "Şeyh Şaban-ı Veli ve Kastamonu Evliyalarını Anma

Haftası" etkinliklerinin, deyim yerindeyse finalinin Benli Sultan Külliyesi'nde yapılmasıdır. Her yıl binlerce ziyaretçinin gerek Kastamonu Belediyesinin sağladığı ulaşım imkânlarıyla gerekse kendi özel araçlarıyla buraya gelerek buranın manevi havasını hep birlikte teneffüs etmenin derin hazzını yaşadığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra senenin neredeyse bütün günlerinde külliye'nin ziyaretçileri eksik olmamaktadır. Özellikle hafta sonları ziyaretçi oranında bir artış meydana gelmektedir. Zira külliye şehirden bir miktar uzak olduğu için ziyarete haliyle biraz zaman ayırmak gerekmekte bu da hafta sonları mümkün olmaktadır. Aile fertleri hep birlikte bir şenlik havası içinde bu kutsal mekânı ziyaret ederek hafta sonlarını değerlendirmektedirler (Karagöz ve Karagöz, 2011). Türbenin inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir ancak Osmanlı dönemine ait olduğu tahmin edilmektedir. Türbe, Benli Sultan adına yapılmıştır.

Benli Sultan Külliyesi, Kastamonu'da bulunan manevi hayat merkezlerinden birisidir. Benli Sultan hakkında ne yazık ki kesin bilgi verecek kayıtlara ulaşılamamaktadır. Bunun sebebi ise yıllar öne çıkan yangında kaynakların yanmasına bağlanmaktadır. Bununla birlikte az da olsa bazı tarihi ve güncel kaynaklarda doğrudan ve dolaylı yollardan kısmi bilgilere ulaşılabilmektedir. Bununla birlikte bir de hakkındaki anlatılanlar vardır. Dilden dile aktarılacak zamanın yıpratıcı ve yok edici gücüne direnen, keramet-efsane karışımı nakiller ile ziyaretçilerin başlarından geçen hatıralar bunlardan bazılarıdır. Nitekim bundan sonraki başlıklarda sözünü ettiğimiz anlatımlara yer verilecektir.

Benli Sultan büyük bir velidir. Dolayısı ile irşat ve keramet ehlidir. İsmi Kastamonu'nun dışına taşmış dört veliden biri kabul edilmektedir. Bu durumu il dışından, hatta yurt dışından gelen ziyaretçi miktarının fazlalığından da anlamak mümkündür (Karagöz ve Karagöz, 2011).

Benli Sultan, Ebu Şame Şeyh Muhyiddin Muhammed adıyla bilinen bir tasavvuf erbabıdır ve Kastamonu Vakıflar Bölge Müdürlüğü kayıtlarına göre II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman'ın padişahlığının ilk dönemlerinde yaşamıştır. Benli Sultan'ın doğum yeriyle ilgili kesin bilgi bulunmazken Kastamonu'ya Tosya'dan, Sivas'tan veya Horasan'dan geldiği söylenmektedir (Zengin, 2003).

Benli Sultan, döneminin ve yöresinin önemli mutasavvıflarından bir tanesidir. Kendisinin, menkıbelerinde sık sık ayetlere yer verdiğinden, bir tefsir kitabını ezbere okuttuğundan söz edilmektedir. Başka bir menkıbesinde ise Sadî'nin Farsça bir beytini okuduğu görülmektedir. Bu menkıbelerin, Benli Sultan'ın birkaç dil bildiğine işaret sayılması gerektiği düşünülmektedir. Diğer yönüyle o, kurduğu medresede ders okutmuş bir müderris/öğretmendir. Başlangıçta medrese eğitimini kendisi idare etmekteyken talebelerinin ve müritlerinin çoğalması nedeniyle kendisine yardımcı olmak üzere hariçten hocalar getirterek eğitim faaliyetlerine hız vermiştir (Karagöz ve Karagöz, 2011). Farklı kaynaklara göre Nakşibendi/Halveti tarikatlarına bağlı olduğu ifade edilmektedir. Kastamonu'ya yerleştikten sonra köyü onun adını almış ve 1512-1520 yılları arasında köyde cami, mutfak, misafirhane, kütüphane ve türbeden oluşan bir külliye kompleksi inşa edilmiştir (Kastamonu Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2019). Benli Sultan'ın bir tarikat şeyhi olduğunu bilinmektedir. Ancak hangi tarikata bağlı olarak irşat vazifesini ifa ettiği konusunda görüş ayrılıkları mevcuttur. Yakın dönem kaynaklarında kendisinin Halveti, Bayrami, Nakşi-Halidi ve Nakşi olduğuna dair bilgiler mevcuttur (Karagöz ve Karagöz, 2011).

Benli Sultan mutasavvıflığı ve müderrisliğinin yanında yazar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Tasavvufa dair bir eseri olup, Nasrullah Kütüphanesi'nde iken eserin oradan çalındığı yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır. Bu eserin dilinin Türkçe olduğu Şeyh Şani tarafından bildirilmiştir. Başka eserlerinin de olduğu bildirilmektedir. Ancak bu eserler külliye de çıkan yangında yanmış, sözü edilen bir eseri kütüphane haricinde bulunduğu kurtulmuştur. Bütün bu bilgiler kendisinin iyi bir dini eğitim aldığını göstermektedir. Hatta köyün yukarısındaki Üyük Yaylası'nın eteklerindeki çeşitli yerlerden çıkan suları toplayıp o dönemin teknolojisini kullanarak gerek köyün gerekse külliyesinin su ihtiyacını tam anlamıyla karşılayacak tesisler kurması, onun dini eğitimler dışında da eğitim aldığına dair ipuçları vermektedir. Yine de hocaları ve eğitim alanları hakkında kesin bilgilerden ne yazık ki yoksun bulunmaktadır. Sonuç itibarıyla eldeki verilere dayanarak; Benli Sultan'ın Kastamonu'ya irşat ve tebliğ için geldiği, Şeyh Şaban-ı Veli irşada başlamadan önce irşat görevini kendisinin sürdürmüş olduğu düşünülmektedir. Külliyesini, devlet desteğini de alarak 1500'li yılların başında inşa etmiştir. Uzun bir ömür sürdüğü için II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman olmak üzere üç padişah

görmüştür. Şeyh Şaban-ı Veli'den 5-6 yıl kadar önce yani yaklaşık olarak 1563 yılında vefat etmiştir (Karagöz ve Karagöz, 2011).

Külliyenin 1512-1520 yılları arasında Yavuz Sultan Selim Han'ın saltanat yıllarında ve muhtemelen onun emriyle yapıldığı yukarıda belirtilmiştir. Külliye'nin anlamının bir caminin çevresinde cami ile birlikte kurulmuş medrese, imaret, sebil, kitaplık, hastane vb. yapıların bütünü olduğunu düşünülürse, burasının tam anlamıyla bir külliye olduğunu söylenebilmektedir. Zira burada mutfak, cami ve nakiphane ile medresenin yanı sıra tamamlayan unsurlar olarak kütüphane ve hamam gibi yapıların olduğu bilinmektedir. Külliye, Benli Sultan Köyü'nün bugünkü yerleşim yerinin kuzeyine, aşağı tarafına yapılmıştır (Karagöz ve Karagöz, 2011). Külliye bir türbe, bir cami, bir mutfak ve bir misafirhane içermektedir. Sonradan bazı tamirler yapılarak yeni bölümler eklenmiştir. Türbenin içinde, Şeyh Mehmed Muhyiddin Efendi'ye ait olan biri dahil olmak üzere on adet sanduka bulunmaktadır (Demirci, 1962; Çıfci, 2000). En başta bulunan büyük sanduka Benli Sultan'a aittir (bkz. Fotoğraf 3.2). Türbede bulunan sandukalardan bir tanesinde ise Benli Sultan'ın halifesi olan oğlu Mahmut Efendi metfun bulunmaktadır (Zengin, 2003). Külliye'nin esas unsurları kuzeyden güneye doğru mutfak, cami ve nakiphane ile üç metrelik bir aradan sonra türbe binası olarak sıralanmıştır. Benli Sultan tarafından külliye müstemilatından olarak yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Tarihi özelliği olup da bugüne gelebilen yapılar bunlardır. Bununla birlikte bugünkü ayakta bulunan yapıların Benli Sultan'ın yaptırdıkları olmadığı binanın ilk halinin yandığı, bugünkü yapıların ise Şeyh Şani döneminde yapıldığı iddia edilmektedir (Karagöz ve Karagöz, 2011).

Fotoğraf 3.2 Benli Sultan türbesi iç görünüş

Türbenin işçiliği üçlü yapınınkinden az da olsa farklılık göstermektedir. Türbenin duvar taşları ehil insanlarca yontularak yerine yerleştirilmiş görünmektedir. Üçlü yapının duvarları ise işlenmeden, düzgün taşlardan seçilerek örülmüş gibidir. Buradan hareketle türbenin üçlü yapıdan daha sonra, mesela Benli Sultan'ın vefatından sonra dönemin padişahınca yaptırılmış olabileceği akla gelmektedir. Türbe; cami, mutfak ve nakiphaneden oluşan üçlü yapıdan ayrıdır ve bunların güney tarafında yer almaktadır. Türbe ve üçlü yapının arası ahşap çatıyla örtülmüştür. Bu çatının altında altı yedi basamaklı bir merdiven bulunmaktadır. Merdivenin doğu tarafı 1990'lı yıllarda yapılan tamiratta iptal edilmiştir. Türbede tek taraflı merdivenle çıkılan ahşap bir salon bulunmaktadır. Buradan doğu tarafındaki kapıdan türbeye geçilmektedir. Buranın üstü de kubbelidir. Kubbe 1943 depreminde hasar geçirmiş ve ardından sağlamlaştırılmıştır. Harçla moloz taşından yapılmış olan türbe binasının iç ebadı 7x7 metre, duvar kalınlığı 120 cm'dir. Doğru tarafında hafif kavisli kemeri bulunan kapıdan girilmektedir. Kubbeye, duvar köşelerinden yarım kubbelerle geçilmiştir. Kuzey ve güney duvarlarında karşılıklı olarak ortadakiler küçük, alt ve üsttekiler orta büyüklükte olmak üzere üç sıra pencereden ışık almaktadır. Batı tarafında da bir pencere vardır ve döşemesi ahşaptır. Türbenin kubbeli kısmının içinde yedi adet sanduka

bulunmaktadır. Kabirler topraktır, sandukalar kabirlerin işaretidir. Kible yönündeki en büyük ve baştaki sanduka Şeyh Mehmed Muhyiddin Benli Sultan'a aittir. Diğer sandukalardan biri Benli Sultan'dan sonra yerine gelen halifesi olan Mahmut Efendi'ye aittir. Türbede bulunan bir diğer sanduka da demirci ustası ve aynı zamanda Benli Sultan'ın müritlerinden olan Demirci Mehmed Efendi isimli zata aittir (Karagöz ve Karagöz, 2011).

Benli Sultan'ın asasını yere vurmasıyla kaynamaya başladığına inanılan bir su kaynağı bulunmaktadır. Bu su, Asa Suyu olarak isimlendirilmektedir (bkz. fotoğraf 3.3). Zemzem tadında olduğu kabul edilen bu suyun çeşitli cilt hastalıklarına iyi geldiği ifade edilmektedir. 1950'li yıllarda yaşanan uyuz hastalığının tedavisinde asa suyundan yararlanıldığı anlatılmaktadır. Bugün bile kimi ziyaretçiler çocuklarını buradaki suda yıkayarak çeşitli hastalıklara derman aramaktadırlar. Bu uygulamanın ilmi değerinin olup olmadığını bilinmemekle birlikte, 28.07.2010 tarihinde Kastamonu İl Sağlık Müdürlüğü'nün vermiş olduğu içme kullanma suları kimyasal analiz raporunda insani tüketim amaçlı sular hakkındaki yönetmeliğe uygun olduğu bildirilmiştir (Karagöz ve Karagöz, 2011). Benli Sultan'ın Asa Suyu, türbenin güneydoğusunda yer almaktadır. Bu suyun üzerine, 2000'li yıllarda yapıldığı anlaşılan bir çeşme ve çeşmenin yanında yıkanma yeri eklenmiştir. Rivayete göre Benli Sultan bu yere geldiğinde Asa Suyu'nun aktığı yerdeki dere başındaki büyük bir ağacın kovuğunda riyazete çekilmiş ve vahşi hayvanlarla iletişim kurmuştur (Çifci, 2000).

Fotoğraf 3.3 Benli Sultan türbesi asa suyu

Benli Sultan türbesi çevresinde birçok inanç ve uygulama gelişmiştir. Çocuk sahibi olmayı arzulayan kadınlar, bellerine kuşak sararak bu dileklerini ifade etmektedirler. Aynı şekilde Benli Sultan'ın riyazete çekildiğine inanılan ağacın oyuğundan üç kez geçerek şifa bulmak umuduyla bu uygulamayı gerçekleştirmektedirler (bkz. Fotoğraf 3.4). Türbeye gelerek dileklerde bulunanlar özellikle çocuk sahibi olma isteğiyle adaklar sunarlar (Küçükbasmacı, 2000).

Fotoğraf 3.4 Benli Sultan türbesi çınar ağacı

Asa Suyu, sağlık sorunlarına çare bulma amacıyla içilmektedir ve kişiler kendilerini bu suyla yıkamaktadır. Çocuk sahibi olamayanlar, bu suyla yıkandıklarında ilerleyen zamanlarda çocukları olacağına inanırlar. Ayrıca Asa Suyu çeşitli cilt hastalıklarına şifa olarak kabul edilmektedir (Abdülkadiroğlu, 1988; Çifci, 2000). Asa Suyu, büyüme sorunu yaşayan veya sürekli ağlayan çocuklara umut vaat eden bir çözüm olarak görülmektedir. Bu suyu alan kişiler, suyu herhangi bir yere dökmemelidirler çünkü suyun yere dökülmesinin hastalıklara yol açabileceğine inanılmaktadır (Küçükbasmacı, 2000).

Benli Sultan'ın türbesi ve çevresinde gelişen inançlar ve uygulamalar, Türk kültürünün zengin bir parçasını temsil ettiği söylenebilir. Bu inançlar kadınların çocuk sahibi olma arzusu, sağlık sorunlarına şifa bulma umudu ve dileklerin gerçekleşmesi için adaklar sunma geleneği gibi pek çok farklı yönü içermektedir. Benli Sultan'ın Asa Suyu, özellikle çocuk sahibi olma konusunda büyük bir umut kaynağı olarak kabul edilmekte ve tıbbi bir şifa kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Bu inanç ve uygulamalar, toplumun kültürel mirasını ve tarihsel bağlarını yansıtırken aynı zamanda insanların manevi ihtiyaçlarını ve umutlarını yansıtmaktadır. Türbenin çevresinde oluşan bu gelenekler, yerel halk için önemli bir ritüel ve toplumsal dayanışma kaynağı olmuştur. Ayrıca tarihi ve kültürel bir zenginliğe işaret ederek turistik bir değere de sahiptir. Sonuç olarak Benli Sultan'ın türbesi etrafında şekillenen bu inançlar ve uygulamalar,

Türk halkının geleneksel değerlerini ve manevi ihtiyaçlarını yansıtan önemli bir kültürel unsur olarak devam etmektedir. Bu tür mirasların korunması ve anlatılması, toplumun tarihsel ve kültürel kimliğini daha iyi anlamamıza yardımcı olurken, aynı zamanda geçmişle gelecek arasında bir köprü görevi gördüğü yorumu da yapılabilir.

Gönül sultanlığı makamının en büyük temsilcilerinden olan Benli Sultan, Kastamonu ve çevresinin manevi hayatını şekillendiren önemli bir şahsiyettir. Yaşadığı dönemin ve "eren/veli" tiplemesinin bütün özelliklerini taşımaktadır. Döneminin şartları göz önüne alındığında Benli Sultan'ın yaptıkları ve başardıkları hiç de küçümsenecek şeyler olarak görülmemektedir. Ahlat Köyü daha önceden sıradan, küçücük bir köy iken sonraki dönemlerde manevi bir tedavi merkezinin eşiği haline dönüşmüştür. Ne yazık ki Benli Sultan'ın aldığı eğitim ve hocaları hakkında bilgi sahibi olunamamıştır. Ancak hem pozitif hem de dini ilimlerde işinin ehli insanlarca eğitildiğini, ortaya koyduğu eserlerden anlamak güç değildir. Dergâhını kurduğu köye ve külliye su getirmesi ve hamam, imarethane, kütüphane, medrese gibi bölge için hiç de sıradan olmayan hizmet mekânlarını bölgeye kazandırması onun aldığı eğitiminin göstergeleri olarak değerlendirilebilir (Karagöz ve Karagöz, 2011).

Görüşme yapılan kişilerden biri bu türbeye ilişkin olarak;

Benli Sultan, bölgeye ilk geldiği zamanlarda yapımını düşündüğü külliye için çevre ahalisinden at, öküz, katır gibi hayvanları inşaat işinde kullanmak üzere talep etmiştir. Halkın bu talebe karşılık vermemesi üzerine yabani geyiklerin Benli Sultan'ın yanına gelerek inşaat sürecinde kendisine hizmetlerde bulunarak yardım ettiği söylenmektedir. Türbe, bu sebeple Geyikli Türbe olarak da anılmakla birlikte, geçmiş olduğu son tadilatın önce külliye içerisinde çok sayıda geyik boynuzunun olduğu söylenmektedir. Halkın Benli Sultana yardım etmemesi olayından sonra, hayvanlarının rahatsızlanarak ölmesi, Benli Sultan'ın kerameti olarak anlatılmaktadır. (KK.6)

Kastamonu Merkez sınırlarına 20-30 km uzaklıkta, Ilgaz Dağı eteklerinde bulunan Ahlat Köyü Benli Sultan Mahallesiindeki türbede metfundur. Türbenin ismi, yüzünde siyah bir ben bulunmasından dolayı "Benli Sultan" olarak anılmaktadır. Gerçek ismi Muhyiddin Efendi olan Benli Sultan, Şeyh Şaban-ı Veli ile aynı dönemde yaşamış ve bölgede önemli bir manevi kişilik olarak bilinmektedir. Benli Sultan, bölgeye ilk geldiğinde inşaat işleri için halktan yardım talep etmiş, ancak talebine olumlu yanıt alamamıştır. Bunun üzerine yabani geyiklerin kendisine hizmet ederek inşaat sürecinde yardımcı olduğu anlatılmaktadır. Bu olay nedeniyle türbe, "Geyikli Türbe"

olarak da anılmaktadır. Ayrıca türbenin çevresinde, geçmişte yapılan tadilatlarla elde edilen geyik boynuzlarına rastlanmaktadır.

Türbenin olduğu tepenin alt kısmında bulunan Asa Suyu olarak adlandırılan suyun, tıpkı Şeyh Şaban-ı Veli türbesinde olduğu gibi şifa kaynağı olacağına inanılmakla beraber, çocuk sahibi olmak isteyen çiftlerin, hasta olan ve nazar değdiğine inanılan çocukların şifa bulması amacıyla ziyaret edilmektedir. Bu noktada gelen ziyaretçilerin Asa Suyu ile yıkanabilmesi için suyun aktığı noktanın hemen kenarına betonarmede şeklinde iki adet duş alma yeri inşa edildiği ve suyu kaynatmak/ısıtmak amacıyla bir adet sobanın alana yerleştirildiği görülmüştür. (KK.6)

Türbenin olduğu tepenin alt kısmında bulunan "Asa Suyu" olarak adlandırılan suya dair bir inanış mevcuttur. Bu suyun, şifa kaynağı olduğuna ve özellikle çocuk sahibi olmak isteyen çiftlerin, hasta ve nazar değdiğine inanılan çocukların şifa bulması amacıyla ziyaret edildiği aktarılmaktadır. Ziyaretçiler, Asa Suyu ile yıkanabilmek için alanın hemen kenarına duş alma yerleri inşa edilmiş ve suyu kaynatmak/ısıtmak amacıyla bir soba yerleştirilmiştir. Sonuç olarak, Kastamonu'nun merkezine uzakta yer alan Ahlat Köyü Benli Sultan Mahallesi'ndeki türbe, Benli Sultan olarak bilinen Muhyiddin Efendi'nin metfun olduğu manevi bir mekândır. Türbenin "Geyikli Türbe" adıyla anılmasının nedeni, yabani geyiklerin inşaat sürecinde kendisine yardımcı olmasıdır. Ayrıca türbenin çevresinde bulunan Asa Suyu, şifa kaynağı olarak kabul edilmekte ve çeşitli hastalıklara karşı tedavi amacıyla ziyaret edilmektedir.

Asa Suyunun hemen üst tarafında bulunan çınar ağacının kavuğunda Benli Sultan'ın inzivaya çekildiği ve bu esnada yabani hayvanlarla iletişime geçtiği söylenmektedir. Bahse konu ağaç etrafında 3, 5, 7 defa döndüğünde şans getireceğine inanıldığı belirtilmiş, gelen ziyaretçilerin ağaç etrafında döndükleri ve türbeye adak adayan kişilerin adakları kabul olduğunda adak kurbanlarını türbe çevresinde keserek gelen ziyaretçilere ve fakir fukaraya dağıttıkları nakledilmiştir. (KK.6)

Ahlat Köyü Benli Sultan Mahallesi'ndeki türbenin yakınında bulunan çınar ağacının da Benli Sultan ile ilgili önemli bir inanışa sahip olduğu anlatılmaktadır. Rivayete göre, Benli Sultan inzivaya çekildiği dönemde bu çınar ağacının kavuğunda zaman geçirmiş ve bu esnada yabani hayvanlarla iletişim kurmuştur. Çınar ağacı etrafında 3, 5 veya 7 defa dönmenin şans getireceğine inanıldığı belirtilmiştir. Ziyaretçiler, bu inanış doğrultusunda çınar ağacının etrafında dönmekte ve dileklerini gerçekleşmesi için dua etmektedirler. Ayrıca türbeye adak adayan kişilerin adaklarının kabul olması durumunda, adak kurbanlarını türbe çevresinde keserek gelen ziyaretçilere ve fakir fukaraya dağıttıkları ifade edilmektedir. Bu uygulama, adak adayan kişilerin niyet

ettikleri dileklerinin kabul olduğuna dair bir inancı yansıtmaktadır. Sonuç olarak, Ahlat Köyü Benli Sultan Mahallesiindeki türbenin yakınındaki çınar ağacı, Benli Sultan ile ilgili birçok inancı ve ritüele sahip bir mekândır. Ziyaretçilerin ağaç etrafında dönerek şans getirmeyi umdukları ve türbeye adak adayan kişilerin adaklarının kabulü halinde yardım amaçlı kurbanlar kestikleri aktarılmaktadır. Bu tür inanışlar ve uygulamalar, türbenin manevi önemini ve ziyaretçilerin inançlarını yansıtmaktadır.

3.1.2 Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi:

Kastamonu'nun mistik dokusunu yansıtan derin bir manevi mirasa ev sahipliği yapan Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi, bölgenin dini ve kültürel zenginliğinin sembolü olarak öne çıkmaktadır. Yüzlerce yıllık tarihi ve köklü geleneğiyle bu türbenin yöre halkının dini inançları, gelenekleri ve sosyal dokusu üzerindeki etkisi büyüktür. Şeyh Şaban-ı Veli'nin manevi önderliği ve kutsiyetin yansımaları, türbenin ziyaretçiler üzerindeki ruhani etkisini gözler önüne sermektedir. Bu bölüm, Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi'nin hem tarihsel derinliğini hem de günümüzdeki sosyal-kültürel önemini anlamaya yöneliktir. Türbenin mimari yapısı, ziyaretçilerin ritüelleri, manevi anlamları ve tarihi dokusu gibi unsurlar bu inceleme çerçevesinde detaylıca ele alınarak Kastamonu'nun dini mirasının ve toplumsal dokusunun bir parçası olarak Türbe'nin rolü irdelenmiştir. Öncelikli olarak türbe hakkında genel bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Konum: Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi, Kastamonu Hisarardı Mahallesiinde bulunmaktadır. Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi'nin, külliye de bulunan caminin kitabesinden III. Murad'ın Hocası Suca Efendi tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi, içerisinde Dergâh Evleri, Cami, Türbe, Kütüphane, Asa Suyu ve Şadırvan barındırmaktadır. (bkz. fotoğraf 3.5).

Fotoğraf 3.5 Şeyh Şaban-ı Veli türbesi dış görünüş

Tarihçe: Türbenin inşa tarihi tam olarak bilinmemektedir ancak Osmanlı dönemine ait olduğu düşünülmektedir. Türbede Şeyh Şaban-ı Veli'nin sandukası haricinde on beş adet daha sanduka bulunmaktadır. Bunlardan on üç tanesi kendisinden sonra yerine gelen halifelerine, iki tanesi ise müritlerine aittir. Türbenin hemen sol tarafında Zemzem (Asa) Suyu olduğu rivayet edilen su ile yine türbenin karşında cami bulunmaktadır (bkz. fotoğraf 3.6).

Fotoğraf 3.6 Şeyh Şaban-ı Veli türbesi iç görünüş

Şeyh Şaban-ı Veli, 1481 senesinde Çukurçayı köyünde dünyaya gelmiştir bu köy günümüzde Kastamonu ilinin Taşköprü ilçesine bağlıdır (Çifçi, 2011). Şeyh Şaban-ı Veli doğmadan önce babasını, altı yaşlarında iken de annesini kaybetmiştir. Taşköprü ilçesinde, hayırsever bir kadın tarafından ilköğretim çağına kadar himaye edilmiştir. İlk öğrenimini Taşköprü'de tamamladıktan sonra orta öğrenimini Kastamonu'da sürdürmüştür. Daha sonra İstanbul Fatih Medresesi'nde yüksek dini eğitim almış, ardından Bolu'da bulunan Hayrettin Tokadi'nin yanında on iki sene kalmış ve manevi olgunluğa ulaşmıştır. Daha sonra Kastamonu'ya dönerek irşat görevini üstlenmiştir. Kastamonu'da ilk olarak Honsalar bölgesinde faaliyet göstermiş daha sonra Musa Fakih Mahallesi'ne taşınmış ve son olarak yaşamının geri kalan kısmını geçireceği Sünneti Dergâhı olarak bilinen yerde ikamet etmiş ve ilmi çalışmalarını burada sürdürmüştür. Şeyh Şaban-ı Veli ömrünü ilme ve İslamiyet'in yayılmasına adanmış, 1569 yılında vefat etmiştir (Tatçı, 2012). Türbe ise 1611 yılında tamamlanmıştır (Yazar, 1998). Şeyh Şaban-ı Veli'nin hayatı, Kastamonu'nun dini ve kültürel dokusunda derin izler bırakmış bir önderin portresini sunmaktadır. Öncelikle Honsalar'daki faaliyetleri ve ardından Musa Fakih Mahallesi'ne taşınması, onun ilmi çalışmalarını ve manevi liderliğini genişletme çabalarının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Son olarak yaşamının kalan bölümünü geçirdiği Sünneti Dergâhı, hem kişisel yaşamında hem de bölgede İslamiyet'in yayılmasında merkezi bir rol oynamıştır. Bu bilgiler Şeyh Şaban-ı Veli'nin sadece dini bir lider olmakla kalmayıp

aynı zamanda bir ilim adamı olarak da tanındığını göstermektedir. 1569'daki vefatı, onun mirasının ve etkisinin baki kaldığı bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Türbenin tamamlanması ise onun mirasının kalıcı bir sembolü olarak, onurlandırılması ve halk arasında saygıyla anılmasının bir ifadesi olarak görülebilir. Ayrıca Şeyh Şaban-ı Veli yaşamı boyunca katettiği dini ve ilmi yolculuğu yanı sıra türbenin tamamlanmasıyla birlikte onun kültürel ve manevi etkisinin kalıcı bir şekilde derinleşmesini sağlamıştır. İslamiyet'in yayılmasına adanmış bir hayatın ve dini bilgiyle donanmış bir liderin yaşamı, Kastamonu'nun tarihi ve kültürel zenginliğine ışık tutması açısından önemlidir.

Mimari Özellikler: Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi genellikle taş malzemeden yapılmış geleneksel bir mimariye sahiptir. Türbe, tek kubbeli bir yapıya sahiptir. İçerisinde Şeyh Şaban-ı Veli'nin ve kendisinden sonra yerine gelen halifeleri ile müritlerine ait kabirler bulunmaktadır. Bu durum yorumlanacak olursa Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi, geleneksel mimarinin izlerini taşıyan ve bölgenin kültürel dokusunu yansıtan önemli bir yapı olduğu söylenebilir. Türbe kesme taştan, tek kubbeli ve kare planlı olarak inşa edilmiştir. İçerisinde bulunan on altı ahşap sandukalardan bir tanesi Şeyh Şaban-ı Veli'ye aittir (Çiftçi, 2018). Taş malzemenin kullanılması, bölgenin doğal kaynaklarına ve yerel inşaat geleneğine bir saygı işareti olarak değerlendirilebilir. Bu durum sadece mimari bir tercih olmakla kalmayıp, aynı zamanda türbenin zamana meydan okuyan dayanıklılığını ve kültürel bağını da simgelemektedir. Tek kubbeli yapısı türbenin sadeliği ve dini anlamı vurgulamaktadır. Bu tür mimari yapılar, manevi liderlerin yattığı yerler olarak sade ve sembolik bir tasarıma sahip olabilir. Tek kubbenin altında Şeyh Şaban-ı Veli'nin ve onun halifeleri ile müritlerinin kabirlerinin bulunması, onların manevi etkilerini ve ruhani liderliklerini simgelemektedir. Bu türbeye dair bilgilerin sadece mimari değil aynı zamanda dini ve kültürel açıdan da derin bir anlam taşıdığı düşünülmektedir. Yapının fiziksel özellikleri, içinde yatanların manevi mirasını ve onların toplumsal etkilerini yansıtmaktadır. Bu da türbenin bölge halkı için sadece fiziksel bir yapıdan öte manevi bir merkez ve anlamı derin olan bir mekân olduğunu göstermektedir.

Ziyaret: Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi ziyaretçilere açıktır. İnsanların bu türbeye ziyaret gerçekleştirerek Şeyh Şaban-ı Veli'nin kabrini ziyaret edip, dua ederek manevi bir deneyim yaşamayı arzuladıkları düşünülmektedir. Türbe, inananlar arasında önemli

bir yerel ziyaret noktasıdır. Ziyaretçilerin burada huzurlu bir ortamda zaman geçirebileceği ve manevi anlamda bir rahatlama hissi yaşayabilecekleri düşünülmektedir. Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi, inananlar için manevi bir merkez olarak önemli bir rol oynamaktadır. Ziyaretçilerin buraya gelerek sadece bir mekânı ziyaret etmekle kalmayıp aynı zamanda ruhsal bir deneyim yaşama temmenisi taşımakta oldukları değerlendirilmektedir. Bu tür mekânlar, insanların içsel yolculuklarında önemli bir rol oynayabilmekte ve manevi açıdan bir rahatlama ve huzur hissi sunabilmektedir. Ziyaretçilerin burada dua etmesi ve Şeyh Şaban-ı Veli'nin kabrini ziyaret etmesi, onların dini bağlılıklarını ve ruhani ihtiyaçlarını ifade etme biçimi olarak görülebilmektedir. Bu tür ziyaretler, kişisel bağlamda bir arınma ve içsel dinginlik arayışını temsil edebilmektedir. Türbenin huzurlu atmosferi, insanlara stresli günlük yaşamlarından bir süreliğine uzaklaşma fırsatı sunmakta ve manevi anlamda bir tür dinginlik ve huzur atmosferi sunabilmektedir. Bu türbeler inananlar için sadece dini birer yapı olmaktan öte, toplum içinde bir araya gelme, manevi güç alışverişi ve içsel huzurun bulunabileceği yerler olarak kabul edilmektedir. Bu da ziyaretçilerin burada kendilerini ruhsal olarak yenileyebilecekleri, manevi bağlarını güçlendirebilecekleri ve toplumsal birliği deneyimleyebilecekleri bir ortam sunduğu söylenebilir.

Kastamonu'da Şeyh Şaban-ı Veli şariat hükümlerine tamamen riayet ederken, aynı zamanda Mürşid-i Kamil olması sebebiyle ünü Osmanlı İmparatorluğu'nun dört bir yanına yayılmıştır. Kendisi üç yüz altmış kişiye hilafet duası yapmış, "Üç yüzü bana yetti, altmışı Hakk'a yetti; üç yüzüne ben dua ettim, altmışına Sultan-ı Enbiya dua ettiler" diyerek Honsalar Cami'nde halka, Kur'an tefsiri ve hadislerle nasihatlerde bulunarak manevi birliği sağlamış ve Osmanlı döneminde toplumsal etkisini göstermeye devam etmiştir (Yazar, 1985). Külliye hem şehir içinden hem de şehir dışından birçok insan tarafından ziyaret edilmektedir. Şeyh Şaban-ı Veli'nin türbesi etrafında zaman içerisinde çeşitli inançlar ve uygulamalar gelişmiştir. Türbe, adaklar sunulan ve her türlü dilek için dua edilen kutsal bir mekân olarak kabul edilmektedir. Özellikle sünnet törenlerinde ve düğünlerde gelin ve damat çifti türbeyi ziyaret ederek dua etmektedir (Küçükbasmacı, 2000). Şeyh Şaban-ı Veli hakkında kerametler anlatılmaktadır (Abdülkadiroğlu, 1991; Çağınlar, 2005); bu nedenle külliye hem şehir içinden hem de şehir dışından birçok kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Sünnet

törenleri sünnet çocuğuyla birlikte yapılırken, düğünlerde de gelin ve damat türbeyi ziyaret ederek dua etmektedir (Küçükbasmacı, 2000). Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi, Kastamonu'nun dini ve kültürel mirasının önemli bir parçası sayılmaktadır. Ziyaretçiler burayı ziyaret ederek Şeyh Şaban-ı Veli'yi anma fırsatı bulmaktadır.

Şeyh Şaban-ı Veli'nin hayatı ve etkisi sadece Kastamonu'da değil, tüm Osmanlı İmparatorluğu'nda derin bir etki yaratmış gibi görünmektedir. Şeriat hükümlerine sıkı sıkıya bağlı olmasına rağmen manevi liderliği ve ilmi birikimi sayesinde geniş bir etki alanı elde etmiştir. Hilafet dualarıyla ve insanlara yaptığı nasihatlerle manevi birliği sağlamış ve toplum üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Türbesinin etrafında zaman içinde gelişen çeşitli inançlar ve uygulamalar, onun manevi etkisinin ve halk arasındaki itibarının bir yansıması gibi görünmektedir. Türbe, adakların sunulduğu, dileklerin dile getirildiği ve özellikle sünnet törenleri ile düğünler gibi özel anlarda ziyaret edilen kutsal bir mekân olarak kabul edilmektedir. Halk arasında anlatılan kerametler ve Şeyh Şaban-ı Veli'nin mucizeleri, onun manevi gücünün ve etkisinin hala canlı olduğu şeklinde algılanabilir. Bu durumun, külliye'nin sadece Kastamonu içinden değil, çevre bölgelerden ve hatta şehir dışından birçok kişi tarafından ziyaret edilmesine yol açtığı söylenebilmektedir. Özellikle sünnet törenleri ve düğünler gibi özel anlarda türbeyi ziyaret etmek, toplumun bu manevi merkeze duyduğu saygı ve itibarın bir göstergesi gibi görünmektedir. Bu durum Şeyh Şaban-ı Veli'nin manevi liderliğinin ve etkisinin hala toplumun günlük yaşamında derin bir yer edindiğini göstermektedir.

Türbe alanı içerisinde bulunan suyun Zemzem Suyu'na benzerliği dikkat çeker. Çevredeki dağlardan gelen bu su, Zemzem Suyu'na benzer bir kokuya sahip olduğu söylenmektedir (bkz. fotoğraf 3.7). Bu su içildiğinde hemen ferahlık verir. Benzer şekilde suyun içilmesi şişkinlik yapmaz. Halk ve ziyaretçiler bu suyun bereket getirdiğine, bazı hastalıklara şifa sunduğuna ve ruhsal rahatlama sağladığına inandıkları için bu suyu içmeyi adet haline getirmişlerdir (Abdülkadiroğlu, 1991).

Fotoğraf 3.7 Şeyh Şaban-ı Veli türbesi asa suyu

Asa suyunun çıkışına ilişkin halk arasındaki anlatılara göre Şeyh Şaban-ı Veli zamanında bir adam hacca gitmek istemiş ancak çok fakir olduğu için bu hayalini gerçekleştirememiş. Bir gün bu dileğini Şeyh Şaban-ı Veli'ye iletirken gözyaşları içinde, "Eğer sadece Zemzem Suyu'ndan içebilseydim" demiş. Bu duygu dolu sözler üzerine Şeyh Şaban-ı Veli elindeki asayı yere vurmuş ve birden yerden su çıkmıştır (Küçükbasmacı, 2000). Asa Suyu'nun çıkışıyla ilgili başka bir rivayet ise şöyledir. Bazı insanlar Şeyh Şaban-ı Veli'nin Kâbe'de sabah namazı kılmadığına inanmış ve bunu kanıtlamasını istemişler. Bunun üzerine Şeyh Şaban-ı Veli, yanında bir ev bulunan külliye alanının önündeki kayalıkların dibine asasını vurmuş ve vurduğu yerden Asa Suyu birden çıkmıştır (Atlı, 2012). Asa Suyu'nun içilme adabı Zemzem Suyu'nun içiliş adabını hatırlatmaktadır. Bu su ayakta durarak, kibleye yönelerek besmele ile üç yudumda içilir ve içerken dilekler dilenir (Atlı, 2012). Ayrıca Asa Suyu konuşamayan çocuklara içirilir ve yeni doğan bebeklere ilk tatlı tadı vermek amacıyla sıkça tercih edilir. Ayrıca ölüm döşeğindeki kişilere umutla daha iyi bir sona yolculuk etmeleri için içirilir (Çağınlar, 2005).

Türbenin çevresinde bulunan ve Zemzem Suyu'na benzeyen suyun özellikleri, yerel halk ve ziyaretçiler arasında önemli bir inanç kaynağı olarak görünmektedir. Bu suyun

benzer özelliklere sahip olması, ona dini ve manevi bir değer atfetmelerine neden olmuştur. Suyun ferahlık vermesi ve şişkinlik yapmaması halk arasında suyun bereket getirdiği, bazı hastalıklara şifa sunduğu ve ruhsal rahatlama sağladığı inancını destekler niteliktedir. Bu gibi özellikler Asa Suyu'nun sadece fiziksel bir içecek olmanın ötesinde, manevi ve şifalı bir niteliği olduğuna dair inançların güçlenmesine sebep olabilir. Bu tür inançlar sadece suyun kimyasal özelliklerine dayanmaktan ziyade, halk arasında dini ve manevi birer sembol olarak algılanmasına yol açmış olabilir. Bu suyun tüketilmesi inananlar için bir ritüel haline gelmiş ve manevi değerlerle bağlantılı olarak özel bir anlam kazanmıştır. Bu da türbe alanının dini ve manevi simgelerle dolu olduğunu göstermektedir.

Şeyh Şaban-ı Veli ismiyle gönüllü kuruluşlar incelendiğinde; Şaban-ı Veli ve Musa Fakih Camileri Onarma Derneği, Şaban-ı Veli Derneği ve Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli Kültür Vakfı olduğu görülmektedir. Bu tür dernekler genellikle tarihi ve kültürel değeri olan camilerin restore edilmesi, bakımı ve korunması üzerine çalışır. Dernek, tarihi yapıların fiziksel sağlamlığını korumaya ve kültürel mirası gelecek nesillere aktarmaya odaklanmıştır. Şeyh Şaban-ı Veli Derneği ise bir bölgenin veya topluluğun sosyal, kültürel ve eğitimsel ihtiyaçlarına odaklanmıştır. Eğitim, sosyal yardım, kültürel etkinlikler gibi alanlarda çalışarak toplumun gelişimine katkıda bulunmaktadır. Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli Kültür Vakfı ise kültürel ve eğitimsel amaçlar doğrultusunda faaliyet göstermektedir. Genellikle kültürel etkinliklerin düzenlenmesi, eğitim bursları veya belli bir kültürel mirasın korunması ve tanıtılması gibi konularda çalışmalar yürütmektedir.

Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli Kültür Vakfı, Kastamonu'nun özgün kültürel dokusunun sürdürülebilir kalkınmasında etkin bir rol üstlenmektedir. Önceleri bir düşünce olarak başlayan bu vakıf, daha sonra güçlerini ve gönülleri birleştirerek bugünkü vakıf haline dönüşmüştür. Kuruluş amacı, Kastamonu'nun manevi mirası olan Şeyh Şahan-ı Veli ve onun külliyesine hizmet etmek, şehrin manevi atmosferini anlamak, aktarmak ve gelecek kuşaklara ulaştırmak olarak belirlenmiştir. Vakıf, 18 yıldır bu hedefler doğrultusunda yoğun bir çaba içerisinde. Gönüllülük esasıyla hareket eden vakıf, kültürel değerlere ve insan sevgisine verdiği önemi vurgulayarak herkese hitap etmektedir (Avcı, 2014).

Hız. Pir Şeyh Şaban-ı Veli Kültür Vakfı kurumsal kimliğini oluştururken İşlami, insani ve milli değerleri temel alarak hareket etmektedir. Vakıf, gelecek nesilleri vicdan, edep, vazife, mesuliyet, vatan ve iman şuuruyla donatarak yetiştirme hedefini belirlemiştir. Bu hedefleri gençlerin kişisel gelişimlerini desteklemek, topluma karşı sorumluluklarını öğretmek ve milli manevi değerlerin yaşatılmasına katkıda bulunmak adına geniş bir perspektifte ele almaktadır (Avcı, 2014). Bu kuruluşlar belirli bir misyon veya amaca hizmet etmek üzere kurulmuştur. Misyonları, geleneksel değerleri korumak, topluma hizmet etmek, kültürel mirası korumak veya belirli bir sosyal gruba yardım etmek gibi çeşitli alanlarda çalışmaktır. Her birinin çalışma şekli ve hizmetleri, kuruluşun özgün hedeflerine bağlı olarak değişmektedir.

Diğer bir kuruluş olan Şeyh Şabanı Veli Vakıf Müzesi, Kastamonu'da aynı adı taşıyan kompleksin içinde 4 Mayıs 2007'de açılmıştır. Bu kompleks, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilen kaynakları barındırır ve 2009'da çevresi düzenlenmiştir. Müzenin içinde Şeyh Şaban-ı Veli'nin özel eşyaları, Halveti Tarikatı'na ait hat eserleri, el yazması Kuran-ı Kerimler, kilimler, Kastamonu'nun özgün kandilleri ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden getirilen halılar ve kilimler sergilenmektedir. Binanın birinci katına dışarıdan olduğu gibi içeriden de paralel iki kollu merdivenle çıkılabilir. Ziyaretçilerin giriş yaptığı bu katta, güvenlik ve rehberlik masası bulunmaktadır. Sofada ise iki sadaka taşı sergilenmektedir. Bu taşlar, toplum içinde zengin ve fakir arasında sosyal denge sağlaması amacıyla önem taşır. Kuzey duvarına bitişik bir vitrinde alem, demlik, maşrapa, buhurdan ve mumluk gibi eşyalar sergilenmektedir. Sofa duvarında bulunan hat levhaları arasında Seyyid Ali Salim'in (1322H./1904M.) kıl testeresiyle yazılmış bir hat levhası dikkat çekmektedir. Aynı şekilde sofada yer alan vitrindeki eserler arasında İsmail Bey Cami M nadisi Müezzin Hacı Mustafa'nın vakfettiği (1157H./1744-1745M.) alemi ve ahşap üzerine yazılan 1217H./1802-1803M. tarihli hat da öne çıkan eserler arasında bulunmaktadır. A1 ve A3 odaları, birinci katta bulunmaktadır ve bu odalarda Şeyh Şaban-ı Veli'nin kişisel eşyaları ile Halveti tarikatının kullandığı eşyalar sergilenmektedir. Şeyh Şaban-ı Veli'nin i gömleği ve kaftanı camlı bir bölme içinde duvara asılı bir şekilde sergilenmektedir. Ayrıca Halveti tarikatının sarıkları, zikir tespihleri, Şeyh için yazılmış methiyeler ve müzenin en belirgin eserlerinden biri olan zikir üzengisi de bu odalarda yer alır. Zikir  zengisi, tasavvufi bir alet olup tasavvufa yeni giren bir kişinin

gece ibadet yaparken uyumaması için geliştirilmiştir. A2 odası ise hat eserlerinin sergilendiği bir odadır. Bu odada Şeyh Şaban-ı Veli için yazılmış methiyeler, şiirler, Halveti Tarikatı'yla ilgili sözler ve Kuran'dan ayetler ve hadislerin yazılı olduğu hat eserleri bulunmaktadır. Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi, vakıf medeniyetinin çok sayıda eserlerinin bulunduğu Kastamonu'nun en önemli duraklarından biridir. Batı Karadeniz'deki vakıf eserlerinin toplanarak, korunduğu ve sergilendiği müze, her geçen yıl artan yoğun ziyaretçi akımıyla vakıf ruhunu canlı tutmaktadır (Demirci, 2011).

Kişilerin manevi doyuma ulaşmak amacıyla ve inandıkları dinin gereği olan ibadetlerini gerçekleştirmek için önemli dini merkezlere gerçekleştirmiş oldukları seyahatler inanç turizminin içeriğini oluşturur. Herhangi bir diyarın destinasyonunun barındırdığı kültürel miras ve inanç mekânları ile birlikte inanç turizminin arasında yakın bir bağlantı vardır (Timothy ve Olsen, 2006). 1992 yılından itibaren Mayıs ayının ilk haftası Cuma günü başlayıp üç gün devam eden anma haftasında Şeyh Şaban-ı Veli'nin felsefelerini ve öğretilerini geniş kitlelere ulaştırmak için çeşitli konuşmalar, söyleşiler ve konserler gibi etkinliklere yer verilmektedir (Avcı ve Bölükbaş, 2018). Bu organizasyon inanç turizminin Kastamonu'ya katkısı açısından büyük öneme sahiptir.

Sonuç olarak Şeyh Şaban-ı Veli'nin türbesi ve etrafındaki inançlar, halkın derin manevi bağlarını ve geleneksel değerlerini yansıtan önemli bir kültürel mirası temsil etmektedir. Rivayetlere göre Asa Suyu'nun mucizevi şekilde ortaya çıkışı bu kutsal mekânın etrafında dönüp dolaşan efsanelerden sadece biridir. Bu türbe hem şehir içinden hem de şehir dışından birçok kişi tarafından ziyaret edilen önemli bir dini ziyaret mekânıdır. Asa Suyu, özel bir içme adabıyla sunulur ve içen kişiler dileklerini dile getirirler. Bu su sadece fiziksel şifanın ötesinde manevi bir anlam taşımaktadır. İnsanların, hayatın zorluklarına ve sıkıntılarına karşı umutlarını ve inançlarını yansıtmaktadır. Yeni doğan bebeklerden hastalara, hatta ölüm döşeğindeki kişilere kadar birçok farklı durum için kullanılmaktadır. Şeyh Şaban-ı Veli'nin mirası, sadece bu bölgenin değil aynı zamanda tüm Türk kültürünün de önemli bir parçasıdır. Bu tür mirasların korunması ve anlatılması tarihi ve kültürel kimliğimizi daha iyi anlamamıza yardımcı olurken aynı zamanda geçmişle gelecek arasında bir bağ kurmamıza da olanak sağladığı düşünülmektedir. Şeyh Şaban-ı Veli'nin türbesi ve Asa Suyu; inanç,

umut ve insanlığın ortak değerlerine bir saygı ifadesi olarak ziyaret edilmeye devam etmektedir.

Katılımcılara türbenin ne amaçla ziyaret edildiği sorulmuştur.

Türbeyi ziyarete gelen şahısların çoğunluğu Allah rızası için gelmekle birlikte, bazılarının türbede metfun bulunan zattan yardım dilemek, dertlerinden kurtulmak ve esenlik istemek amacıyla geldikleri bilinmektedir. Eskiden türbeye yapılan ziyaretlerde mum ve tütsü yakmak, çaput bağlamak, adak adamak, türbeye secde etmek vb. ritüellerin uygulandığı dile getirilmiştir. Yine aynı şekilde önceki yıllarda, çocuğu olmayan bayanların bellerine kuşak bağlanması suretiyle türbenin etrafında yedi sefer dolanarak dua edilmesi neticesinde çocuğu olacağı inancına sahip kişilerin ziyarette bulunduğu nakledilmiştir. Bunun yanında çocuğu yürüme çağına gelip yürüyemeyen çocukların köstek kesilmesi ritüeli de uygulanmaktadır. Bu ritüel, namaz sonrası camiden çıkan ilk kişiye, çocuğun ayağına bağlanmış bir kurdelenin kestirilmesi neticesinde çocuğun kısa zaman sonra yürüyebileceği inancı şeklindedir. (KK.4)

Türbeler, çoğunlukla Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla ziyaret edilmektedir. Ancak, bazı ziyaretçiler türbede yatan zattan yardım dilemek, dertlerinden kurtulmak ve esenlik istemek için ziyarette bulunmaktadır. Eskiden türbeleri ziyaret edenler arasında mum ve tütsü yakma, çaput bağlama, adak adamak gibi ritüeller uygulanmıştır. Ayrıca, çocuğu olmayan bayanlar çocuk sahibi olabilmek için türbeyi ziyaret etmekte ve bu sebeple dua etmektedir. Çocukların sağlıklı ilgili sorunları için türbeyi ziyaret edenler, çocuklarının yürüme konusunda sorun yaşaması durumunda köstek kesme ritüelini uygulanmaktadır. Bu ritüele göre, çocuğun ayağına bağlanmış kurdelenin camiden çıkan ilk kişi tarafından kesilmesiyle, çocuğun kısa süre içinde yürüyebileceği inancı yaygındır.

Katılımcılar türbenin yanında akan suya ilişkin olarak;

Şeyh Şaban-ı Velinin esasını yere vurmasından sonra ortaya çıktığına inanılan ve tadının zemzem suyuna benzemesinden dolayı halk ağzında Ab-ı Zemzem (Asa Suyu) olarak nitelendirilen suyun, ne niyetle içilirse o niyetin kabul olacağı inancı bulunmakla beraber hasta olan kişiler tarafından içilmesi ve yine egzema, deri dökülmesi gibi vücut rahatsızlığı bulunan kişilerin bu suyu vücutlarına sürmeleri sonrası şifa bulacaklarına dair bir inanç vardır. Aynı şekilde içkili olarak türbe çevresinden geçmeye çalışan şahısların içkili vaziyette türbe sokağından geçemedikleri, geçmeye çalıştıklarında önlerinde bir set belirmediği belirtilmiştir. (KK.4)

Katılımcılar, bu suyu içtiklerinde niyetlerinin kabul olacağına inanmaktadırlar. Ayrıca, hasta olan kişilerin bu suyu içerek ya da vücutlarına sürerek şifa bulacaklarına özellikle egzema, deri dökülmesi gibi vücut rahatsızlıklarına iyi geldiğine inanılmaktadır. Türbe

çevresindeki suyun dini ve manevi bir önemi vardır ve içkili olarak türbe sokağından geçmeye çalışan kişilerin içkili vaziyette geçemedikleri, çünkü önlerinde bir set belirlediği şeklinde bir inanış da mevcuttur.

Katılımcılar türbenin ziyaret sıklığına ilişkin olarak;

Türbeye gece gündüz ziyaretçiler gelmektedir, özellikle hafta sonları yurtiçi ve yurtdışı kabileler şeklinde ziyaret grupları tarafından dini ziyaretler gerçekleştirilmektedir. Bu ziyaretler özellikle kutsal atfedilen Cuma Gecesi, Kadir Gecesi ve diğer kandil günlerinde yoğunluk göstermektedir. Ziyarette bulunan bireyler tarafından türbenin iç kısmında namaz kılması, zikir çekilen tespihin türbe sandukasına asılması, dua edildikten sonra ellerin türbe parmaklıklarına sürülmesi gibi uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Türbe ziyareti sonrası ziyaretçilerin Şeyh Şaban-ı Veli Cami içinde bulunan çilehane ve halvethaneleri ziyaret etmesi, orada namaz kılması da yapılan duaların kabul edileceği inancını kuvvetlendirmektedir. (KK.10)

Katılımcılar tarafından verilen bilgilere göre, türbenin ziyaret sıklığı oldukça yüksektir. Türbe, gece gündüz ziyaretçi kabul etmekte olup özellikle hafta sonları ve dini önemi olan Cuma Gecesi, Kadir Gecesi ve kandil günlerinde yoğunluk yaşanmaktadır. Bu ziyaretler hem yurtiçinden hem de yurtdışından gelen kabileler ve gruplar şeklinde gerçekleştirilmektedir. Ziyaretçiler, türbeyi ziyaret ettiklerinde iç kısmında namaz kılmak, tespihleri türbe sandukasına asarak zikir çekmek, dua etmek ve ellerini türbe parmaklıklarına sürmek gibi çeşitli uygulamalar yapmaktadır. Bu eylemler, türbeye ve ziyarete atfedilen manevi değeri ve önemi vurgulamaktadır. Türbe ziyareti sonrasında katılımcıların Şeyh Şaban-ı Veli Cami içinde bulunan çilehane ve halvethaneleri ziyaret etmesi, duaların kabul edileceği inancını güçlendirmektedir. Bu şekilde ziyaretçiler manevi arayışlarını daha da pekiştirme amacıyla türbenin çevresindeki diğer kutsal mekânları da ziyaret etmektedirler. Sonuç olarak türbenin sık ziyaret edilmesi ve çeşitli dini uygulamaların gerçekleştirilmesi, insanların manevi ihtiyaçlarını karşılamak, dua ve niyetlerini güçlendirmek için önemli bir rol oynamaktadır. Bu ziyaretler, tarihi ve kültürel birikimin bir yansıması olarak toplumun inanç ve ibadet hayatında yerini korumaktadır.

Katılımcılar türbenin ziyaretçilerin tutum ve beklentilerine ilişkin olarak;

Türbeye gelen ziyaretçilerin bazılarının Asa Suyunu özellikle içmedikleri görülmüştür. Bunun sebebinin ise suyu içen kişinin tövbesinin bozulacağı, kötü söz söylese çarpılacağı düşüncesinin hâkim olması olarak aktarılmaktadır. Yöre halkı evlenmeden önce, asker uğurlamasında, çocuk sünnet merasimlerinde ve sınava girecek olan öğrencilerin sınavlarında başarılı olması için türbeye gelerek hayır dua etmektedir.

Bununla birlikte daha önce türbe ziyaretine gelmiş ve dileğinin burada yapmış olduğu dua sebebiyle kabul olduğunu düşünen kişiler tarafından dileklerinin kabulüne ihtafen, türbenin yanında bulunan cami içerisinde ikram dağıtımı yapılmaktadır. Yine sınava girecek öğrenciler için okunmuş şeker dağıtma uygulaması popülerdir. (KK.10)

Katılımcıların aktardığı bilgilere göre, türbeye gelen ziyaretçilerin tutum ve beklentileri çeşitlilik göstermektedir. Bazı ziyaretçiler, türbenin yanında akan Asa Suyunu içmeyi tercih etmemektedir. Bu tercihin arkasında suyun kutsal kabul edilmesi ve içen kişinin tövbesinin bozulacağı veya kötü söz söylemesi durumunda cezalandırılacağı düşüncesi bulunmaktadır. Yöre halkı, özellikle önemli dönemlerde ve olaylarda türbeye gelerek hayır duaları etmektedir. Evlenmeden önce, asker uğurlamasında, çocuk sünnet merasimlerinde ve sınava girecek öğrencilerin başarılı olması için türbe ziyaret edilmektedir. Ayrıca, daha önce türbeye gelmiş ve dileklerinin kabul olduğuna inanan kişiler, bu sebeple dileklerinin kabulüne ihtafen türbenin yanındaki cami içerisinde ikramlarda bulunmaktadır. Özellikle sınava girecek öğrenciler için okunmuş şeker dağıtma uygulaması da popüler bir gelenek olarak sürdürülmektedir. Bu uygulama, sınava girecek öğrencilere başarı ve şans getireceğine inanılan bir adet olarak devam etmektedir.

3.1.3 Yılanlı Dergâhı ve Abdülfettah-ı Veli Türbesi

Yılanlı Dergâhı ve Abdülfettah-ı Veli Türbesi, Türkiye'nin manevi ve tarihi dokusunu zenginleştiren önemli ziyaret mekânları arasında yer almaktadır. Yılanlı Dergâhı, ziyaretçileri mistik bir serüvene davet ederken, Abdülfettah-ı Veli Türbesi ise tarihi ve manevi önemiyle bilinmektedir. Bu türbe, manevi rehberlik ve ruhaniyet arayışı içinde olanlar için bir merkez olarak kabul edilmektedir. Her ikisi de Anadolu'nun derin tarihine ve mistik geleneğine ışık tutan mekânlar olarak öne çıkmaktadır. Bu dergâh ve türbe, ziyaretçilere tarihin ve maneviyatın iç içe geçtiği bir atmosfer sunarken, insanları yüzyıllar boyunca bu kutsal alanlara çeken bir cazibe merkezi olmuştur.

Konum: Yılanlı Dergâhı Kastamonu şehir merkezinde Yılanlı Cami yanında yer almaktadır (Çifci, 2018). Kastamonu'nun tarihi dokusuna önemli katkılar sağlayan bu dergâh, ziyaretçiler için önemli bir dini ziyaret noktasıdır. Dergâhın kökeni oldukça eski dönemlere dayanmaktadır. Dergâh, Osmanlı döneminde yaşamış ve İslam tasavvuf geleneğine önemli katkılar sağlamış, onun manevi öğretilerini yaşayan ve bu öğretileri yaymak için çaba harcayan bir merkez olmuştur.

Mimari Özellikler: Dergâh, Osmanlı dönemi mimarisinin izlerini taşımaktadır. Yılanlı Dergâhı'nın mimari yapısı, Osmanlı dönemi tarzında inşa edilmiştir. Geleneksel ahşap oyma işçiliği ve süslemelerle bezenmiş olan dergâh, dönemin mimari özelliklerini yansıtmaktadır. Dikdörtgen planlı bir yapıya sahip olan dergâh, kesme taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Dergâhın etrafında ahşap sütunlar ve kemerler bulunmaktadır. Camiyle bitişik vaziyette olan türbe içerisinde Abdülfettah-ı Veli ve aile eşrafından olan kişilerin metfun bulunduğu yirmi beş adet sanduka bulunmaktadır (bkz. fotoğraf 3.8). Girişte sağ tarafta bulunan, etrafı bakırla çevrelenerek muhafaza altına alınmış olan sandukada Abdülfettah-ı Veli metfundur (bkz. fotoğraf 3.9).

Fotoğraf 3.8 Abdülfettah-ı Veli türbesi iç görünüş

Fotoğraf 3.9 Abdülfettah-ı Veli türbesi iç görünüş

Kastamonu ilinin Hepkebirler Mahallesi'nde yer alan külliye, içeriğinde Darüşşifa, cami, imaret, şadırvan, türbe ve kütüphane gibi önemli yapıları barındırmaktadır. Külliye, İslam kültüründe önemli bir yerleşim birimi olan kompleks bir yapı topluluğunu ifade etmektedir. Genellikle cami, medrese, türbe, kütüphane gibi çeşitli yapıları içerir. (Behçet, 1998). İçerdiği Yapılar:

- Darüşşifa (Tıp Evi): Darüşşifa, tıbbi tedavi ve sağlık hizmetlerinin verildiği bir tıp merkezini ifade eder. İnsanların sağlık ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan önemli bir yapıdır.
- Cami: Külliyenin içinde bulunan cami, ibadet edenlerin toplandığı ve dua ettikleri merkezi bir yapıdır. Yılanlı Cami Selçuklular dönemine ait olup, 1272 yılında darüşşifa ile aynı tarihte yapılmıştır. 1837 yılındaki yangından sonra yeniden yaptırılmıştır. Mülkiyeti vakıflara ait olan, günümüze kadar çeşitli restorasyonlardan geçen cami ibadete açık vaziyettedir.
- İmaret: İmaret, ihtiyaç sahiplerine yemek ve diğer temel ihtiyaçları sunan hayır kurumlarından biridir.

- Şadırvan: Şadırvan, abdest almak için kullanılan su kaynağını ifade eder. İbadet öncesi abdest almanın önemli olduğu İslam kültüründe şadırvanlar sıklıkla bulunur.
- Türbe: Türbe, önemli İslam alimleri veya kutsal kişilerin kabirlerinin bulunduğu yapıdır. Külliye'nin içinde bulunan türbe, Abdülfettah-ı Veli'ye aittir.
- Kütüphane: Külliye'nin içinde yer alan kütüphane, bilgi ve kültürün korunması ve yayılması için önemli bir rol oynar.

Tekke ve zaviyelerin kapanmasına kadar burası Kadiri Dergâhı olarak da irşat merkezi hususiyetini muhafaza etmiştir. Son Şeyh Necip Efendi zamanında dergâhta fakirlere, yolculara ve misafirlere yemekler verildiği, mevlit kandillerinde de halka ikramlarda bulunulduğu ve bu hizmetler karşılığında dergâhın aylık beşyüz kuruş tahsisatı olduğu bilinmektedir. Kastamonu merkezinde, Nasrullah Cami yakınında bulunan ve tekkelerin kapatılmasından önce Kadiri Dergâhı olarak kullanılan "Darüşşifa" içindeki türbesinde medfundur. Kadiriyye şeyhi olduğu bilinen Abdülfettah-ı Veli'nin on üçüncü yüzyılda yaşadığı tahmin edilmektedir. Türbesi içerisinde bulunan diğer kabirlerin de ondan sonra aynı dergâhta şeyhlik yapan zatlara ait olduğu tahmin edilmektedir.

Bu mekânı 1210 yılında kurmuş olan kişi, Abdülkadir Geylani'nin dördüncü oğlu olan Abdülfettah-ı Veli'dir. Abdülfettah-ı Veli'nin Bağdat'tan bu bölgeye gelerek irşad görevi aldığı düşünülmektedir. Aynı zamanda Selçuklular'ın Kastamonu'yu Bizanslılardan geri almasının ardından bu bölgeye yerleştiği bilinmektedir (Behçet, 1998). Külliye, tarihi ve kültürel açıdan büyük bir öneme sahiptir ve Kastamonu'nun zengin tarihini ve kültürel mirasını yansıtan önemli yapılar arasındadır.

Abdülfettah-ı Veli'nin kurduğu külliye, manevi bir merkez olmasının yanı sıra, tarihi açıdan da büyük öneme sahiptir. Bu kutsal alan, içinde barındırdığı Darüşşifa, cami, imaret, şadırvan, türbe ve kütüphane gibi yapılarla zengin bir yapı kompleksi sunmaktadır. Abdülfettah-ı Veli, Bağdat'tan gelerek bu bölgeye irşad görevi üstlenmiştir. Ayrıca Selçuklular'ın Bizanslılardan Kastamonu'yu geri almasının ardından bu bölgeye yerleştiği bilinmektedir. Onun bu bölgeye yerleşmesiyle birlikte manevi öğretileri, eğitimi ve rehberliğiyle insanların ruhsal ihtiyaçlarına cevap veren bir merkez oluşturduğu düşünülmektedir. Bu durum, o dönemde bölgenin manevi ve

kültürel doku kazanmasına katkıda bulunmuştur. Abdülfettah-ı Veli'nin kurduğu bu külliye, zaman içinde bölgenin manevi ve tarihi mirasına derin bir iz bıraktığı düşünülmektedir.

Külliye bahçesinde iki adet şadırvan bulunmaktadır. Bu şadırvanlardan biri, giriş kapısının karşısında ve kibleye doğru oval bir plana sahiptir. Diğer şadırvan ise daha küçük boyutlarda olup yuvarlak bir plana sahiptir ve bu şadırvanın güneydoğu tarafında yer almaktadır (Konak, 2022). Şadırvanların etrafında musluklar ve su teknesi bulunmakla birlikte şadırvanların üstleri açık olup tel kafesle çevrilmiştir ve gövdesinde bitki motifleri işlenmiştir (Çiftçi, 2018). Külliye'nin günümüzdeki yerleşimi şu şekildedir: Ana yapı topluluğunun merkezinde cami bulunurken, caminin doğusunda Abdülfettah-ı Veli adıyla anılan türbe ve içerisinde yirmi beş adet sandukanın yer aldığı bir alan bulunmaktadır. Külliye kompleksinin batısında ise özel mülkiyete ait bir konut yer almaktadır. Camiye bitişik konutun batı tarafında, kısmen günümüze ulaşan anıtsal bir darüşşifa taç kapısı yer almaktadır (bkz. fotoğraf 3.10). Caminin doğu tarafında ise türbeye bitişik bir minare bulunmaktadır (Konak, 2022).

Fotoğraf 3.10 Abdülfettah-ı Veli türbesi dış giriş kapısı

Yılanlı Darüşşifası ve İmareti'nin, halk arasında "Yılanlı" olarak anılan bir isme sahip olmasının ardında çeşitli görüşler bulunmaktadır (Yeni, 2014). Gerçekten de bu mekânın etrafında yılan sembolizmi taşıyan taşlar bulunmaktadır ve halk, bu taşlara

güvenerek bazı şifalar ummaktadır (Ünver, 1938). "Yılanlı" isminin bu mekâna verilmesinin iki temel nedeni vardır. İlk olarak bu isim, mekânın kitabesinde geçen ve "maristan" olarak çevrilen kelimenin "yılan" anlamına geldiği düşünülmesinden kaynaklanmış olabilir (Gökoğlu, 1952). Bir diğer rivayette dergâha yılanlı denilmesinin sebebi olarak, Abdülfettah Veli'nin Kastamonu'ya geldiğinde belde halkından cami yapmak için yer talebinde bulunması üzerine halk tarafından kendisine yardım edilmeyerek, camiye yılanlarla dolu olan dere yatağında inşa etmesi teklifinde bulunulmuştur. Abdülfettah-ı Veli bu mevkide caminin inşasına başlamış, halkın korktuğu yılanları kendisine itaat ettirerek toplamış ve başka bir yere naklini gerçekleştirmiştir. Bu durum halk arasında Abdülfettah-ı Veli'nin saygınlık kazanmasını ve kabul görmesini sağlamıştır (Çiftçi, 2018).

Daha önce de belirtildiği üzere Abdülfettah-ı Veli'nin, Abdülkadir Geylanin'nin oğlu olduğu söylenmektedir. Bu konu hakkında bir diğer nakil de kendisinin Abdülkadir Geylanin'nin oğlu değil torunu olduğu yönündedir. Nitekim Abdülfettah-ı Veli hakkında daha etraflı bilgiler veren Seydişehirli Şeyh Şerafeddin Efendi 1911 tarihinde Kastamonu'yu ziyareti sırasında, Abdülkadir Geylani'nin Anadolu'nun bir birçok yerinde torunu metfun bulunduğu bahsederek Kastamonu Yılanlı Dergâhında metfun bulunan Abdülfettah adındaki zatın da Abdülkadir Geylani'nin halifelerinden ve cariyeden gelme torunlarından olduğunu belirtmiştir. Büyükler arasında sayılan Abdülfettah'lardan birisinin de bu zat olduğundan bahsederek Abdülkadir Geylani'nin dokuz torunu olduğunu vurgulamış, bu torunlarından birisinin de Kastamonu'daki Abdülfettah-ı Veli olduğunu söylemiştir. Abdülkadir Geylani tebasının farklı yerlere dağılmalarının sebebi ise dönemin padişahının zulmü ve düşmanlığıdır. Abdülfettah-ı Veli de bu sebepten dolayı bin kişi ile birlikte Bağdat'tan Kastamonu'ya hicret etmiştir. Metfun bulundukları yerde ve bu yer civarında bulunanlar da büyüklerdendir. Öyle ki kabrinin üzerinde bulunan malumat incelendiğinde türbede metfun bulunan zatlardan ikisi hariç diğerlerinin Abdülfettah-ı Veli'nin çocukları ve torunları olduğu anlaşılmaktadır (Çiftçi, 2018).

Yılanlı Darüşşifa'nın tarihi, yakın geçmişe kadar delillerle münzevilerin, göz kapağı ve yüzü eğrilenlerin buraya getirildiği bir dönemi içermektedir. Bu mekân, ruhi ve maddi tedavilerin yapıldığı bir merkez olarak hizmet vermiştir. Ayrıca sıtma hastalarının da bu mekânda bulunan yılan sembolizmi taşıyan taşlara karıştırılarak su içtikleri

bilinmektedir (Ünver, 1938). Darüşşifanın batı duvarında bulunan beyaz mermer üzerine işlenmiş yılan motifleri de bu ismin kökenini açıklar niteliktedir. Dolayısıyla halk arasında "Yılanlı Darüşşifa" olarak anılan bu mekân, Abdülkadir Geylani'nin oğlu Abdülfettah-ı Veli tarafından Kadiri Dergâhına dönüştürülmüş ve önemli bir tarihi ve kültürel değere sahip bir mekân olarak günümüze gelmiştir (Bakır ve Gökşen, 2019).

Sonuç olarak tarihi ve kültürel öneme sahip olan Yılanlı Darüşşifa ve İmareti'nin "Yılanlı" olarak anılmasının ardında farklı görüşler ve sembolik anlamlar bulunmaktadır. Bu mekân hem tıbbi hem de manevi tedavilerin gerçekleştirildiği bir merkez olarak hizmet vermiş ve geçmişten günümüze kadar önemini korumuştur. Abdülkadir Geylani'nin oğlu Abdülfettah-ı Veli tarafından Kadiri Dergâhına dönüştürülmesi, bu mekânın manevi bir değer taşıdığını ve toplum için önemli bir yer olduğunu göstermektedir. Yılan sembolizmi ve mekânın adı, yerel inançlar ve tarihi bağlam içinde anlam kazanmıştır. Bu tür mekânların korunması ve anlamının anlatılmasının, geçmişimizi ve kültürel mirasımızı daha iyi anlamamıza yardımcı olurken aynı zamanda gelecek nesillere bu önemli mirası aktarmamıza da katkı sağladığı düşünülmektedir.

Bu tür mekânların korunması ve anlamının aktarılması, kültürel mirasımızın ve İslam'ın derinliklerinin gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlar. Yılan sembolizmi, dini veya manevi olarak farklı yorumlara açık olsa da bu mekânların tarihi ve kültürel bağlam içinde değerlendirilmesi, İslam'ın insanların hayatları üzerindeki etkisini ve manevi alanlardaki önemini anlamamıza yardımcı olabilmektedir. Bu gibi yerler sadece geçmişin yansımaları olmanın ötesinde, İslami değerlerin ve kültürel mirasın yaşayan birer parçası olarak korunmalı ve gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.

Türbede metfun bulunan Abdülfettah'ı Veli'nin, Kadiri tarikatı kurucusu olan Abdülkadir Geylani'nin bir rivayete göre 4. çocuğu diğer rivayete göre ise 7. kuşaktan torunu olduğu nakledilmektedir. Kastamonu'da bulunan önemli dini ziyaret mekânlarından olan türbe gerek il içi gerekse il dışı ziyaretçiler tarafından yoğun şekilde ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler tarafından yapılan ziyaretlerde kişinin ne niyetle gelirse o niyetle ayrılacağı düşüncesi hakimdir. Abdülfettah-ı Veli'nin Seyyid (Peygamber) soyundan gelmesi ziyaretçiler nezdinde ayrı bir hürmet ve saygı sebebidir. Nitekim ziyaretçilerin önemli bir çoğunluğunu bayanlar oluşturmakla birlikte yapılan ziyaretlerde türbe örtüsüne yüz sürmek, türbe içerisinde namaz kılmak ve türbe alanına girerken eğilerek girmek gibi ritüellerin gerçekleştirildiği müşahade edilmiştir. (KK.19)

Türbede metfun bulunan Abdülfettah-ı Veli'nin, Abdülkadir Geylani'nin 4. çocuğu veya 7. kuşaktan torunu olduğu farklı rivayetlerle nakledilmektedir. Kastamonu'da

önemli dini ziyaret mekânlarından biri olan bu türbe hem il içinden hem de il dışından gelen ziyaretçiler tarafından yoğun şekilde ziyaret edilmektedir. Ziyaretçilerin türbeye gelirken niyetlerine göre ayrılacaklarına inandıkları düşüncesi hakimdir. Abdülfettah-ı Veli'nin Seyyid (Peygamber) soyundan gelmesi, ziyaretçiler nezdinde ayrı bir hürmet ve saygı sebebi olarak kabul edilmektedir. Türbeyi ziyaret edenlerin önemli bir çoğunluğunu bayanlar oluşturmaktadır. Bu ziyaretlerde yapılan ritüeller arasında türbe örtüsüne yüz sürmek, türbe içerisinde namaz kılmak ve türbe alanına eğilerek girme gibi uygulamalar gözlemlenmiştir. Sonuç olarak, Abdülfettah-ı Veli Türbesi, tarihi ve dini önemiyle Kastamonu'da önemli bir ziyaret mekânıdır. Ziyaretçilerin türbeye olan inanç ve bağlılığı, türbe çevresinde çeşitli ritüellerin gerçekleştirilmesine yol açmaktadır. Bu tür ritüeller, türbenin manevi atmosferini pekiştirirken, ziyaretçilerin manevi ihtiyaçlarını karşılamak için önemli bir rol oynamaktadır. Kültürel mirasımızın bir parçası olan bu türbeler, toplumumuzun inanç ve ibadet hayatında özel bir yere sahiptir.

Daha önce gerçekleştirdikleri ziyaretlerde yaptıkları duaların kabul olduğunu düşünen kişilerin bu türbeyi tekrar ziyarete gelerek şükür duası ettikleri nakledilmiştir. Ziyaretçilerin bir diğer ziyaret sebebi ise türbede yatan zatı rüyalarında görmeleri üzerine bu rüyayı bir işaret sebebi olarak nitelendirmeleridir. Ziyaretçiler tarafından dualarının kabulü için türbenin yanında bulunan şadırvanın havuzuna bozuk para atıldığı söylenmektedir. (KK.19)

Katılımcıların aktardığı bilgilere göre, ziyaretçilerin Abdülfettah-ı Veli Türbesi'ne yaptıkları ziyaretlerde yapılan duaların kabul olduğuna inanmaları nedeniyle tekrar türbeyi ziyarete geldikleri ifade edilmektedir. Ziyaretçiler, daha önceki dualarının olumlu sonuçlandığını düşünerek bu kez şükür duası etmek amacıyla türbeyi tekrar ziyaret etmektedirler. Ayrıca ziyaretçilerin bir diğer ziyaret sebebi, türbede yatan zatı rüyalarında görmeleridir. Bu rüyayı bir işaret olarak nitelendiren ziyaretçiler, rüyalarının yönlendirmesiyle türbeyi ziyaret ederek belki de dileklerini veya ihtiyaçlarını daha güçlü bir şekilde ifade etmeye gelmektedirler. Türbenin yanında bulunan şadırvanın havuzuna bozuk para atma gelenek ve uygulaması da ziyaretçiler arasında yaygın olarak görülmektedir. Bu uygulama, ziyaretçilerin dualarının kabulü için bir nevi niyet göstergesi ve dileklerinin ifadesi olarak kabul edilmektedir. Sonuç olarak, Abdülfettah-ı Veli Türbesi, ziyaretçilerin manevi ihtiyaçlarını karşılamak, dualarını ifade etmek ve şükürlerini sunmak için önemli bir merkez olarak değerlendirilmektedir. Ziyaretçilerin buraya gelmelerindeki inanç, dualarının

kabulüne olan inancı ve rüyalarının yönlendirmesi, türbenin manevi etkisini ve önemini vurgulamaktadır. Türbenin yanında yapılan şadırvan uygulaması da ziyaretçilerin dileklerini dile getirme geleneğine bir örnek teşkil etmektedir. Bu türbeler, toplumun inanç ve kültürel yaşamında özel bir yere sahiptir ve tarihi ve dini önemini korumaktadır.

3.1.4 Hatun Sultan Türbesi

Hatun Sultan Türbesi, Kastamonu'nun mistik atmosferini ve tarihi derinliğini yansıtan önemli yapılardan bir tanesidir. Bu türbe, şehrin tarihinde derin izler bırakan ve manevi anlamda önemli bir yere sahip olan bir kişiliğin anısını yaşatmak için inşa edilmiştir. Tarihi ve kültürel açıdan büyük bir öneme sahip olan bu türbe, ziyaretçilerini geçmişin mistik atmosferine davet ederken, içinde barındırdığı hikayelerle de dikkat çekmektedir. Hatun Sultan Türbesi, Kastamonu'nun manevi dokusunu ve tarihini anlamak isteyen herkes için önemli bir durak olarak öne çıkmaktadır.

Konum: Hatun Sultan Türbesi Kastamonu şehir merkezinde, Kırkçeşme Mahallesinde Selçuk Sokağında bulunmakta, şehrin tarihi dokusu içinde yer almaktadır.

Tarihçe: Hatun Sultan Türbesi, Candaroğulları Beyliği döneminde hüküm sürmüş olan İbrahim Bey'in eşi, Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmet'in halası Hatun Sultan'ın emriyle; oğlu Yusuf Çelebi adına yaptırılmıştır. Türbe içerisinde iki sıra halinde sekiz adet lahit bulunmaktadır. Türbedeki mezar taşlarından anlaşıldığı kadarıyla içeride metfun bulunan kişilerin sırasıyla; İbrahim Bey ve Selçuk Hatun kızı Paşa Melek Hanım, İbrahim oğlu Orhan Bey, İbrahim oğlu Emir Yusuf Bey, İbrahim Bey torunu Murat Bey kızı Sitti Nefise Hanım, mezar taşı deforme olduğu için ismi tam olarak bilinmemekle birlikte küçük yaşta vefat ettiği anlaşılan bir kız çocuğu, Lütfullah oğlu Mehmet ismindeki alim olduğu düşünülen kişi ve İbrahim Bey kızı Nefese Hatun olduğu anlaşılmaktadır. Türbenin giriş kısmına göre sağ tarafta bulunan önlü arkalı iki lahitin kitabesi de aynı olup her ikisi de Paşa Melek Hanım adına yapılmıştır (Çiftçi, 2018).

Mimari Özellikler: Hatun Sultan Türbesi, Osmanlı dönemi mimarisinin güzel örneklerinden biridir. Kare planlı olan türbe, kesme taş ve tuğla malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Kubbeli bir yapıya sahip olan türbenin kemerli bir ahşap kapısı ve

kapının üstünde kitabesi bulunmaktadır (bkz. Fotoğraf 3.11). Kitabede; “Bu türbe-i şerifin yapılmasını din ve dünyanın ismeti, Bayezid Han oğlu Sultan Mehmet Han’ın kızı Hatun Sultan emretti. Allah onları Darüsselam’da daim eylesin” yazmaktadır (Çiftçi, 2018). Hatun Sultan Türbesi, Osmanlı dönemi mimarisinin etkileyici örneklerinden birisidir. Kare planlı olması, mimari açıdan dikkat çekici bir özelliktir ve kesme taş ile tuğla malzeme uyumuyla inşa edilmiştir. Bu türbenin kubbeli yapısı, Osmanlı mimarisinin karakteristik özelliklerinden biridir ve yapıya estetik bir dokunuş katmaktadır. Türbenin girişinde bulunan kemerli ahşap kapı mimariye zariflik katarken, kapının üstündeki kitabe ise türbenin tarihi ve kültürel önemini vurgular. Kitabenin içeriği, türbenin kim tarafından yaptırıldığını, hangi dönemde yapıldığını veya hangi amaçla kullanıldığını anlamamıza yardımcı olabilir. Ahşap kapı ve kitabe, türbenin estetik ve tarihsel değerini pekiştirirken, yapının mimari detaylarına da derinlik katmaktadır. Bu türbenin mimari özellikleri, Osmanlı döneminin sanatsal ve estetik anlayışını yansıtırken, kültürel mirasımızın önemli bir parçası olarak günümüze ulaşmıştır.

Fotoğraf 3.11 Hatun Sultan türbesi dış görünüş

Süslemeler: Türbenin dış cephesi sade ve gösterişsizdir. Ancak iç mekânda Osmanlı dönemi süsleme motifleri ve desenleri bulunmaktadır. Duvarlarda geometrik motifler ve hat sanatı örnekleri yer almaktadır (bkz. Fotoğraf 3.12). Türbenin dış cephesindeki sadelik, iç mekândaki zenginlikle kontrast oluşturmaktadır. Bu durum Osmanlı dönemi mimarisinde sıkça görülen bir özelliktir. Dış cephenin sade tasarımı, iç

mekândaki detaylı süslemelerle dengelenir. İç mekânda Osmanlı dönemi süsleme motifleri ve desenlerinin bulunması, türbenin estetik değerini artırmaktadır. Duvarlardaki geometrik motifler ve hat sanatı örnekleri, o dönemin sanat anlayışını yansıtarak türbenin iç mekânını zenginleştirmektedir. Hat sanatı örnekleri genellikle dini yazıların estetik bir şekilde yazıldığı, zarif ve özenli bir işçiliği temsil eder. Geometrik motifler ise Osmanlı sanatında sıkça kullanılan desenler arasındadır ve estetik açıdan göze hoş görünen bir görüntü oluşturur. Bu iç mekân süslemeleri, türbenin içerisinde manevi bir atmosfer oluştururken, aynı zamanda Osmanlı dönemi sanatının zarafetini ve ustalığını da yansıtmaktadır. Sadelik ve detaylı süslemelerin bir arada bulunması, Osmanlı mimarisinin estetik ve denge anlayışını gözler önüne serer. Bu özellikler, türbenin kültürel ve tarihsel önemini vurgularken, ziyaretçilere görsel bir şölen sunmaktadır.

Fotoğraf 3.12 Hatun Sultan türbesi iç görünüş

Restorasyonlar: Hatun Sultan Türbesi, zaman içinde çeşitli restorasyonlardan geçmiştir. Son olarak 1997 yılında restore edilerek koruma altına alınmıştır. Restorasyon çalışmaları sayesinde türbenin orijinal yapısının korunması sağlanmıştır.

Ziyaret: Hatun Sultan Türbesi ziyaretçilere açıktır ve tarihi ve kültürel bir mekân olarak ilgi çekmektedir. Türbe, Kastamonu'nun tarihi ve kültürel mirasının önemli bir parçasıdır.

Hatun Sultan Türbesi, ziyaretçilere kapılarını açarak tarihi ve kültürel bir hazinenin içine davet etmektedir. Bu türbe, İslam'ın estetik anlayışını, mimari zarafetini ve kültürel mirasını yansıtan önemli bir yapı olarak öne çıkmaktadır. Ziyaretçiler, bu türbenin duvarlarındaki Osmanlı dönemi süslemeleri, hat sanatının zarif örnekleri ve dönemin estetik anlayışının izlerini görebilmektedir. Bu detaylar, İslam'ın sanatsal ifadesini ve kültürel derinliğini gösterirken aynı zamanda ziyaretçileri tarihi bir yolculuğa çıkarmaktadır.

İslam'ın, sanatın ve mimarinin inceliklerini yaşayan bir mekân olarak Hatun Sultan Türbesi, sadece Kastamonu'nun değil aynı zamanda İslam dünyasının tarihi ve kültürel dokusunu yansıtmaktadır. Bu tür tarihi yapıların korunması, İslam'ın estetik ve manevi derinliğini gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlamaktadır. Ziyaretçilerin, bu mekânın içinde tarih ve kültürün bir araya geldiği manevi bir atmosferde, geçmişe doğru bir yolculuk yapma fırsatı bulabileceği düşünülmektedir. Hatun Sultan Türbesi, sadece bir mimari yapıdan çok daha fazlasını temsil etmektedir. Öyle ki İslam'ın kültürel, sanatsal ve manevi zenginliğini yansıtan bir simge olarak değerlendirilebilir.

3.1.5 Müfessir Alaeddin Türbesi

Müfessir Alaeddin Türbesi, Kastamonu'nun zengin tarihini ve kültürel mirasını taşıyan önemli yapılarından biridir. Bu türbe, tarihi bir şahsiyet olan Müfessir Alaeddin'in anısına yapılmıştır ve şehrin manevi dokusuna derinlik katan bir yapı olarak öne çıkmaktadır. Türbenin mimari özellikleri ve iç mekânının detayları, ziyaretçilere geçmişin derinliklerine doğru bir yolculuk vaat ederken aynı zamanda tarihin ve İslam kültürünün izlerini taşıyan bir anıt olarak dikkatleri üzerine çekmektedir. Bu inanç ve kültür odaklı yapı, ziyaretçilere Müfessir Alaeddin'in manevi mirasını anlama ve yaşama fırsatı sunmaktadır.

Konum: Müfessir Alaeddin Türbesi, Kastamonu Merkez Topçuoğlu Mahallesinde bulunan Tевser Tepesi isimli yerde bulunmaktadır.

Tarihçe: Müfessir Alaeddin Türbesi, 13. ve 14. yüzyıllar arasında yaşamış olan ünlü İslam alimi ve Kur'an tefsircisi Alaeddin Belhi'ye aittir. Kendisinin Buhara veya Belh kentinden Kastamonu iline geldiği rivayet edilmektedir. Vefat tarihiyle ilgili kesin bir bilgi yoktur. Candaroğlu Beyliği hükümdarlarından Emir Süleyman Paşa döneminde yaşadığı tahmin edilmektedir (Zengin, 2003). Türbe, Müfessir Alaeddin'in vefatından sonra onun anısına yapılmıştır. Türbe içerisinde toplam 7 adet sanduka bulunmaktadır. Giriş kapısına göre ilk sanduka Müfessir Alaeddin'e aittir. Diğer sandukalardan 4 numaralı sandukada Sırtlı Hoca Ali Senai isimli zatın, 7 numaralı sandukada ise İzbelizade Mehmet isimli zatın metfun olduğu söylenmektedir. Geriye kalan 4 sandukada ise kimlerin metfun olduğuyla ilgili bir bilgi bulunmamaktadır (bkz. Fotoğraf 3.13).

Fotoğraf 3.13 Müfessir Alaeddin türbesi iç görünüş

Türbenin dışarısında, giriş kapısının hemen sağ tarafında bir mezar daha bulunmaktadır. Bir rivayete göre bu mezarda ise Müfessir Alaeddin'in hizmetçisinin metfun bulunduğu söylenmektedir (bkz. fotoğraf 3.14).

Fotoğraf 3.14 Müfessir Alaeddin türbesi dış görünüş

Mimari Özellikler: Türbe Osmanlı dönemi mimarisinin etkilerini taşımaktadır. Kare planlı bir yapıya sahip olan türbe, kesme taş ve tuğla malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Türbe daha sonraki dönemlerde tadilattan geçirilerek günümüzdeki haline kavuşmuştur. Müfessir Alaeddin Türbesi, Osmanlı dönemi mimarisinin etkileyici örneklerinden biri olarak öne çıkar. Kare planlı olması, Osmanlı mimarisinde sıkça görülen bir özelliktir ve kesme taş ile tuğla malzeme uyumuyla inşa edilmiştir. Bu mimari tarz, Osmanlı döneminin estetik anlayışını ve mimari zarafetini yansıtmaktadır. Türbenin daha sonraki dönemlerde tadilattan geçirilerek günümüzdeki haline gelmiş olması, yapının zaman içindeki değişime ve bakım ihtiyacına gösterdiği cevabını ortaya çıkarmaktadır. Tadilatların, genellikle yapının orijinal mimari özelliklerinin korunarak yapılmaya çalışıldığı düşünülmektedir. Bu da türbenin hem tarihi kökenlerini sürdürmeye hem de günümüz ihtiyaçlarına cevap vermeye çalıştığını göstermektedir.

Müfessir Alaeddin Türbesi, Osmanlı mimarisinin öne çıkan karakteristik özelliklerini taşımasıyla birlikte, zaman içindeki değişim ve koruma çabalarıyla da önemli bir tarihi ve kültürel miras olarak günümüze ulaşmıştır. Bu tür tarihi yapıların bakımı ve korunması, geçmişin izlerini gelecek nesillere aktarırken aynı zamanda o dönemin estetik ve mimari zarafetini günümüze taşımanın bir yolu olarak görülebilir.

Süslemeler: Müfessir Alaeddin Türbesi'nin dış cephesi oldukça sadedir. Aynı şekilde türbenin iç kısmı da oldukça sade ve gösterişsizdir. Ziyaretçiler ve sandukalar arasında ahşap, gözlü bir set bulunmakla birlikte bu ahşap sete asılı vaziyette bilgilendirici levhalar bulunmaktadır (bkz. fotoğraf 3.15).

Fotoğraf 3.15 Müfessir Alaeddin türbesi iç görünüş

Restorasyonlar: Müfessir Alaeddin Türbesi zaman içinde çeşitli restorasyon çalışmaları geçirmiştir. En son restorasyon 2011 yılında gerçekleştirilmiştir. Restorasyonlar sayesinde türbenin orijinal yapısı korunmaya çalışılmıştır.

Ziyaret: Müfessir Alaeddin Türbesi ziyaretçilere açıktır ve gerek il içinden gerekse il dışından ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir. Ziyaretçiler, türbenin içinde Müfessir Alaeddin'in mezarını görebilmekte ve manevi bir atmosferde dua etme imkânına sahip olabilmektedir.

Müfessir Alaeddin Türbesi, İslam'ın manevi derinliğini ve tarihini ziyaretçilerine sunan önemli bir mekândır. Ziyaretçiler, türbenin içinde Müfessir Alaeddin'in mezarını ziyaret ederek onun manevi mirasına saygılarını sunma fırsatı bulmaktadırlar. Bu ziyaretler, İslam'ın önde gelen alimlerinden birine olan şükranlarını ifade etme ve onun hayatını ve öğretilerini anma fırsatı sunmaktadır.

Türbenin açık olması, sadece yerel halkın değil aynı zamanda il dışından gelen ziyaretçilerin de ilgisini çekmektedir. Bu ziyaretlerin, Müfessir Alaeddin'in bilgelik ve

ilmiyle ilişkilendirilen manevi bir deneyim sunduğu düşünülmektedir. Türbenin içinde bulunan mezarın, ziyaretçilere dua etme ve huzur bulma imkânı sağlarken, manevi bir atmosferde kendilerini bulmalarına yardımcı olduğu değerlendirilebilir.

Müfessir Alaeddin Türbesi gibi tarihi yapılar, sadece bir mekân olmanın ötesinde, manevi bir anlam taşımaktadır. Ziyaretçiler için bu tür yapıların manevi bir rahatlama, huzur bulma ve dua etme mekânları olarak düşünülebilir. Bu tür tarihi ve manevi yapıların korunması, İslam'ın derinliklerini anlama ve yaşama fırsatı sunarken İslam'ın kültürel ve manevi mirasının gelecek nesillere aktarılmasına da katkı sağlamaktadır.

Katılımcılara bu türbeye ilişkin düşünceleri sorulmuştur;

Türbe, Kastamonu Topçuoğlu Mahallesinde bulunan Tевser tepesinde bulunmaktadır. Müfessir Alaeddin, Candaroğlu ve İsfendiyar Bey devrinde yaşamış devrinin önde gelen tefsir alimlerindenidir. Şahsiyeti menkıbelere dayalı olarak halk tarafından tanınmış kişidir. Vefatının ardından türbesinden ışıık huzmesinin çıkması ve buna belde sakinlerinin şahit olması türbeye olan ilgiyi ve yapılan ziyaret sayısını artırmış, türbe bu olay sebebiyle halk arasında Işıık Türbe olarak anılmaya başlamıştır. Anlatılan menkıbeye göre öğrencilerden bir tanesinin, Müfessir Alaeddin'i vefatından sonra rüyasında görmesi ve rüyasında kendisine hitaben “Kabrine gel, yarım kalan dersimizi tamamlayalım” demesi üzerine, öğrencinin hocasının kabrine gidip orada hocasıyla buluştuğu ve dersi bitinceye kadar bu rüyaların devam ettiği, rüya gören öğrencinin dersleri tamamladıktan sonra bu durumun bir daha gerçekleşmediği anlatılmıştır. Bölge halkı da bu rivayet nedeniyle tahsil çağındaki öğrencilerin ders başarılarının artması niyetiyle türbeyi ziyaret etmektedir. Ayrıca sınava girecek olan öğrencilerin sınavda başarılı olabilmek için önce türbede dua ettikleri daha sonra ise türbe çevresinde insanlara ikram dağıttıkları aktarılmıştır. (KK.20)

Bölge halkı öğrencilerin ders başarılarının artması niyetiyle türbeyi ziyaret etmektedir. Ayrıca, sınava girecek olan öğrencilerin sınavda başarılı olabilmek için önce türbeye gelip dua ettikleri ve ardından türbe çevresinde insanlara ikramda bulundukları belirtilmektedir. Sonuç olarak, Müfessir Alaeddin Türbesi, bölge halkı arasında önemli bir manevi merkez olarak kabul edilmektedir. Menkıbeleri ve tanınırlığı, türbeye olan ilgiyi artırmış ve özellikle eğitimle ilgili dileklerin ve duaların bu türbeye yöneltmesine neden olmuştur. Türbe, tarihi ve kültürel mirasımızın yaşatılması ve manevi ihtiyaçların karşılanması açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Katılımcıların bu türbeye ilişkin diğer bir düşüncesi;

Türbeye bir bilim adamının gelerek çıkan ışıık huzmesini fotoğraflamaya çalıştığı aktarılmıştır. Bilim adamının yaptığı fotoğraf ve kamera çekimlerinde, fotoğrafta

kendisinin bulunduğu kısmın etrafında ışık huzmelerinin oluştuğunu belirtmiştir.
(KK.20)

Katılımcıların aktardığı düşüncelere göre, Müfessir Alaaddin Türbesi hakkında ilginç bir olay anlatılmıştır. Buna göre, türbeye bir bilim adamı gelmiş ve çıkan ışık huzmesini fotoğraflamaya çalışmıştır. Yaptığı fotoğraf ve kamera çekimlerinde, fotoğrafta kendisinin bulunduğu kısmın etrafında ışık huzmelerinin oluştuğu belirtilmiştir. Bu tür olaylar, inanç ve maneviyatla bilimin buluştuğu noktalardır ve bazı kişiler için mistik ya da doğüstü bir açıklama arz edebilir. Işık huzmeleri gibi fenomenlerin bilimsel olarak açıklanabilir olması mümkündür ve bazen optik veya fotoğraf çekimleriyle ilgili teknik etmenlerden kaynaklanabilir. Ancak, bu tür olaylar ve anlatılar, türbenin manevi atmosferini ve ziyaretçilerin ruhsal deneyimlerini etkilemektedir. Bazı insanlar için bu tür gözlemler, türbenin kutsal niteliğini pekiştirirken, diğerleri için bilimsel bir bakış açısıyla ele alınabilir. Sonuç olarak, Müfessir Alaaddin Türbesi'nin çevresinde anlatılan bu tür olaylar, türbenin manevi önemini ve inançla bilimin kesişimini yansıtan bir örnek olarak değerlendirilebilir. Bu gibi anlatılar, türbenin ziyaretçileri üzerinde etkileyici ve hayranlık uyandırıcı bir etki yaratabilir ve inançla bilimin iç içe geçtiği bir atmosfer sunabilir. Bu tür olaylar, türbenin tarih boyunca nasıl bir merkez haline geldiğini ve insanların ziyaretlerinde nasıl farklı deneyimler yaşadıklarını göstermesi açısından önemlidir.

3.1.6 Maden Dede Türbesi

Maden Dede Türbesi Kastamonu'nun zengin tarih ve kültür dokusuna sahip, manevi bir mirasın izlerini taşıyan önemli yapılarından biridir. Bu türbenin tarihi derinliği ve içerdiği manevi değerler, Kastamonu'nun ve çevresindeki bölgelerin dini ve kültürel yapısını yansıtmaları bakımından araştırmacılar için büyük bir ilgi odağı olmuştur. Türbenin mimari yapısı, içinde barındırdığı semboller ve tarihsel bağlamı, araştırmacılar için detaylı bir inceleme konusu olmuştur. Maden Dede Türbesi'nin hem tarihsel hem de manevi açıdan önemi, bu yapı üzerine yapılan araştırmaların çeşitliliğini ve derinliğini belirlemiştir. Bu türbe, Kastamonu'nun tarihine ve manevi yapısına dair daha kapsamlı bir anlayış sunma potansiyeline sahip önemli yapılardan bir tanesi olarak görülebilir.

Konum: Atabey Camisi doğu giriş kapısının karşısında yer alan türbe, büyük kemerli bir tonozdan ibarettir (bkz. fotoğraf 3.16).

Fotoğraf 3.16 Maden Dede türbesi dış görünüş

Tarihçe: Maden Dede Türbesi, 12. yüzyılda yaşamış, asıl ismi Salih El-Münci olan ulemaya aittir. Maden Dede, Şii hareketlerin yayılmaya başladığı dönemde irşad görevi için Anadolu'ya gönderilmiştir. Maden Dede ismini, madenler hakkındaki bilgisinden ve uzmanlığından dolayı almıştır. Yaşadığı dönemde yeni madenler keşfetmiş ve savaş zamanlarında ordunun kullanımına sunmak üzere askeri taçhizatlar üretmiştir. Kastamonun'nun fethinden sonra Atabey Gazi tarafından kendisine irşat görevi verilen Maden Dede, vefat edinceye kadar bu görevi üstlenmiştir. Vefatından sonra ise kendisine verilen irşat görevini Veli Dede ve İsa Dede isimli halifeleri sürdürmüştür (Zengin, 2003).

Mimari Özellikler: Türbe, Osmanlı dönemi mimarisinin etkilerini taşımaktadır. Kare planlı bir yapıya sahip olan türbe, kesme taş ve tuğla malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Türbenin üzerini örten kubbe, göze çarpan bir özelliktir. Türbenin içinde Maden Dede haricinde iki adet sanduka bulunmaktadır. Bunlardan ilki Maden Dede'nin halifesi Veli Dede'ye ikincisi ise İsa Dede'nin isimli zat'a aittir (Zengin, 2003).

Maden Dede Türbesi, Osmanlı mimarisinin belirgin özelliklerini taşıyan önemli bir yapıdır. Kare planlı olması ve kesme taş ile tuğla malzeme kullanımı, dönemin mimari anlayışının bir yansımasıdır. Türbenin üzerinde bulunan kubbe, yapıya estetik bir görünüm kazandıran dikkat çekici bir özelliktir ve Osmanlı mimarisinde sıkça rastlanan bir mimari unsur olarak öne çıkmaktadır. Türbenin içinde Maden Dede'nin yanı sıra, Veli Dede ve İsa Dede'ye ait iki adet sanduka bulunması, bu mekânın manevi önemini ve dini bir zeminde kullanımını vurgular. Bu sandukaların, ziyaretçilere ve inananlara dua etme ve manevi bağ kurma fırsatı sunduğu değerlendirilebilir. Türbedeki bu isimler, türbenin tarihine ve manevi yapısına derinlik katan önemli figürler olarak kabul edilmektedir. Maden Dede Türbesi, Osmanlı dönemi mimarisinin izlerini taşıırken, içinde barındırdığı bu sandukalar ve onlara ait kişilerle birlikte manevi bir atmosfer meydana getirmektedir. Bu yapı sadece mimari açıdan değil, aynı zamanda manevi ve tarihi boyutlarıyla da ziyaretçilerin ilgisini çekmekte ve inceleme konusu olmaktadır. Bu özellikleriyle Maden Dede Türbesi, bölgenin manevi dokusunu ve tarihini anlama çabalarında önemli bir role sahip olarak görülebilir.

Ziyaret: Maden Dede Türbesi ziyaretçilere açıktır ve manevi bir atmosfer sunmaktadır. Ziyaretçiler türbenin çevresinde dua edebilir, Maden Dede'nin manevi etkisinden faydalanmayı umabilir ve ona saygılarını sunabilmektedir.

Kültürel Önemi: Maden Dede Türbesi Kastamonu'nun dini ve kültürel hayatında önemli bir rol oynamaktadır. Türbe, yerel halk arasında saygın bir zat olan Maden Dede'ye duyulan derin sevgi ve bağlılığı yansıtmaktadır. Türbenin etrafında zaman zaman dini etkinlikler düzenlenir ve yerel halk tarafından ziyaret edilmektedir. Maden Dede Türbesi Kastamonu'nun zengin tarih ve kültür dokusunun bir parçası olarak önemini korumaktadır.

Maden Dede Türbesi'nin, ziyaretçilere manevi bir atmosfer sunarak dua etme ve Maden Dede'nin manevi etkisinden istifade etme fırsatı verdiği düşünülmektedir. Bu türbe, Kastamonu'nun dini ve kültürel yaşamında derin bir iz bırakmıştır. Burası sadece bir yapıdan öte, yerel halkın derin sevgi ve bağlılık duygularının ifadesi ve dini etkinliklerin merkezi olarak değerlendirilir. Kastamonu'nun zengin tarih ve kültür dokusunun bir parçası olan Maden Dede Türbesi, geçmişin izlerini günümüze taşıyarak bölgenin kültürel mirasına değer katmaya devam etmektedir. Bu tür tarihi

yapılar, sadece bir mekânın ötesinde olmaktan öte, toplumun manevi ve kültürel bağlarını güçlendiren ve koruyan önemli semboller olarak görülebilir.

Maden Dede Türbesi Atabey Gazi Türbesine olan yakınlığı sebebiyle ziyaretçiler tarafından ziyaret gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda cami cemaati sabah namazlarından sonra bu türbe etrafında toplu şekilde dua ederek güne başlamaktadır. Türbe isminin Maden Dede olması nedeniyle geçmiş zamanlarda defneciler tarafından tahribata uğradığı söylenmektedir. (KK.5)

Katılımcıların aktardığı bilgilere göre, Atabey Gazi Türbesi'ne olan yakınlığı sebebiyle Maden Dede Türbesi, ziyaretçiler tarafından yoğun şekilde ziyaret edilmektedir. Aynı zamanda, cami cemaati sabah namazlarından sonra Maden Dede Türbesi etrafında toplu şekilde dua ederek güne başlamaktadır. Bu uygulama, türbenin manevi önemini ve ziyaretçilerin manevi ihtiyaçlarını karşılamadaki rolünü vurgulamaktadır. Ancak, türbenin adının Maden Dede olması nedeniyle geçmiş zamanlarda defneciler tarafından tahribata uğradığı aktarılmaktadır. Defnecilik gibi illegal faaliyetler nedeniyle türbenin zarar görmesi, tarihi ve kültürel mirasımızın korunması açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir.

3.1.7 Aşıklı Sultan Türbesi

Aşıklı Sultan Türbesi, Kastamonu'nun zengin tarihi dokusunu yansıtan ve manevi bir değere sahip olan önemli yapılarından biridir. Türbenin tarihi ve kültürel önemi, araştırmacılar tarafından detaylı bir incelemenin odak noktası olmasını sağlamıştır. Bu türbe, mimari yapısı ve içerdiği sembollerle birlikte, bölgenin dini ve kültürel hayatına ışık tutan bir mercek görevi görmektedir. Aşıklı Sultan Türbesi'nin manevi önemi hem yerel halkın hem de ziyaretçilerin ilgi odağı olmuş, bu yapı üzerine yapılan araştırmaların çeşitliliğini ve derinliğini belirlemiştir. Türbenin tarihsel geçmişi ve içinde barındırdığı manevi değerler, bölgenin kültürel kimliğini anlama ve açıklama yolunda önemli bir kaynak olarak kabul edilmiştir.

Konum: Aşıklı Sultan Türbesi, Topçuoğlu Mahallesi Kümbet sokak üzerinde bulunmaktadır.

Tarihçe: Aşıklı Sultan, Kastamonu'yu Bizans Devletinin hakimiyetinden kurtararak Türk yurdu yapmak için fetih amacıyla gelen ordunun başında olan komutanlardan biridir. Devrinin en korunaklı ve aşılmaz kalelerinden birisi olan Kastamonu

Kalesi'nin içeriye açılan kapısı şu anda da Kale Kapısı olarak anılan yerde bulunmaktadır (Zengin, 2003).

Aşıklı Sultan, savaşın en çetin ve şiddetli yaşandığı bu noktada şehit düşerek metfun bulunduğu yere defnedilmiştir. Fethin gerçekleşmesiyle birlikte şu an mevcut bulunan türbe Aşıklı Sultan'ı onurlandırmak adına inşa edilmiştir (Zengin, 2003). Hakkındaki bilgiler anlatı ve menkıbelere dayalı olan Aşıklı Sultan hakkındaki bilgiler sınırlıdır.

Mimari Özellikler: Türbe, 13. yüzyılda inşa edilmiş ve Selçuklu dönemi mimarisinin özelliklerini taşımaktadır. Kare planlı bir yapıya sahip olan türbe, kesme taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir (bkz. fotoğraf 3.17). Kümbet tarzında inşa edilmiş olan Aşıklı Sultan Türbesi'nin, kimin tarafından yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Türbenin içerisinde beş tane sanduka bulunmaktadır. İkinci sandukada Mağripli Mehmet Ağa, üçüncü sandukada ise Aşıklı Sultan metfundur. Diğer sandukalardaki zatların ise kimliği bilinmemektedir (Yaman, 2003).

Fotoğraf 3.17 Aşıklı Sultan türbesi dış görünüş

Aşıklı Sultan Türbesi, tarihi açıdan 13. yüzyılda inşa edilmiş ve Selçuklu dönemi mimarisinin izlerini taşıyan önemli bir yapıdır. Kare planlı olması, Selçuklu mimarisinin tipik özelliklerinden biridir. Ayrıca kesme taş malzeme kullanılarak inşa edilmiş olması, dönemin mimari geleneğini yansıtmaktadır. Bu mimari özellikler, türbenin tarihi değerini ve bölgenin mimari evrimindeki rolünü vurgulamaktadır.

Selçuklu dönemi mimarisi, kare planlı yapılar, kesme taşların kullanımı ve geometrik detaylara verilen önem gibi belirgin özelliklerle bilinir. Aşıklı Sultan Türbesi'nin bu özellikleri o dönemin mimari estetiğini ve teknik detaylarını günümüze taşıırken, aynı zamanda o dönemin sanat ve kültür anlayışını da yansıttığı düşünülmektedir. Türbenin Selçuklu mimarisine ait bu özellikleri, ziyaretçilere geçmişin izlerini ve dönemin estetik değerlerini anlama fırsatı sunmaktadır. Bu yapı sadece mimari bir yapı olmanın ötesinde tarihi, kültürel ve sanatsal bir zenginliği temsil etmektedir. Selçuklu dönemi mimarisinin bu örnekleri, bölgenin kültürel kimliğinin bir parçası olarak günümüzde hala hayranlık uyandırmaktadır.

İki bölümden oluşan türbenin üst kısmı mescit olarak inşa edilmiş, sandukaların bulunduğu alt kısımda ise tek göz bir oda şeklinde dizayn edilmiştir. Türbenin içerisinde beş adet sanduka bulunmaktadır. Diğer dört sandukada metfun bulunan kişilerin fetih esnasında şehit düşen askerlere ait olduğu düşünülmektedir. Üçüncü sırada, ortada bulunan sanduka Aşıklı Sultan'a aittir. Aşıklı Sultan'ın bedeni bu sandukanın içinde bulunmaktadır. Yanında metfun bulunan zatlardan bir tanesinin Mağripli Mehmet Ağa isimli kişinin olduğu bilinse de diğer sandukalarda kimin yattığı hakkında bir bilgi mevcut değildir (Zengin, 2003). (bkz. fotoğraf 3.18).

Fotoğraf 3.18 Aşıklı Sultan türbesi iç görünüş

Ziyaret: Aşıklı Sultan Türbesi ziyaretçilere açıktır ve manevi bir atmosfer sunmaktadır. Ziyaretçiler türbenin içerisinde dua etmekte, Aşıklı Sultan'ın manevi

etkisinden faydalanmayı ummaktadırlar. Aktarılan bir rivayete göre, 1920'li yıllarda türbeden istekte bulunmuş bir kişi, dileğinin gerçekleşmemesi üzerine türbeyi yakmıştır. Dönemin valisi uyuduğu esnada rüyasında Aşıklı Sultan'ı görmüş, “Ben yanıyorum, kalk yangını söndür!” hitabıyla uyanmıştır. Gerçekten de türbede yangın çıkmış ve Aşıklı Sultan'ın ayakları ateş içerisinde bulunmaktadır. Yangın kısa sürede söndürülmüş fakat Aşıklı Sultan'ın ayakları tamamen yanmıştır. Bu olaydan dolayı Aşıklı Sultan “Yanık Evliya” olarak da anılmaktadır (Çiftçi, 2018).

Kültürel Önemi: Aşıklı Sultan Türbesi Kastamonu'nun dini ve kültürel hayatında önemli bir yere sahiptir. Türbe yerel halk arasında fetih uğruna şehit olan Aşıklı Sultan'a olan sevgi ve bağlılığı yansıtmaktadır.

Aşıklı Sultan Türbesi, İslam kültüründe manevi bir değere sahip önemli bir yapıdır. Ziyaretçilerin, türbenin içinde Aşıklı Sultan'a yönelik dualar ederken, onun manevi etkisinden faydalanmayı umduğu ve ona olan saygılarını sunduğu düşünülmektedir. İslam inancında türbeler manevi liderlere, şehitlere ve dini figürlere olan bağlılığın ve saygının bir ifadesi olarak kabul edilmektedir. Aşıklı Sultan Türbesi, dini ve kültürel önemiyle Kastamonu'nun tarihi dokusunda derin izler bırakmıştır. Yerel halk arasında Aşıklı Sultan'a duyulan sevgi ve bağlılık, İslam'ın bir aracı olarak türbenin değerini ve kültürel önemini belirlemektedir. İslam inancında, türbeler manevi birer merkezdir ve inananlar için dua etmek, manevi destek aramak ve manevi bağlılığı ifade etmek için halk arasında önemli bir yer tutmaktadır. Aşıklı Sultan Türbesi gibi yapılar, İslam'ın manevi ve kültürel mirasının korunması ve yaşatılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu tür türbeler sadece mimari yapılar olmanın ötesinde, inanç ve maneviyatın da yaşandığı, kültürel ve dini birikimin izlerini taşıyan önemli alanlardır.

Katılımcılar bu türbeye ilişkin olarak;

Asıl ismi bilinmemekle birlikte Aşıklı Sultan Kastamonu'nun fethi esnasında zehirli bir okla şehit düşmüş ve şehit düştüğü yere defnedilmiştir. Türbe içerisinde ortada bulunan sandukanın içerisinde metfundur. Türbenin üst kısmı mescit olmasına rağmen günümüzde ibadete kapalıdır. Anlatılana göre türbede çıkan bir yangında Aşıklı Sultan, dönemin valisinin rüyasına 3 kez art arda girerek yangını kendisine bildirdiği ve yangına bu sayede zamanında müdahale edildiği daha sonrasında metfun bulunduğu sandukanın tahrip olan kısmının tadilatı enasında na'shının çürümediği ancak ayak aşık kemiklerine kadar olan kısmın zarar gördüğü anlatılmaktadır. Son on yıla kadar Aşıklı Sultan'ın ayak kısmının camikan bir muhafaza içerisinde ziyarete açık olduğu öğrenilmiştir. Ayaklarının görülebilir vaziyette olması sebebiyle özellikle il dışından gelen ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir. Ancak günümüzde bu uygulamaya ayaklarda deformeler meydana

gelmesiyle son verilmiştir. Halk arasında bu deformelerin sebebi ise gelen ziyaretçilerin Aşıklı Sultan'ın ayaklarına günahkâr gözlerle bakmaları olarak yer etmiştir. Yapılan ziyaretler daha çok turistik amaçlı olmakla beraber bölge halkı tarafından, yapılan alışverişlerin hayırlı olması niyazıyla dua edilmektedir. (KK.14)

Katılımcıların aktardığı bilgilere göre, Daha önce Aşıklı Sultan'ın ayak kısmının ziyarete açık olduğu ancak son on yıla kadar deformasyonlar meydana gelmesi nedeniyle bu uygulamaya son verildiği belirtilmiştir. Halk arasında, ziyaretçilerin Aşıklı Sultan'ın ayaklarına günahkâr gözlerle bakmalarının deformasyonlara sebep olduğu düşünülmektedir. Türbeye yapılan ziyaretler daha çok turistik amaçlı olmakla birlikte bölge halkı da yapılan alışverişlerin hayırlı olması niyazıyla dua etmektedir.

3.1.8 Atabeygazi Cami ve Türbesi

Atabeygazi Cami ve Türbesi, Kastamonu'nun zengin tarihi mirasına eşsiz bir katkı sunan önemli bir yapıdır. Bu alan, hem tarihi dokusuyla hem de kültürel önemiyle bölgenin dikkat çeken merkezlerinden birini oluşturmaktadır. Cami ve türbe kompleksi, mimari açıdan göze çarpan özellikleriyle dikkatleri üzerine çekerken, içinde barındırdığı tarihi ve manevi değerlerle de araştırmacıların ve ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir. Atabeygazi Cami ve Türbesi, Kastamonu'nun tarihi süreçlerindeki önemli olaylara ve bu bölgenin dini-kültürel yapısına dair değerli bilgiler sunan önemli bir yapı kompleksi konumundadır. Bu bağlamda yapılan incelemelerin hem tarihsel hem de kültürel açıdan bu mekânın derinliklerini anlama yolunda önemli bir adımı temsil ettiği düşünülmektedir.

Konum: Atabeygazi, Kırkırlar sokakta bulunan Atabey Camisinin yan tarafında konumlanmış kümbet şeklindeki Selçuklu mimarisi tarzıyla inşa edilen türbede metfundur.

Tarihçe: Cami ve türbe, Selçuklu dönemi mimarisinin güzel örneklerinden biridir. Türbenin inşa tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, 13. yüzyılda Selçuklu döneminde yapıldığı düşünülmektedir. Caminin ise, giriş kapısında bulunan levhada 1273 yılında yapıldığı yazmaktadır (Yaman, 2003).

Mimari Özellikler: Atabeygazi Cami ve Türbesi, Selçuklu dönemi mimarisinin karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Yapı, tuğla ve taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Cami tek kubbeli bir yapıdır ve içerisinde mihrap, minber ve minare

bulunur. Yapımı itibariyle Kastamonu'nun en eski camisi olduğu bilinmektedir. Girişten itibaren mihrap kısmına kadar ahşap direklerin desteklediği cami, bu özelliği sayesinde halk arasında Kırk Direkli Cami olarak da adlandırılmaktadır. Türbe ise camiye bitişiktir ve dairesel planlı bir yapıya sahiptir (bkz. Fotoğraf 3.19). Atabeygazi Cami ve Türbesi, Selçuklu mimarisinin özgün özelliklerini taşıyan önemli bir yapı kompleksidir. Yapı, tuğla ve taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir, bu da dönemin mimari anlayışının bir yansıması olarak görülebilmektedir. Cami, tek kubbeli bir yapı olup içerisinde mihrap, minber ve minare gibi dini mimari unsurları barındırmaktadır. Bu yapı, Kastamonu'nun en eski camilerinden biri olarak tarihsel öneme sahiptir. Caminin özelliklerinden biri, girişten mihrap kısmına kadar ahşap direklerle desteklenmiş olmasıdır. Bu özellik, halk arasında "Kırk Direkli Cami" olarak anılmasına sebep olmuştur. Bu cami, mimari yapısının yanı sıra adıyla da halkın belleğinde yer etmiş ve bölgenin önemli simgelerinden biri haline gelmiştir. Türbe ise camiye bitişik konumda olan, dairesel planlı bir yapıdır. Camiyle bir bütünlük oluşturan bu türbenin mimari yapısı da dikkat çekicidir. Birbirine komşu konumda yer alan cami ve türbe, bölgenin dini ve kültürel tarihine ışık tutan önemli yapıların başında gelir. Bu yapı kompleksi, tarihi, mimari ve kültürel açıdan zengin bir mirası temsil etmektedir (Çiftçi, 2018).

Fotoğraf 3.19 Atabeygazi türbesi dış görünüş

Ziyaret: Atabeygazi Cami ve Türbesi ziyaretçilere açıktır. Cami ibadet etmek isteyenler tarafından düzenli olarak kullanılmaktadır. Türbe ise ziyaretçilerin manevi bir atmosferde dua etmelerine ve Atabeygazi'ye olan saygılarını sunmalarına olanak sağlamaktadır. Türbenin içerisinde Atabeygazi'nin sandukasıyla beraber iki adet daha sanduka yer alır. Bu sandukalar mezar yerlerinin belirlenmesi için konulmuş olup içerisi boştur. Sandukaların biri ulemadan olan Şemseddin Efendi'ye diğeri ise eşi Gülsüme Hanım'a aittir. (Çiftçi, 2018)

Kültürel Önemi: Atabeygazi Cami ve Türbesi Kastamonu'nun tarihi ve kültürel mirasında önemli bir yere sahiptir. Yapı, Selçuklu döneminin izlerini taşıyan mimarisiyle dikkat çeker ve şehrin tarihi dokusuna katkıda bulunur. Aynı zamanda cami ve türbenin, ziyaretçilere tarihi ve dini bir deneyim sunduğu düşünülmektedir. Yerel halk arasında da saygın bir yere sahiptir ve zaman zaman dini etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır.

Atabeygazi Cami ve Türbesi Kastamonu'nun zengin tarih ve kültür birikimine katkıda bulunan önemli yapılarından bir tanesidir. Ziyaretçiler, bu tarihi yapının içinde dolaşarak Selçuklu dönemine ait mimari özellikleri gözlemleyebilir ve Atabeygazi'ye olan saygılarını ifade edebilirler. Ayrıca cami, yerel halk için ibadet yeri olarak önemli bir rol oynamaktadır.

Katılımcılar bu türbeye ilişkin olarak;

Kastamonu'nun fatihi olarak anılan Atabey Gazi'nin türbesi, genellikle il dışından gelen ziyaretçiler için önemli bir durak konumundadır. Yapılan ziyaretlerde başta Atabey Gazi olmak üzere silah arkadaşlarına dua ve niyazlarda bulunmaktadır. Spesifik olarak bir ritüel uygulaması olmamakla beraber özellikle askere gidecek olan gençlerin askere gitmeden önce Atabey Gazi Türbesi'ne gelerek dua ettikleri kendisinden de hayır dua istedikleri söylenmektedir. (KK.12)

Katılımcıların aktardığı bilgilere göre, ziyaretlerde Atabey Gazi ve silah arkadaşlarına dua ve niyazlarda bulunmaktadır. Özellikle askere gidecek gençlerin askere gitmeden önce Atabey Gazi Türbesi'ne gelerek dua etmeleri ve hayır duaları istemeleri yaygın bir uygulamadır. Ziyaretçilerin bu türbeye gelmelerinin temel sebeplerinden biri, Atabey Gazi'nin Kastamonu'nun fatihi olarak anılması ve tarihi önemi nedeniyle duydukları saygı ve hayranlıktır.

Anlatılan menkıbeye göre Kastamonu'nun fethi gerçekleşikten sonra günümüzde Seyrangah Tepesinin bulunduğu mevkide eski ruhban okulu bulunur ve bu okulda papazlar yetiştirilmiştir. Bu okulun başpapazı da yılan yetiştiriciliği ile ilgilenirmiş. Kastamonu'nun Müslümanlar tarafından fethedilmesini sindiremeyen başpapaz, bir cuma günü Müslüman kılığına girerek camiye gitmiş ve Atabey Gazi'nin hutbe okuduğu esnada yanında getirdiği çuvaldan yılan çıkararak minbere bırakmıştır. Bunun üzerine Atabey Gazi'nin "Taş Ol Mübarek" demesi üzerine yılan taşa dönüşmüştür. Günümüzde de bu menkıbeye istinaden Atabey Camisinde bulunan müezzin mahfilinin üst kısmında asılı yılan figürü, temsili olarak bulunmaktadır. (KK.12)

Katılımcıların aktardığı bilgiye göre, Kastamonu'nun fethi sonrasında yaşanan bir menkıbe anlatılmaktadır. Bu menkıbeye göre, Kastamonu'da eski bir ruhban okulu bulunur ve bu okulda papazlar yetiştirilmiştir. Okulun başpapazı yılan yetiştiriciliğiyle ilgileniyormuş. Kastamonu'nun Müslümanlar tarafından fethedilmesini sindiremeyen başpapaz, bir cuma günü Müslüman kılığına girerek camiye gitmiş ve Atabey Gazi'nin hutbe okuduğu sırada yanında getirdiği çuvaldan yılan çıkararak minbere bırakmıştır. Atabey Gazi'nin "Taş Ol Mübarek" demesi üzerine yılan taşa dönüşmüştür. Bu olay sonucunda yılanın taşa dönüşmesi, Atabey Gazi'nin manevi gücünü ve Allah'a olan

bağlılığını simgeler. Günümüzde, bu menkıbeye istinaden Atabey Camisi'nde bulunan müezzin mahfilinin üst kısmında asılı yılan figürü, bu olayı temsil etmektedir. Bu menkıbe, Kastamonu'nun fethi sırasında yaşanan olaylar arasında önemli bir yere sahiptir ve Atabey Gazi'nin manevi gücü ve şanına vurgu yapar. Atabey Gazi'nin liderliği ve Müslümanları koruma gücü, bu menkıbe üzerinden vurgulanmaktadır.

3.1.9 Karanlık Evliya Türbesi

Karanlık Evliya Türbesi, Kastamonu'nun tarihi dokusunda önemli bir yere sahip olan ve manevi açıdan değer atfedilen bir yapıdır. Bu türbe, hem bölgenin dini yapıları arasında özel bir konuma sahip olması hem de anlatılan hikayelerle etrafında birçok efsanenin dönüp dolaştığı mistik bir alan olması bakımından araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Adı ve etrafındaki gizemli hikayeler, tarihi ve kültürel açıdan bu türbenin detaylı bir incelemesini zorunlu kılmıştır. Karanlık Evliya Türbesi, sadece mimari yapısıyla değil, içinde barındırdığı manevi öykülerle de bu bölgenin dini-kültürel yapısına ışık tutan önemli bir yapıdır.

Konum: Karanlık Evliya Türbesi, Kastamonu Merkez Yavuz Selim Mahallesi Karanlık Evliya sokakta bulunmaktadır.

Tarihçe: Türbenin inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir ancak yapı tarzı itibarıyla Selçuklu dönemine ait olduğu düşünülmektedir. Hakkında yazılı bir kaynak bulunmayan Karanlık Evliya'nın kim olduğuyla ilgili kesin bilgelere ulaşılamazken türbede metfun bulunan kişinin Çobanoğulları döneminde hüküm sürmüş olabilecek bir hükümdar olabileceği de düşünülmektedir (Çiftçi, 2018).

Çevre sakinlerinin söylediklerine, binanın yüzeyindeki siyahlıklara göre türbe zamanında bir yangın geçirmiş, taş bina olduğu için türbe yanmamış ama taşları alevlerden dolayı kararmıştır. Bu nedenle de burada yatan evliyaya Karanlık Evliya denmiştir. Bir başka inanışa göre de ışık alacak penceresi olmadığı için içerisinin karanlık olmasından dolayı bu ismin türbeye verilmiş olduğudur (Çiftçi, 2000). Hakkında yazılı kaynaklarda bilgi bulunmayan evliyanın mahalle halkını her türlü kötülükten koruduğuna inanılmaktadır (Zengin, 2003).

Halk tebaasındaki genel kanı, türbede metfun bulunan zatın evliya olduğuna yöneliktir. Bununla birlikte Karanlık Evliya Türbesi, Kastamonu’da bulunan en eski türbelerden bir tanesidir (bkz. Fotoğraf 3.20).

Fotoğraf 3.20 Karanlık Evliya türbesi dış görünüş

Mimari Özellikler: Karanlık Evliya Türbesi, klasik Selçuklu mimarisine sahiptir. İki kattan oluşan türbe, sekizgen planlıdır ve taş malzemeden inşa edilmiştir. Türbenin üzeri yine sekizgen bir kubbe ile örtülüdür. İçerisinde Karanlık Evliya'ya ait olduğu düşünülen sanduka yer almaktadır (bkz. Fotoğraf 3.21). Karanlık Evliya Türbesi, klasik Selçuklu mimarisinin karakteristik özelliklerini taşıyan önemli bir yapıdır. İki katlı olan türbe, sekizgen bir plana sahiptir ve taş malzemeden inşa edilmiştir. Sekizgen kubbe ile örtülü olan türbenin mimari tasarımı, dönemin mimari estetiğini

yansıtmaktadır. Türbenin iç kısmında, Karanlık Evliya'ya ait olduğu düşünülen sanduka bulunmaktadır. Bu türbenin manevi öyküleri ve etrafında dolaşan efsaneler, ziyaretçilerin ve araştırmacıların ilgisini çekmiş ve yapı üzerinde detaylı incelemeler yapılmasını teşvik etmiştir. Karanlık Evliya Türbesi, mimari yapısı ve içinde barındırdığı manevi değerlerle Kastamonu'nun dini ve kültürel mirasının önemli bir parçasıdır. Selçuklu dönemi mimarisinin bu örnekleri, bölgenin kültürel kimliğine ve dini yapılarına önemli bir katkıda bulunmaktadır. Bu tür yapılar, sadece mimari yapılar olmaktan öte bölgenin tarihini, kültürünü ve manevi değerlerini temsil eden önemli sembollerdir.

Fotoğraf 3.21 Karanlık Evliya türbesi iç görünüş

Ziyaret: Karanlık Evliya Türbesi ziyaretçilere açıktır. Türbenin etrafında avlu, bahçe ve namaz kılmak isteyen ziyaretçilerin ibadet edebilmesi için mescit bulunur.

Ziyaretçiler türbeyi ziyaret ederek dua edebilir, dileklerde bulunabilir ve manevi bir atmosferde zaman geçirebilirler.

Karanlık Evliya Türbesi, Kastamonu'nun dini ve kültürel mirasında önemli bir yere sahiptir. Yerel halk arasında büyük bir saygı ve inanç merkezi olarak kabul edilmektedir. Ziyaretçiler, buraya gelerek manevi bir deneyim yaşayabilirler.

Karanlık Evliya Türbesi, manevi atmosferiyle ziyaretçilere duygusal bir deneyim sunarken, aynı zamanda Kastamonu'nun dini ve kültürel geçmişinin önemli bir yansıması olarak görülebilir. Bu tür yapıların, sadece dini değerlerin ifadesi olmanın ötesinde, ziyaretçilere manevi bir bağlamda huzur ve ruhaniyet sunduğu değerlendirilmektedir. Türbe, ziyaret edenlere geçmişin izlerini takip etme ve manevi bir bağ kurma şansı verirken aynı zamanda yerel halkın inancının ve saygısının önemli bir sembolü konumundadır.

Katılımcılar bu türbeye ilişkin olarak;

Yavuz Selim Mahallesinde bulunan Karanlık Evliya Sokakta metfun bulunur. Asıl ismi bilinmemektedir. Türbenin üst kısmı mescit olmasına rağmen günümüzde ibadete kapalıdır. Karanlık Evliya ismiyle anılmasının sebebi ile ilgili olarak farklı rivayetler bulunmakla birlikte en yaygın rivayet, Karanlık Evliya'nın ikametinden dışarı zaruri haller dışında çıkmadığı topluma karışmadığı ancak cuma günleri namaza gitmek için ikametinden ayrıldığı ve bu esnada yüzünü siyah bir örtüyle kapattığı şeklindedir. Başka bir rivayet metfun bulunduğu türbenin ışık alan penceresinin bulunmaması ve türbe içerisin yoğun bir şekilde karanlık olması sebebiyledir. Bir diğer rivayet ise türbenin çıkan bir yangın esnasında duvarlarının islenmesidir. (KK.22)

Karanlık Evliya ismiyle anılmasının sebebiyle ilgili olarak farklı rivayetler bulunmaktadır. En yaygın rivayete göre, Karanlık Evliya'nın ikametinden dışarı zaruri haller dışında çıkmadığı ve topluma karışmadığı belirtilmektedir. Cuma günleri namaza gitmek için ikametinden ayrıldığı ve bu esnada yüzünü siyah bir örtüyle kapattığı şeklinde anlatılmaktadır. Başka bir rivayet ise türbenin ışık alan penceresinin bulunmaması ve türbenin içerisinin yoğun bir şekilde karanlık olması sebebiyle bu ismin verildiğidir. Bir diğer rivayet ise türbenin çıkan bir yangın esnasında duvarlarının islenmesi ve karanlık hale gelmesiyle alakalıdır.

Türbeye gelen ziyaretçilerde, ziyaretin yapılış amacı neyse o niyetin gerçekleşeceği düşüncesi mevcuttur. Ayrıca ruhsal ve manevi sorunları olan kişilerin deva, şifa bulmak amacıyla türbe içerisinde bir müddet uyku halinde bulunmaları neticesinde rahatladıkları nakledilmiştir. Ayrıca türbenin kümbet formunda inşa edilmiş olması ve sanduka

kısımının bulunduğu alanın çok dar olmasının gelen ziyaretçiler üzerinde ayrı bir atmosfer yansıttığı görülmüştür. Türbede metfun bulunan zatın bazı insanlara görüldüğü, kendilerine tavsiyelerde bulunduğu, hayır dua ettiği ve aniden ortadan yok olduğu anlatılmaktadır. (KK.22)

Katılımcıların aktardığı bilgilere göre türbeye gelen ziyaretçilerin, ziyaretin yapılış amacına dair güçlü bir inancı vardır. Ziyaretçiler türbeye geldikleri niyetin gerçekleşeceğine inanırlar ve bu inançla dua ederek dileklerini sunarlar. Ayrıca ruhsal ve manevi sorunları olan kişilerin türbe içerisinde bir müddet uyku halinde bulunmaları neticesinde rahatladığı belirtilmektedir. Türbenin huzurlu atmosferi ve manevi yüksekliği, ziyaretçilerin iç huzur ve şifa bulmalarına yardımcı olmaktadır. Türbenin kümbet formunda inşa edilmiş olması ve sanduka kısmının dar olması, ziyaretçilere ayrı bir atmosfer yansıtmaktadır. Türbede metfun bulunan zatın bazı insanlara görüldüğü, kendilerine tavsiyelerde bulunduğu ve hayır dualarında bulunduğu aktarılmaktadır. Bu tür manevi deneyimler, ziyaretçiler arasında farklı inançlar ve anlatımlar doğurabilir ve türbenin manevi etkisini güçlendirebilir. Sonuç olarak, Karanlık Evliya Türbesi, ziyaretçiler arasında güçlü bir inanç ve manevi deneyimlere sahip olan bir türbedir. Ziyaretçiler buraya dileklerini ve dualarını sunmak, ruhsal ve manevi sorunlarını hafifletmek, şifa bulmak ve farklı bir atmosferde olmak amacıyla gelmektedirler. Bu türbeler, toplumumuzun manevi hayatında önemli bir yere sahip olup inançlarımızın ve kültürel değerlerimizin bir ifadesi konumundadırlar.

3.1.10 Hepkebirler Sahabe Türbesi

Hepkebirler Sahabe Türbesi, Kastamonu'nun dini ve kültürel mirasının önemli bir parçasıdır. Bu türbe, İslam'ın erken dönemine ait sahabelere atfedilmiş bir yapı olarak dikkat çekmektedir. İslam'ın ilk dönemlerinde yaşamış olan sahabelerin anısına yapılmış olması, bu mekânın dini ve tarihi önemini arttırmaktadır. Türbenin etrafında dolaşan hikayeler buranın manevi açıdan özel bir yer olduğunu gösterirken, aynı zamanda Kastamonu'nun dini kimliğine ışık tutan sembolik bir yapı olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda türbenin tarihi ve dini önemi araştırmacıların ve ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir.

Hepkebirler Caminin doğusunda “Samur Dede” isimli zatın, batısında ise “Kays’ül Hemedani Asgar” ismindeki sahabenin kabirleri bulunmaktadır. Bazı rivayetlere göre

Kays'ül Hemedani Asgar İstanbul'da meftun bulunan Eyüp El Ensari ile beraber Anadolu'ya gelmiş ve Kastamonu'da kalmıştır. O dönemde şehirde Müslüman olmadığı bilinmektedir. Dolayısıyla bu zatın şehirde irşat maksatlı kalmış olduğu düşünülmektedir (Çiftçi, 2018; Yaman, 2003).

Konum: Türbe, Kastamonu il merkezi Hepkebirler Mahallesinde bulunan Hepkebirler Cami minaresi yanında bulunmaktadır.

Tarihçe: Türbenin inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir ancak türbenin de içinde bulunduğu Hepkebirler Camisinin 1675 tarihinden önce inşa edildiği düşünülmektedir. Türbede, Sahabeden olduğuna inanılan Kays'ül Hemedani El-Asgar metfun bulunmaktadır.

Mimari Özellikler: Hepkebirler Sahabe Türbesi basit bir mimariye sahiptir. Genellikle taş malzemeden inşa edilmiş olan türbenin üzeri siyah renkli demir kubbe ile örtülüdür. Ayriyeten demir bir yapı ile muhafaza edilmemektedir (bkz. Fotoğraf 3.22). Hepkebirler Sahabe Türbesi, görece basit bir mimari tarza sahiptir ve genellikle taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Türbenin üstü, siyah renkte demir bir kubbe ile örtülmüştür. Bu özellikler, türbenin mimari açıdan sadeliğini ve yapısal özelliklerini yansıtmaktadır. Ancak dikkate değer bir husus, türbenin demir bir yapı ile korunmamasıdır. Bu durum, yapı üzerinde zamanla meydana gelen etkileşimlere, doğal koşullara ve muhtemel koruma eksikliğine işaret edebilir. Bu tür bir yapısal durum, türbenin korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından önem arz edeceği düşünülmektedir.

Fotoğraf 3.22 Hepkebirler Sahabe türbesi dış görünüş

Ziyaret: Hepkebirler Sahabe Türbesi ziyaretçilere açıktır. Türbe çevresinde avlu ve bahçe bulunmaktadır. Ziyaretçiler buraya gelerek türbeyi ziyaret edebilir, dua edebilir ve manevi bir atmosferde zaman geçirebilirler.

Hepkebirler Sahabe Türbesi, Kastamonu'nun dini ve kültürel mirasının önemli bir parçasıdır. İl içi ve il dışı ziyaretçilerin, Sahabe kabrini ziyaret ederek manevi bir deneyim yaşamak ve dualarını etkileyici bir mekânda gerçekleştirmek için burayı tercih etmekte olduğu düşünülmektedir.

Hepkebirler Sahabe Türbesi İslam'ın erken dönemlerine ait Sahabe kabirlerinden biri olarak büyük önem taşımaktadır. Bu türbeye yapılan ziyaretlerin İslam'ın ilk dönemine ait manevi bağlantıları canlandırma amacı taşıdığı değerlendirilmektedir. Ziyaretçiler buraya gelerek Sahabe'nin anısını yaşatmakta, dualarını etkileyici ve manevi bir atmosferde gerçekleştirme ortamı bulabilmektedir. Türbe, Kastamonu'nun dini ve kültürel geçmişinin bir parçası olmasının yanı sıra İslam'ın ilk dönemlerine ait tarihi ve manevi değerlerin yaşatılmasında önemli bir role sahiptir.

Bu tür mekânların ziyaretçiler için sadece birer yapıdan ibaret olmadığı, aynı zamanda manevi bağlamda ruhani bir deneyim sunan mekânlar olarak görüldüğü gerçeği göz ardı edilmemelidir. Türbenin ziyaret edilmesi, İslam'ın erken dönemlerine ait değerlerin hatırlanması ve yaşatılmasına katkıda bulunurken aynı zamanda bu tür yapıların korunması ve gelecek nesillere aktarılması da büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla Hepkebirler Sahabe Türbesi, İslam'ın tarihi ve kültürel dokusunu yansıtan manevi bir hazine olarak dikkate değer bir dini ziyaret mekânı olarak değerlendirilebilir.

Gelen ziyaretçilerin duaları ve hürmet gösterileri, bu türbenin manevi atmosferini ve önemini vurgulamaktadır.

Camiye ve türbeye ev sahipliği yapan Hepkebirler Mahallesi ismini Arapça dilinde “Büyük” manasına gelen “Kebir” sözcüğünden alarak hep büyükler manasına gelmektedir. Bunun sebebi ise gerek Kaysü'l Hemedani'nin gerekse diğer alim, veli, derviş vb. zatların bu mahalle civarında metfun bulunmasıdır. Yöre halkının anlattığı rivayete göre sarhoş olan kişilerin cami yolundan geçemedikleri, geçmeye çalıştıklarında baygınlık geçirdikleri bir müddet sonra kendilerine geldiklerinde, bir daha bu yolu kullanmadıkları ve tövbeye yöneldikleri öğrenilmiştir. Bu olay “Hepkebirlerden yukarıya sarhoş geçemez” sözüyle dillendirilmiş ve halen günümüzde söylenegelmektedir. (KK.9)

Hepkebirler Mahallesi'nin "Hep Büyükler" anlamına geldiği ifade edilmektedir. Bu isim, mahallede bulunan cami ve türbelerde metfun olan alimler, veliler ve dervişler gibi büyük şahsiyetlerin etkisi ve önemi nedeniyle kullanılmaktadır. Bu kişilerin mahallede bulunması, Hepkebirler Mahallesi'ni manevi bir merkez haline getirmiştir. Yöre halkının anlattığı rivayete göre, mahalle civarından geçen yolda sarhoş olan kişilerin ilginç bir olay yaşadığı aktarılmaktadır. Bu kişilerin cami yolundan geçmeye çalıştıklarında baygınlık geçirdikleri ve kendilerine geldikten sonra bir daha aynı yolu kullanmadıkları ve tövbeye yöneldikleri belirtilmektedir. Bu olayın etkisiyle "Hepkebirlerden yukarıya sarhoş geçemez" şeklinde bir deyim oluşmuş ve hala günümüzde kullanılmaktadır. Bu deyim, mahalledeki kutsal atmosferin insanları etkileyici ve etkisinde bırakan bir özelliğini yansıtmaktadır.

3.1.11 Şeyh Ahmet Siyahi Türbesi

Kastamonu'nun zengin dini ve kültürel mirasının bir parçası olan Şeyh Ahmet Siyahi Türbesi, bölgenin tarihi ve manevi dokusunu yansıtan diğer önemli ziyaret

mekânlarından bir tanesidir. Bu türbe, şehrin dini kimliğine derin etki yapmış olan dini bir lider olarak görülen Şeyh Ahmet Siyahi'ye adanmıştır. Anlatılan hikayeler ve türbenin etrafında dolaşan efsaneler bu yapıyı sadece mimari bir yapıdan öteye taşıyarak manevi bir değer kazandırmıştır. Türbenin geçmişi, Kastamonu'nun dini ve kültürel mirasının bir parçası olmasının yanı sıra burada yatan Şeyh Ahmet Siyahi'nin manevi mirasının da bir yansıması olarak görülebilmektedir. Bu bağlamda türbenin detaylı bir incelemesi bölgenin tarihi ve dini kimliği hakkında önemli ipuçları sunmaktadır.

Konum: Şeyh Ahmet Siyahi, Kırkçeşme Mahallesinde bulunan Ahmet Dede Camisinin karşısında Çuhadar Sokak ile Kuyulu Sokak kesişiminde bulunan türbede metfundur.

Tarihçe: Türbenin inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Osmanlı dönemine ait olduğu düşünülmektedir. Türbenin hemen yan tarafında zamanının önemli ilim merkezlerinden sayılan bir kütüphane bulunmaktadır. Şeyh Ahmet Siyahi, 1777 yılında şu an türbesinin bulunduğu sokaktaki evinde dünyaya gelmiştir Kendisinin Seyyid olduğu yani Peygamber soyundan geldiğine inanılmaktadır. Siyahi lakabı, başına sürekli siyah renkli sarık taktığı için hocası Halid-i Bağdadi tarafından verilmiştir. İslam alimi ve tarikat şeyhidir. Kastamonu'da yaşadığı dönemde İslam'ın yayılmasına ve manevi eğitim verilmesine büyük katkı sağlamıştır (Baysan, 2014).

Mimari Özellikler: Şeyh Ahmet Siyahi Türbesi sade bir mimariye sahiptir. Harici olarak türbe formunda bir yapı bulunmamasına karşın mezar, kitabesi bulunan taş malzemeden yapılmış ve üzeri yeşil kubbeli demir parmaklıklarla korunaklı hale getirilmiştir (bkz. Fotoğraf 3.23). Şeyh Ahmet Siyahi'nin kabrinin yanında üç mezar daha bulunmaktadır. Bu mezarların bir tanesinde Şeyh Ahmet Siyahi'nin oğlu Seyyid Hicabi Efendi, diğer ikisinde ise ulemadan olduğu düşünülen Necmettin Efendi ile Ahmet Rıza Efendi metfun bulunmaktadır (Çiftçi, 2018).

Fotoğraf 3.23 Şeyh Ahmet Siyahi türbesi dış görünüş

Bu türbeye ait yapısal özellikler, sadeliği ve korunma biçimiyle dikkat çekmektedir. Demir parmaklıklarla çevrili olması, türbenin korunmasına ve ziyaretçilerin mezarları ziyaret ederken korunmalarına olanak sağlar. Ayrıca Şeyh Ahmet Siyahi'nin yakınlarına ait mezarların da bu alanda bulunması onun etrafında topluluk oluşturabileceği ve manevi bağlarına işaret etmiş olabileceği düşünülmektedir. Bu tür yapıların, sadece dini liderlerin mezarlarını değil aynı zamanda onların ailelerinin ve yakınlarının da manevi önemini vurguladığı kanaati güdülmektedir.

Ziyaret: Şeyh Ahmet Siyahi Türbesi ziyaretçilere açıktır. Ziyaretçilerin buraya gelerek Şeyh Ahmet Siyahi'nin kabrini ziyaret edip dua ederek manevi bir deneyim yaşama arzusu taşıdıkları düşünülmektedir. Türbe çevresinde avlu ve bahçe bulunur. Gerek il içinden gerekse il dışından gelen ziyaretçiler burada huzurlu bir ortamda zaman geçirebilir ve manevi anlamda bir rahatlama hissi yaşayabilir.

Şeyh Ahmet Siyahi Türbesi, dini önemiyle birlikte manevi bir atmosfer sunan ziyaretçilere açık bir mekân olarak varlığını sürdürmektedir. Ziyaretçiler, Şeyh Ahmet Siyahi'nin kabrini ziyaret ederek manevi bağlamda anlamlı bir deneyim yaşayabilmektedir. Türbe çevresindeki avlu ve bahçe, ziyaretçilere huzurlu bir ortam sunmakta ve burada vakit geçirmek, manevi açıdan bir rahatlama ve huzur hissi yaşatır.

İslami açıdan bu tür ziyaretlerin, ziyaretçilere manevi bağlamda duygusal ve spiritüel bir deneyim sunmakta olduğu düşünülmektedir. Ziyaretçiler dua etmek, manevi destek aramak veya manevi bir iyileşme umarak bu tür mekânlara ziyaret gerçekleştirebilmektedir. Bu tür ziyaretler inanç, dua ve maneviyatın yoğunlaştığı, dini ve kültürel bir etkileşim alanı sunmaktadır. Türbenin açık olması, ziyaretçilerin manevi bağlarını güçlendirmek ve bu tür mekânları korumak için önemli bir fırsat olarak görülebilir.

Katılımcılar bu türbeye ilişkin olarak;

Türbeye ziyaret gerçekleştiren kişilerin, hayırlı iş, hayırlı eş, hayırlı bir yaşam dilekleriyle bu ziyaretleri gerçekleştirdikleri ayrıca yapılan ziyaretler esnasında türbeyi çevreleyen demirlere tespih, çaput ve bez bağlandığı nakledilmiştir. Nitekim gerçekleştirdiğimiz ziyaret esnasında türbe demirine asılı vaziyette tespihler olduğu gözlemlenmiştir. (KK.23)

Kırkçeşme Mahallesi'nde bulunan Ahmet Dede Camisi karşısında, Çuhadar Sokak ile Kuyulu Sokak kesişiminde yer alan türbe, Seyyid soyundan gelen bir şahsiyet olan Ahmet Dede'nin metfun olduğu bilinmektedir. Türbenin yanında, Ahmet Dede'nin halifesi ve aynı zamanda oğlu olan Şeyh Ahmet Hicabi de bulunmaktadır. Bu nedenle türbe, manevi önemi ve soy bağı sebebiyle hem il içinden hem de il dışından birçok ziyaretçi tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler, türbeyi ziyaret ederek hayırlı işler, hayırlı eş ve hayırlı bir yaşam dileklerini sunmaktadır. Bu ziyaretler sırasında türbeyi çevreleyen demirlere tespih, çaput ve bez bağlama geleneği mevcuttur. Tespihlerin demirlere asılı vaziyette olduğu görülmüştür. Bu ritüel, ziyaretçilerin dualarının kabul edileceğine olan inancını göstermektedir.

3.1.12 Terzi Köyü Adil Bey Türbesi

Adil Bey Türbesi, Kastamonu'nun zengin kültürel ve tarihi mirasının önemli bir parçasıdır. Bu türbe, bölgenin dini ve manevi dokusunu yansıtan sade ve etkileyici bir mimariye sahiptir. Adil Bey Türbesi, Terzi Köyü'nde yer almasıyla birlikte bölgenin dini kimliğinin bir sembolü haline gelmiş ve bölge halkı için önemli bir ziyaret noktası olmuştur. Türbenin tarihi geçmişi ve içerdiği manevi atmosfer, Kastamonu'nun dini mirasını anlamak ve keşfetmek isteyenler için büyük bir ilgi odağı konumundadır.

Konum: Adil Bey, Kastamonu Merkez sınırlarına 14 kilometre uzaklıktaki Terzi Köyünde bulunan türbe içerisindeki sandukada metfundur.

Tarihçe: Türbenin inşa tarihi tam olarak bilinmemektedir ancak Candaroğulları dönemine ait olduğu düşünülmektedir. Türbenin içerisinde metfun bulunan Adil Bey, Candaroğulları Beyliği'nin dördüncü hükümdarı olarak 1345-1361 yılları arasında hüküm sürmüştür. Türbenin Adil Bey'in hüküm sürdüğü yıllarda veya daha sonraki yıllarda yani 14. yüzyılın sonlarına doğru yapıldığı düşünülmektedir (Konak, 2019).

Mimari Özellikler: Terzi Köyü Adil Bey Türbesi, genellikle taş malzemeden yapılmış sade bir mimariye sahiptir. Türbenin üst kısmı sekizgen alt kısmı dörtgen formunda ve üzeri aynı şekilde sekizgen yapıli kubbe ile örtülüdür (Konak, 2019). Türbenin alt kısmında Adil Bey'in bedeninin bulunduğu sanduka ile birlikte toplam altı adet sanduka ve üst kısımda bir adet lahit bulunmaktadır. Adil Bey Türbesi, sade bir taş mimariye sahip olup genellikle taş malzemeden inşa edilmiştir. Türbenin üst kısmı sekizgen, alt kısmı dörtgen şeklindedir ve bunun üstünü sekizgen bir kubbe örter (bkz. Fotoğraf 3.24).

Fotoğraf 3.24 Terzi Köyü Adil Bey türbesi dış görünüş

Adil Bey Türbesi, yapısal olarak daha önce bahsedilen Karanlık Evliya Türbesiyle aynı mimari özellikleri taşımaktadır. Bu mimari özellikler, türbenin yapısındaki basitlik ve sağlamlığı vurgulamaktadır. Taş malzemenin kullanımı, dayanıklılığı ve uzun ömürlü oluşuyla dikkat çekerken, sekizgen kubbenin ve farklı mezar tiplerinin türbenin içindeki mekânsal düzenini zenginleştirdiği görülmektedir. Bu türbe, sade mimarisi ve içerdiği mezarlarla bölgenin tarihi ve manevi dokusunu yansıtan önemli bir yapı olarak öne çıkmaktadır (Çiftçi, 2018).

Ziyaret: Terzi Köyü Adil Bey Türbesi ziyaretçilere açıktır. İnsanların bu mekâna gelerek ederek Adil Bey'in kabrini ziyaret ettiği, dua edip manevi bir deneyim yaşama umudu taşıdığı düşünülmektedir. Türbe, inananlar arasında önemli bir yerel ziyaret noktasıdır. Ziyaretçilerin burada huzurlu bir ortamda zaman geçirebileceği ve manevi anlamda bir rahatlama hissi yaşayabileceği değerlendirilmektedir.

Terzi Köyü Adil Bey Türbesi, Kastamonu'nun dini ve kültürel mirasının önemli bir parçasıdır. Ziyaretçiler burayı ziyaret ederek Adil Bey'i anma fırsatı bulmaktadır. Türbenin bulunduğu Terzi Köyü, aynı zamanda doğal güzellikleri ve geleneksel yaşam tarzıyla da dikkat çeken bir köy olarak ön plana çıkmaktadır.

Terzi Köyü'nde yer alan Adil Bey Türbesi, manevi açıdan önemli bir ziyaret noktasıdır. Burayı ziyaret eden insanların, Adil Bey'in kabrini ziyaret edip dua ederek manevi bir deneyim yaşamaya çalıştıkları düşünülmektedir. Bu tür ziyaretler, inananlar arasında önemli bir yerel ritüel olarak kabul edilir ve ziyaretçilere huzur verici bir atmosfer sunar. Türbenin bulunduğu Terzi Köyü sadece dini açıdan değil, aynı zamanda doğal güzellikleri ve geleneksel yaşam tarzıyla da dikkat çeken bir yerdir. Bu köy, manevi ziyaretler ve dini ritüellerin yanı sıra doğayla iç içe olmayı, geleneksel değerleri korumayı ve manevi bir atmosferde yaşamayı da desteklemektedir. Bu tür mekânların, manevi bağlamda insanların bir araya gelip inançlarını yaşama ve pekiştirme imkânı sunduğu, böylece bireylerin manevi deneyimlerini zenginleştirdiği düşünülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kastamonu ilinde bulunan çeşitli tarihi ve dini türbelerin, bölge halkı ve ziyaretçiler üzerinde derin bir etkisi olduğu sonucuna 24 ziyaretçi ile yapılan görüşmeler sonucunda ulaşılmıştır. Bu kişilerle yapılan görüşmelerde türbelerin, insanların manevi, kültürel veya kişisel yaşamları üzerinde ne kadar etkili olduğu anlaşılmıştır. Bu etkiler, insanların inançlarını güçlendirme, tarihi ve kültürel mirasa duyulan saygıyı artırma veya manevi huzur bulma gibi çeşitli şekillerde olabilir. Bu sonuca benzer şekilde Akın (2022) tarafından halk dini olgusu ziyaret fenomeni bağlamında ele alınmış, dindarlık tipolojilerine yer verilerek halk dindarlığının kitabi dindarlıkla kurmuş olduğu dikotomik yapı üzerinde durulmuştur. Ayrıca anlatı boyutuna geniş yer verilerek performatif süreç ve işlevselliğin yanında metin merkezli bakış açısıyla keramet/mucize motiflerine ve motiflerin sembolik anlamlarına yer verilmiştir.

Kastamonu'nun türbe ve dini ziyaret yerleri, bölgenin dini ve kültürel mirasının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu tür mekânlar, genellikle sade mimari yapıları ve manevi atmosferleriyle dikkat çekerler. Türbelerin, içerdikleri mezarlar ve manevi değerlerin korunduğu mekânlar olarak inananlar arasında önemli birer ziyaret noktası olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Güngen (2020) çalışmasında, türbe ziyaretleri üzerine yapılan araştırmaların çoğunlukla konunun dini boyutuna odaklandığı, inanç ve uygulamaların ele alındığı görülmüştür. Ayrıca toplumsal hafıza ile ziyaret edilen mekân ve ritüeller arasındaki ilişkiye vurgu yapılmıştır.

Türbe ve ziyaret mekânlarının inananlar tarafından dua etmek, manevi destek aramak ve manevi iyileşme ummak açısından önemli yerler olarak algılandığı sonucuna yapılan görüşmeler sonucunda ulaşılmıştır. Aynı zamanda bu mekânlar bölgenin kültürel kimliğini yansıtarak ziyaretçilere geçmişin izlerini sürme fırsatı sunmaktadır. Kastamonu'daki türbeler ve dini ziyaret mekânları, yerel halk için sadece dini açıdan değil aynı zamanda bir araya gelme, manevi deneyimler paylaşma ve kültürel birikimi yaşama açısından da önemli alanlardır. Bu mekânlar bölgenin dini ve kültürel mirasını korumak ve gelecek nesillere aktarmak adına büyük bir öneme sahiptir. Benzer şekilde

Çil (2020) Kastamonu’da olduğu gibi farklı halk dindarlığının canlılığını koruduğu tespit edilmiştir. Sarı'nın (2016) Samsun'da yaşayan kadınların günlük hayatlarında halk inanışlarının önemini, bu inançların uygulanmasını ve etkileyen faktörleri incelemiş, yapılan mülakatlar ve elde edilen veriler kadınların geleneksel dini uygulamalara farklı düzeylerde yer verdiğini ortaya koymuştur. Bu durum kadının aile içindeki rolleri ve toplumdaki ataerkil yapının etkisini göstermektedir. Kadınların günlük hayatlarında yaşadıkları geleneksel dini uygulamalarla toplum içindeki kimlikleri arasındaki ilişkiyi anlamak, çalışmanın temel hedeflerinden biridir. Doğan (2014) tarafından yapılan araştırmada, Kırşehir ve çevresinde ziyaret fenomeni incelenmiştir. Ziyaretlerin genellikle dua etmek, dilek dilemek, manevi huzur bulmak, evlilik ve iş bulma, çocuk sahibi olma gibi amaçlarla gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir.

Ziyaretçilerin türbelere olan ilgisi, burada metfun olan kişilerin manevi varlığını ve etkisini günümüzde de hissettikleri inancıyla bağlantılıdır. Gelenek ve inançlar, türbelerin çevresinde farklı ritüel ve uygulamalara yol açmaktadır. Bu uygulamalar, dileklerin kabul edilmesi ve şifaya ulaşma arayışı gibi çeşitli nedenlere dayanmaktadır. Özellikle sınava girecek öğrencilerin ve hastaların türbelere yönelmesi, başarı ve şifa için dua etmeleri, buralardan dileklerle ayrılmaları yöre halkının türbelere olan bağlılığını göstermektedir. Ayrıca bazı türbelerde görülen tuhaf olaylar ve menkıbeler de türbelere olan ilgiyi artırmakta ve insanlar arasında anlatılmaktadır. Ridhi ve arkadaşları (2018) maneviyat ve dinin insan ahlakını etkilemede önemli bir rol oynadığını belirlemiştir (Ridhi ve ark., 2018). Dini değerlerin ziyaretçilerin güdülleri, tutumları ve davranış kalıpları üzerinde önemli etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir (Huanga ve Pearceb, 2019).

Ziyaretçilerin türbelere olan ilgisi şu nedenlerden gelmektedir. Ziyaretçiler, türbelerde yatan kişilerin manevi varlığını ve etkisini günümüzde de hissettiklerine inanırlar. Geliştiren gelenek ve inançlar, bu mekânları ziyaret edenlerin sayısını artırır. Dileklerin kabul edilmesi ve şifaya ulaşma arayışı, türbelere olan ilgiyi artıran başlıca nedenlerdir. Özellikle sınava girecek öğrenciler ve hastalar, başarı ve şifa için türbelere yönelirler. Türbelere yapılan ziyaretler, yöre halkının türbelere olan bağlılığını ve bu mekânların manevi önemini gösterir. Bazı türbelerde görülen tuhaf olaylar ve anlatılan

menkıbeler, türbelere olan ilgiyi artırır ve bu hikayeler insanlar arasında yayılır. Tüm bunlar ziyaretçilerle yapılan görüşmelerde türbelere olan ilginin sebepleri arasında sayılmıştır. Benzer şekilde Elmacı (2017) kutsal kabul edilen türbelerde yaşamış ve hala saygı duyulan kişilerin insanlara fayda sağlayabileceği düşüncesinin halk dindarlığı üzerinde önemli bir yer tuttuğunu ve kültürel hafızanın sürekli olduğunu vurgulamaktadır. Yıldırım, (2004) çalışmasında insanların bu kutsal yerleri ziyaret etme amacının, çocuk sahibi olma, evlenme, sınavları geçme, sağlık sorunlarının iyileşmesi gibi istekler olduğu vurgulanmıştır. Kim ve ark., (2019) dini ziyaretlerin mutluluk ve özdeğerlilik/yerine getirme üzerinde etkili olduğunu kanıtlamaktadır.

Kastamonu'daki türbeler farklı özelliklerle öne çıkar. Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi: Bu türbe, Şeyh Şaban-ı Veli'nin kişisel eşyalarını ve tarikatına ait eşyaları sergilemesiyle dikkat çeker. Halveti tarikatının önemli bir merkezi olarak kabul edilir ve bu özelliğiyle manevi açıdan önemli bir ziyaret noktasıdır. Yılanlı Darüşşifa ve İmaret: Yılan sembolizmiyle ilişkilendirilen taşlar ve geçmişte ruhi ve maddi tedavilerin yapıldığı merkez olmasıyla öne çıkar. Hem tıbbi hem manevi tedavilerin gerçekleştirildiği bir yapıdır. Hatun Sultan Türbesi: Osmanlı dönemi mimarisinin güzel bir örneğini sunar. İç mekânda Osmanlı süsleme motifleri ve hat sanatı örnekleri bulunur. Her türbenin kendine özgü bir önemi ve dikkat çeken özellikleri bulunmaktadır. Bunlar tarihi, mimari yapısı, içinde barındırdığı eşyalar veya türbenin kültürel veya manevi önemi gibi farklı özellikler olabilir.

Sonuç olarak Kastamonu'daki tarihi ve dini türbeler, bölgenin manevi ve kültürel dokusunu zenginleştiren önemli mekânlardır. Ziyaretlerde çevre ve tarihi değerlerin korunması konusunda dikkatli olunmalı ve toplumun bilinçlendirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Kastamonu'daki türbeler, gelecek nesiller için de önemli bir miras olarak korunmalı ve yaşatılmalıdır. Kastamonu'daki tarihi ve dini türbeler, bölgenin manevi ve kültürel zenginliğine katkı sağlayan önemli mekânlardır. Bu türbeler, halkın ve ziyaretçilerin dileklerini, dualarını ve şifa arayışlarını ifade ettiği kutsal alanlar olarak varlığını sürdürmektedir.

Araştırmacılar için öneriler:

1. Tarihi ve kültürel derinliği olan Kastamonu'daki türbeler üzerine daha detaylı araştırmalar yapılmalıdır. Bu araştırmalar türbelerin tarihi geçmişi, mimari yapıları, ziyaretçi profili ve sosyal etkileşimleri gibi konuları içermelidir.
2. Menkıbeler ve halk arasındaki anlatılar üzerine etnografik çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Bu çalışmalar türbelerin toplum üzerindeki etkilerini ve inanç sistemlerini anlamak açısından önemlidir.
3. Türbelerin çevresinde yapılan adak ve bağışlar ile bu bağışların topluma etkisi üzerine sosyolojik çalışmalar yapılabilir.
4. Ziyaretçilerin türbelere olan ilgisinin turizm potansiyeline etkisi ve bu potansiyelin nasıl daha iyi değerlendirilebileceği üzerine ekonomik analizler yapılmalıdır.

Uygulayıcılar için öneriler:

1. Kastamonu'daki türbelerin korunması ve bakımı için düzenli olarak restorasyon çalışmaları yapılmalıdır. Bu çalışmaların doğru bir şekilde yürütülmesi, türbelerin tarihi ve kültürel değerlerini muhafaza etmede önemli bir etkiye sahip olacaktır.
2. Ziyaretçilerin türbeleri daha bilinçli bir şekilde ziyaret etmeleri için bilgilendirme panoları ve broşürler hazırlanmalıdır. Bu materyallerde türbelerin tarihçesi, önemi ve ziyaret kuralları gibi bilgiler yer almalıdır.
3. Ziyaretçilerin türbelere bıraktığı adak ve atıkların çevre kirliliğine yol açmaması için düzenli temizlik çalışmaları yapılmalı ve çevre bilincini artırmak amacıyla farkındalık kampanyaları düzenlenmelidir.
4. Asa Suyu gibi şifa kaynaklarına ilişkin olarak bilimsel araştırmalar yapılmalı ve bu su kaynaklarının etkin bir şekilde kullanımı için sağlık otoriteleriyle iş birliği yapılmalıdır.
5. Evliyalar Haftası gibi etkinliklerin türbelerin ve bölgenin tanıtımı için daha etkili bir şekilde kullanılması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Abdülkadiroğlu, A. (1987). *Kastamonu’da dinî folklor veya dinî-manevî halk inançları*. III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, IV. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1-18.
- Aday, E. (2018). Kütahya ili türbe ve yatırları etrafındaki inanış ve uygulamaların halk bilimi açısından incelemesi. *II. Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 1 (15), 137-151.
- Ak, M. (2012). *Ziyaret fenomeni çerçevesinde türk popüler dindarlığı: Aziz Mahmut Hüdayi türbesi örneği*. [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Ak, M. (2018). Türk halk dindarlığı ve evliya inancı: Sosyolojik bir yaklaşım. *Türk Kültürü Hacı Bektaş Veli Dergisi*, 86, 95-110.
- Akhmedenov, K. M., & Idrisova, G. Z. (2021). The importance of springs, self-flowing artesian wells, underground cave lakes of western Kazakhstan in tourism. *Geo Journal of Tourism and Geosites*, 37(3), 747–756.
- Akın, E. (2022) *Halk dini/dindarlığı olgusunun ziyaret fenomeni bağlamında alevilik, sünnilik, süryanilik inançları açısından halkbilimsel incelenmesi: Diyarbakır, Siirt, Mardin örneği*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Altan, B. (1996). *Türkiye’de dini ziyaret yerleri*. Kazancı Kitap Ticaret A.Ş.
- Altınsapan, E., & Parla, C. (2010). *Eskişehir zaviye ve türbeleri (Selçuklu- Osmanlı Dönemi)*. Anadolu Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Amaro, S., Antunes, A., & Henriques, C. A. (2018). A closer look at Santiago de Compostela’s pilgrims through the lens of motivations. *Tourism Management*, 64, 271–280.
- Andriotis, K. (2009). Exploring the association between religiousness and religious tourism. *Tourism Management*, 30(3), 383-386.
- Arshad, M.I., Iqbal, M.A. & Shahbaz, M. (2017). Pakistan tourism industry and challenges: a review. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*.
- Arslan, M. (2004). *Türk popüler dindarlığı*. Dem Yayınları.
- Artun, E. (2005). *Türk halkbilimi*. Karahan Kitabevi.

- Atalan, Ş. (2000). *Zonguldak ilinde kutsal mekân anlayışı ve yaygın halk inançları*. [Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Atasagun G. (2006). *Ziyaret fenomeni*. Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 21(21), 33-60.
- Atasagun, G. (2004). *Mevlana ve türbesi: Ziyaret fenomeni açısından bir değerlendirme*. Sebat Ofset Matbaacılık.
- Atlı, S. (2012). Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin türbesi etrafında oluşan inanç ve uygulamalar. *Sufi Araştırmaları-Sufi Studies*, 6, 51-64.
- Atmaca, İ. (2006). *Suruç ve çevresi halk inanışlarının dinler tarihi açısından değerlendirilmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Avcı, M. (2014). *Şeyh Şaban-1 Veli ve Kastamonu'ya hizmet çerçevesinde Hz. Pir Şeyh Şabanı Veli kültür vakfı II. uluslararası Şeyh Şa'ban'ı Veli sempozyumu*. Kastamonu'nun Manevi Mimarları 4-6 Mayıs 2014.
- Avcı, M. Bölükbaş F. (2018). Uluslararası Hz. Pir Şeyh Şa'bân-ı Veli ve Kastamonu evliyalari anma haftası etkinliklerinin basın yansımaları (1992-2018): Bir İçerik Analizi. *4.Uluslararası Türk Dünyası Turizm Sempozyumu*. 19-21 Temmuz 2018 Kastamonu Üniversitesi.
- Avcı. M. (2019) *Hedef 2019 vuslatının 450.yıldönümünde Hazreti Pir Şeyh Şaban-ı Veli yılı*. Ses Reklam ve Matbaacılık Ltd. Şti. Kastamonu Üniversitesi, 9-40.
- Aydinoğlu, B. (2005). *Tire merkezinde halk inanışları*. [Yüksek Lisans Tezi]. Celal Bayar Üniversitesi.
- Aziz, Y. A., Hussin, S. R., Nezakati, H., Yusof, R. N. R., & Hashim, H. (2018). The effect of socio-demographic variables and travel characteristics on motivation of Muslim family tourists in Malaysia. *Journal of Islamic Marketing*, 9(2), 222-239.
- Bailey, K. D., & Sood, J. (1993). Consumer satisfaction and shopping destination image. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 31(1), 37-51.
- Bakır, A. ve Gökşen, A. (2019, Haziran 1). Osmanlı öncesi dönemde Tokat, Amasya, Kastamonu ve Çorum şehirleri. *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, (OTAD)(III), 52-112.
- Balaban, B. (2006). *Sandıklı halk inanışları ve uygulamaları*. [Yüksek Lisans Tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.

- Başar, Z. (1972). *İçtimai adetlerimiz, inançlarımız ve Erzurum ilindeki ziyaret yerlerimiz*. Sevinç Matbaası.
- Battour, M. M., Battor, M. M., & Ismail, M. (2012). The mediating role of tourist satisfaction: A study of Muslim tourists in Malaysia. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 29(3), 279-297.
- Bayrak, H. (2007). *İl il dini ziyaret yerlerimiz: Camiler, türbeler, kümbetler ve bazı medreseler*. Yakamoz Yayınları.
- Bayraktar, M. (1987). *İslam ibadet fenomenolojisi*. Akçağ Yayınları.
- Baysan, A. (2014). *Şeyh Seyyid Ahmet Siyahi ve evliya sohbetleri*. Töre Basım- Kitap-Kırtasiye.
- Behçet, M. (1998). *Kastamonu eski eserleri (Kastamonu asar-ı kadimesi)*. Kastamonu: İl Özel İdaresi Yayınları.
- Belhassen, Y., Caton, K., & Stewart, W. P. (2008). Religious worldviews and tourism: A qualitative study. *Annals of Tourism Research*, 35(3), 662-677.
- Benson, P. L., & Roehlkepartain, E. C. (2008). Spiritual development in childhood and adolescence: Toward a field of inquiry. *Applied Developmental Science*, 12(1), 3-8.
- Benson, P. L., Donahue, M. J., & Erikson, J. A. (2003). The faith maturity scale: Conceptualization, measurement, and empirical validation. *Research in the Social Scientific Study of Religion*, 14, 111-153.
- Berger, P. L. (2009). *Din ve toplumsal kurumların değişimi*. A. Qiftgi (Ed.), *Din ve Modernlik; Toplum Bilim Yazıları* (s. 121-174). Ankara Okulu Yayınları.
- Berna, A. ve Günaydın, A. (2019). Zonguldak yöresi türbe, yatır ve ziyaret yerlerinin işlevleri üzerine bir değerlendirme. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 134-148.
- Bilgiseven, A. K. (1986) *Genel sosyoloji*. Filiz Kitabevi.
- Bond, N., Packer, J., & Ballantyne R. (2015). Exploring visitor experiences, activities, and benefits at three religious tourism sites. *Int J Tour Res.*, 17(5), 471-481.
- Bowker, J. (2000). *Folk religion: The concise oxford dictionary of world religions*. Oxford University Press.

- Bowman, M. (2004). *Phenomenology, fieldwork and folk religion*. In *Religion: Empirical Studies* (pp. 47-62). Ashgate Publishing, Ltd. s. 3-4.
- Brown, L. J. (2013). *Transformational travel: Stories of personal transformation*. Cornell University Press.
- Canoves, G., & Forga J.M. (2016). The determinants of tourist satisfaction in religious destinations: The case of Montserrat (Spain). *Int. J. Relig. Tour. Pilgr*, 4(5), 26-36.
- Chen, C.F., & Chen F.S. (2010). Experience quality, perceived value, satisfaction and behavioral intentions for heritage tourists. *Tour Manag*, 31(1), 29-35.
- Cohen, E. (1979). A phenomenology of tourist experiences. *Sociology*, 13(2), 179-201.
- Cotton, S., Zebracki, K., & Rospenda, K. M. (2006). Patterns of religious and spiritual coping among university students: A latent class analysis. *Journal of Religion and Health*, 45(3), 457-467.
- Creswell, J.W. & Poth, C.N. (2016). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage Publications.
- Çağmlar, Z. (2005). *Kastamonu halk kültürü içinde yatır-ziyaret inancı ve bu inanç çerçevesinde Şeyh Şabân-ı Velî etrafında oluşturulan efsaneler*. İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, 445-467.
- Çelik, A. (1995). *İslam'ın kabul veya reddettiği halk inançları*. Beyan Yayınları, İstanbul.
- Çifçi, F. (2011). *Şeyh Şabân-ı Velî*. Hazret-i Pir Şeyh Şabân-ı Velî Kültür Vakfı Yayınları.
- Çiftçi Tavas, H. (2013). *Dini ziyaret fenomeni açısından Diyarbakır merkez ilçeleri üzerine bir araştırma*. [Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Çiftçi, F. (2000). *Kastamonu camileri-türbeleri ve diğer tarihi eserler*. Kastamonu Belediye Başkanlığı.
- Çiftçi, F. (2018). *Kastamonu camileri-türbeleri ve diğer tarihi eserler 1. Özeller*. Matbaacılık Gazetecilik Medya ve Tan. Hiz. San. Tic. Ltd. Şti.
- Çil, F. (2020). *Halk dindarlığı üzerine bir din sosyolojisi incelemesi: Dört yol örneği*. [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.

- Çinpolat, Ş. (2009). *Karaçay halk inanışları ve uygulamalarının dinler tarihi açısından değerlendirilmesi (Tokat örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Çobanoğlu, A. (2006). *Halk arasında yaşayan hurafeler üzerine bir alan araştırma (Bursa/Osmangazi örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Dağ, K. (2010). *Elbistan ve çevresinde ziyaret ve ziyaret yerleri*. [Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Daş, E. (2007). *Erken dönem Osmanlı türbeleri*. Gökkuşbu Yayınları.
- Davie, G. (2005). Sociology of religion, encyclopedia of religion and society, cd. W illa m H. Swatos. Altamira Pres, 1998, s. 483-489 (Çev. Halil Aydınalp) in Sosyolojisi. *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28 (1), 217-230.
- Delener, N. (1990). The effects of religious factors on perceived risk in durable goods purchase decisions. *Journal of Consumer Marketing*, 7(3), 27-38.
- Demirci, F. (2011). Kastamonu Şeyh Şaban-ı Veli vakıf Müzesi. *Vakıflar Dergisi Haziran*, 35, 257-265.
- Demirci, Z. (1962). *Kastamonu evliyalari*. Kastamonu: Doğrusöz Matbaası.
- Demiriz, Y. (1989). *Eyüp 'te türbeler*. Kültür Bakanlığı.
- Doğan, T. (2014). *Ziyaret fenomeni açısından Kırşehir ve çevresi inceleme-değerlendirme*. [Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Doğan, U. (2010). *Develi ilçesi, Zile kasabası halk inanışlarının dinler tarihi açısından değerlendirilmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Duverger, P. & Thomas, V.L. (2021). The negative impact of deviant imagery on consumers' intentions to visit a tourist destination. *Services Marketing Quarterly*, 42, (3-4), 162-179.
- Düzgün, U. K. (2009). Giresun adak yerlerinde tespit edilen çeşitli uygulama, inanış ve efsaneler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(7), 133—153.
- Elmacı, L. (2017). *Ziyaret fenomeni ve din (Kastamonu Şeyh Şaban-I Veli türbesi örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Hitit Üniversitesi.
- Erdiş, Ş. (2016). Türkiye’de siyasal toplumsallaşma ve siyasal katılım: Ziyaret fenomeni örneği. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 20(2), 73—100.

- Erdiş, Ş. (2017). Bir inşa süreci olarak fenomenolojik perspektifte kutsal ve kutsallaşma- ziyaret fenomeni örneği. *Milli Folklor*, 29(114), 39—51.
- Ergun, M. (1997). *Türk dünyası efsanelerinde değişme motifi*. C.1, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eşmeli, İ. (2006). *Muğla- Yatağan ve çevresi halk inanışları ve uygulamaları üzerine bir araştırma*. [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Gannon, M. J., Baxter, I. W. F., Collinson, E., Curran, R., Farrington, T., Glasgow, S., ... Jack, G. R. A. (2017, June 11). Travelling for Umrah: destination attributes, destination image, and post-travel intentions (PDF). *The Service Industries Journal*, 37 (7–8), 448–465.
- Gellner, E. (1994). *Postmodernizm, İslam ve us*. Ç. Bülent Peker, Ümit Yayınları.
- Gerger, M. E. (2010). *Osmanlı Padişahları: Hayatları, şiirleri ve türbeleri "Osmanlı'nın büyüklük sırları"*. Gerger Yayınları.
- Gider, Ş. (2009). *Halk dindarlığının bir göstergesi olarak adak ve ziyaret fenomeni-İstanbul örneği*. [Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Gill, C. Packer, J. & Ballantyne, R. (2019). Spiritual retreats as a restorative destination: design factors facilitating restorative outcomes. *Annals of Tourism Research*.
- Gnoth, J. (1997). Tourism motivation and expectation formation. *Annals of Tourism Research*, 24(2), 283-304.
- Goldberg, P. (2010). *American veda: From emerson and the beatles to yoga and meditation – how indian spirituality changed the west*. Harmony Books. pp. 7, 152.
- Gökbel, A. (1999). Kangal yöresinde ziyaret yerleri ile ilgili inanş ve uygulamalar. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 163—189.
- Gökoğlu, A. (1952). *Paphlogonia gayri menkul eski eserleri ve arkeolojisi*. Doğrusöz Matbası.
- Gutic J, Caie E, & Clegg A. (2010). In search of heterotopia? Motivations of visitors to an English cathedral. *Int. J. Tour Res.*, 12(6), 750–760.
- Günay, Ü. (2002). *Din sosyolojisi*. İnsan Yayınları.

- Günay, Ü., Harun, G., Taştan, V., & Sayım, H. (2001). *Ziyaret fenomeni üzerine bir din bilim araştırması-Kayseri örneği*. Erciyes Üniversitesi Yayınları, Erciyes Üniversitesi Matbaası.
- Güngeç, B. (2020). *Mekân-ritüel bağlamında toplumsal hafızanın inşasında ziyaret fenomeninin rolü (Veysel Karani örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Hamilton, M. (1994). *The sociology of religion*. London Routledge.
- Haq, F. & Wong, H.Y. (2010). Is spiritual tourism a new strategy for marketing Islam? *Journal of Islamic Marketing*, pp. 136-148.
- Hassan T., Carvache-Franco, M., Carvache-Franco, W., & Carvache-Franco, O. (2022). Segmentation of religious tourism by motivations: A study of the pilgrimage to the city of mecca. *Sustainability*, 14(13), 7861.
- Headey, B., Muffels, R., & Wagner, G. G. (2010). Long-running german panel survey shows that personal and economic choices, not just genes, matter for happiness. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 107(42), 17922-17926.
- Heidari, A., Yazdani, H. R., Saghafi, F., & Jalilvand, M. R. (2018). The perspective of religious and spiritual tourism research: A systematic mapping study. *Journal of Islamic Marketing*, 9(4), 747-798.
- Henderson, J. C. (2011). Religious tourism and its management: The hajj in Saudi Arabia. *Int. J. Tour. Res.*, 13(6), 541–552.
- Higgs, A. (2019). *Tips for organising a religious sightseeing trip*. Grown-up Travel Guide.
- Hood, R. W., & Morris, R. J. (1985). The role of religion in modern society. *Sociological Analysis*, 46(3), 241-248.
- Huang, K., Pearce, P., Guo, Q., & Shen, S. (2020). Visitors' spiritual values and relevant influencing factors in religious tourism destinations. *Int. J. Tour. Res.*, 22(3), 314–324.
- Huanga, K. & Pearce, P. (2019). Visitors' perceptions of religious tourism destinations. *Journal of Destination Marketing and Management*, p. 10.
- Iannello, K. P., Hook, J. N., & Davis, D. E. (2019). Religiosity and spirituality: An overview of definitions, distinctions, and clinical applications. In S. A. David, R. A. R. Gurin, & J. L. Suls (Eds.), *Handbook of the psychology of religion and spirituality* (pp. 11-29). Guilford Press. *Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 7, (2, 9).

- Irimias, A., Mitev, A., & Michalko, G. (2016). Demographic characteristics influencing religious tourism behaviour: Evidence from a central-Eastern-European country. *Int. J. Relig. Tour. Pilgr*, 4(4), 19–32.
- İbret, Ü., Aydınözü, D., & Uğurlu, M. (2015). Kastamonu şehrinde kültür ve inanç turizmi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 32, 239 – 269.
- İçli, R. (2007). *Sosyolojik açıdan türbe ziyaret fenomeni (Erzurum Abdurrahman Gazi türbesi örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- İnan, A. (1961). Türbelere paçavra bağlama ve mum yakma hurafelerinin menşei. *Diyanet İlmi Dergi*, 1961, 180—182.
- Jacobsen, J. K. S. & Munar, A. M. (2012). *Tourist information search and destination choice in a digital age*. Tourism Management Perspectives, pp. 39-47.
- Kabataş, F. (2006). *Rize ve çevresindeki yaygın halk inanışları*. [Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Kanık, C. (2018). Abdurrahman Gazi türbesi ve psiko-sosyal etkileri. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 137—148.
- Kaptan, Ş. T. (1993). *Gönül sultanları Denizli’de: Türbeler, yatırlar*. Basım Ajans Matbaacılık.
- Karadağ, M. (1993). *Kazdağı yöresi efsaneleri üzerinde bir araştırma*. İpekyolu Uluslararası Halk Edebiyatı Sempozyumu’nda Sunulan Bildiri. Ankara.
- Karagöz, A., & Karagöz, N. (2011). *Gönüller sultanı benli sultan hayatı, külliyesi ve menkıbeleri*. Ekrem Matbası.
- Kastamonu Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Çevrim-ıç: <https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-63873/inanc-turizmi.html>. Erişim Tarihi: 08.09.2023.
- Kaya, E. (2019). *Türk halk dindarlığının medyada dini sorular üzerinden değerlendirilmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Kemal, A., & Kashif, M. (2022). Haq Allah Hu: tourists' phenomenological experiences of visiting shrines as islamic spiritual destinations. *South Asian Journal of Marketing*, 150-164.
- Kertis, N. (1999). *Kastamonu yatırlarının sosyal bütünleme açısından bölge halkı üzerindeki tesirleri*. [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.

- Khalabikhina, I. E., & Shishalov, D. (2016). Socio-demographic portrait of Russian travelers. *Worldwide Hospitality Tourism Themes*, 8(3), 287–295.
- Kılıç, A. (2001). *Isparta yöresi halk inançları, uluslararası anadolu inançları kongresi bildirileri*. Evrak Yayınları.
- Kıyak, A. (2005). *Baskil ve çevresinde yaygın halk inanışları*. [Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Kıyak, A. (2010). *Elazığ ve yöresinde ziyaret fenomeni üzerine bir din bilimi araştırması*. [Doktora Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Kim, B., & Kim, S. (2019). The effect of religious tourism experiences on personal values. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 7(2), 9.
- Kim, H., Yılmaz, S., & Ahn, S. (2019). Motivational landscape and evolving identity of a route-based religious tourism space: A case of Camino de Santiago. *Sustainability*, 11(13), 3547.
- King, D. B., & Boyatzis, C. J. (2015). *Exploring subjective well-being and spirituality in children: Implications for sustainable well-being*. In J. L. Roehlkepartain, P. E. King, L. Wagener, & P. L. Benson (Eds.), *The handbook of spiritual development in childhood and adolescence* (pp. 78-91). Sage Publications.
- Kirillova, K., Lehto, X., & Cai, L. (2017). Tourist experience and destination resilience. *Tourism Management*, 61, 382-389.
- Koç, B. (1985). *Ürgüp ve çevresinde halk inançları ve adak yerleri*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Koçyiğit, M. (2016). The role of religious tourism in creating destination image: The case of Konya Museum. *Int. J. Relig. Tour. Pilgr*, 4(7), 21–30.
- Konak, I. (2019). Kastamonu Adil Bey türbesi restorasyon geçmişi ve mevcut korunma durumu hakkında bir değerlendirme. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (4), 127-142.
- Konak, I. (2022). Kastamonu yılanlı darüşşifa taç kapısının korunma sorunları ve mevcut durum tespiti. *Asya Studies Academic Social stu*, 1-12.
- Köse, A. (2010). *Türbeler: Popüler dindarlığın durakları*. Timaş Yayınları.
- Köse, A. ve Ayten, A. (2009). Batıl inanç ve davranışlar üzerine psiko - sosyolojik bir analiz. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(2), 45-70.

- Kösoğlu, N. (2013). *Millî kültür ve kimlik*. Ötüken Yayınları.
- Krausz, E. (1972). Religion and social change. *Comparative Studies in Society and History*, 14(4), 453-466.
- Küçük, Z. G. (2016). *Ziyaret fenomeni açısından hatay ve çevresi örneği*. [Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Küçükbasmacı, G. (2000). *Kastamonu'da halk tababeti, inanış ve uygulamalar*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Levine, H. B. (1979). Religion and modernization: A comparative study of social change in the modernization process. *Comparative Studies in Society and History*, 21(2), 292-306.
- Liro, J. (2021). Visitors' motivations and behaviours at pilgrimage centres: Push and pull perspectives. *J Heritage Tour*, 16(1), 79-99.
- Liro, J., Soljan, I., & Bilska-Wodecka, E. (2017). Visitors' diversified motivations and behaviour—the case of the pilgrimage center in Krakow (Poland). *J. Tour. Cult. Chang*, 15(1), 1-20.
- Lupfer, M. B., & Wald, K. D. (1985). Religion and politics in the United States: An empirical perspective. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 24(1), 1-17.
- Lupfer, M. B., Brock, G. W., & DePaola, S. J. (1992). Religion and helping in the context of urban poverty. *Journal of Applied Social Psychology*, 22(21), 1682-1698.
- Lüpfer, G., & Wald, K. D. (1985). Religious cultures and political violence. *American Political Science Review*, 79(3), 787-800.
- Lüpfer, G., et al. (1992). Religion and political conflict in latin America. *Comparative Politics*, 24(2), 183-199.
- Makrides, V. (2009). *Hellenic temples and christian churches: A concise history of the religious cultures of greece from antiquity to the present*. NYU Press, p. 2.
- Malatyalı, A. (2006). *Tarihi, kültürü ve sanatıyla Eyüp Sultan sempozyumu X*. Eyüp Belediyesi.
- Mazumdar, S., & Mazumdar, S. (2004). Religion and place attachment: A study of sacred places. *Journal of Environmental Psychology*, 385-397.
- McClain, J. O. (1979). Church membership and political participation in the urban

ghetto. *American Journal of Political Science*, 23(4), 663-679.

McDaniel, S. W., & Burnett, J. J. (1990). *Consumer religiosity and retail store evaluative criteria*. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 18(2), 101-112.

Meriç, A. (2004). *Kandıra türkmen köylerinde inanışlar*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.

Mircea, E. (1992) *Kutsal ve dindışı*. Tercüme: Mehmet Ali Kılıçbay. Gece Yayınları.

Myers, D. G. (2008). *Religious and spiritual involvement and health outcomes: What are the relationships?* In R. F. Paloutzian & C. L. Park (Eds.), *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality* (pp. 299-321). Guilford Press.

Noy, C. (2004). This trip really changed me: Backpackers' narratives of self-change. *Annals of Tourism Research*, 31(1), 78-102.

Nyaupane, G. P., Timothy, D. J., & Poudel, S. (2015). Understanding tourists in religious destinations: A social distance perspective. *Tour Management*, 48, 343-353.

Ocak, A. Y. (2000). *Alevi bektaşî inançlarının İslam öncesi temelleri*. İletişim Yayınları.

Ocak, A. Y. (2001). *Türkler, Türkiye ve İslam: Yaklaşım, yöntem ve yorum denemeleri*. İletişim Yayınları.

Onur, O. (1994). *Edirne türbeleri ve evlad-ı fatihan mezarları*. Edirne. 1994.

Ospanaliyeva, B. (2011). *Kazakistan'ın Jambıl bölgesi efsaneleri (İnceleme-metinler)*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.

Oymak, İ. (2002). Gelibolu yöresinde ziyaret fenomeni. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 5(14), 131-148.

Önkal, H. (1999). *Selçuklu - Osmanlı sultanları ve türbeleri*. Vakıflar Genel Müdürlüğü.

Örnek, S. V. (1981). *Sivas ve çevresinde hayatın çeşitli safhalarıyla ilgili batıl inançların ve büyüsel işlemlerin etnolojik tetkiki*. DTCF Yayınları.

Özbolat, A. (2014). Kutsallaşma sürecine tipolojik bir yaklaşım: Ziyaret fenomeni örneği. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 70, 121-138.

- Özcan, H. (2007). *Halkın Çoban Dede'den beklentilerinin psikolojik nedenleri*. [Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Özdoğan, R. (2006). *Amasya'da adak yerleri ile ilgili halk anlatıları*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Özkan, A. (2009). *Türbe ziyaretlerinin psiko-sosyolojik boyutu (Eyüp Sultan Türbesi örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Öztürk, S., Yaşar İsmail, T. S. & Işınkaralar, Ö. (2020). İnanç turizmi odağında Benli Sultan külliyesi peyzaj tasarım önerileri. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 349-360.
- Parladır, H. S. (2010). *Heterodoksi, Türk halk İslamı ve evliya kültürü*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Pillai, S. K. B., Kaustubh, K., Scaglione, M., D'Mello, C., & Weiermair, K. (2017). Exposition of St. Francis Xavier's holy relics in Goa: an importance-performance analysis. *Int. J. Relig. Tour. Pilgr*, 5(1), 56-77.
- Pine, B. J., & Gilmore, J. H. (1999). *The experience economy: Work is theater & every business a stage*. Harvard Business Press.
- Piramanayagam S, Kumar, B. N., Mallya, J., & Anand, R. (2021). Tourist's motivation and behavioural intention to visit a religious buddhist site: A case study of bodhgaya. *Int. J. Relig. Tour. Pilgr.*, 8(8), 42-56.
- Polat, F. (2007). *Elazığ Harput Arap Baba türbesi üzerine psiko - sosyolojik bir inceleme*. [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Poria, Y., Butler, R., & Airey, D. (2003). The core of heritage tourism. *Annals of Tourism Research*, 30(1), 238-254.
- Poulson, R., et al. (1998). Religious beliefs and economic attitudes: A cross-national study. *The Review of Economics and Statistics*, 80(3), 419-430.
- Rebenstorf, H., Körs, A. (2018). *Die Besucher innen von Citykirchen: Besuchsverhalten, Erwartungen und Kirchenraumwahrnehmung*. Citykirchen und Tourismus: Soziologisch-theologische Studien zwischen Berlin und Zürich, 5.
- Ridhi, A., Prashant, M. & Ramendra, S. (2018). Religiosity and consumer behavior: A summarizing review. *Journal of Management Spirituality and Religion*.
- Riegel, U., Lindner, K. (2020). Visit motivation of tourists in church buildings:

Amending the Phelan-Bauer-Lewalter scale for visit motivation by a religious dimension. *Rural Theol.*, 18(1), 37–49.

Rinschede, G. (1992). Tourism and religion: A perspective. In R. W. Butler & D. R. Fesenmaier (Eds.). *Tourism and Religion: Issues and implications*, (ss. 19-33). Channel View Publications.

Rybina, L. (2018). Understanding religious traveling from central Asia to Saudi Arabia using cluster analysis. *J. Appl. Sci. Res.* 14(6), 5–10. <http://www.aensiweb.com/JASR>.

Sakaoğlu, S. (1980). *Anadolu - Türk efsanelerinde taş kesilme motifi ve bu efsanelerin tip kataloğu*. Ankara Üniversitesi Basım Evi.

Sarı, S. D. (2016). *Geleneksel halk dindarlığı ve kadın kimliği (Samsun merkez örneği)*. [Doktora Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

Serin, R. (1995). *Hayreddin-i Tokadi Hazretleri; Bolu ve ilçelerindeki türbeler*. Hayreddin-i Tokadi Hazretleri Vakfı.

Shinde, K. A., & Rizello, K. A. (2014). Cross-cultural comparison of weekend-trips in religious tourism: Insights from two cultures, two countries (India and Italy). *Int. J. Relig. Tour. Pilgr.*, 2(2), 17–34.

Sood, S. (1993). The role of religion in tourism. *Tourism Management*, 14(2), 97-99.

Sung, Y. K., Chang, K. C., & Sung, Y. F. (2016). Market segmentation of international tourists based on motivation to travel: A case study of Taiwan. *Asia Pacific J. Tour. Res.*, 21(8), 862–882.

Sümer, N. (2017). Bir ziyaret fenomeni olarak Şeyh Müslüm türbesi ve psikososyal hayata etkileri. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(1), 25-42.

Tanyu, H. (1968). *Ankara ve çevresinde adak ve adak yerleri*. Ankara Üniversitesi Basımevi.

Taşpınar, İ. (2006). *Siirt ili ve çevresi yaygın halk inanışları*. [Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.

Taşyürek, M. (2010). *Erzurum türbeleri ve ziyaret yerleri*. Palandöken Belediyesi Yayınları.

Tatcı, M., & Sever, M. (2012). *Ömer Fuâdî Divânçe-i İlâhiyât- Sadeîyye -Pendiyye*. Ankara: Hz. Pîr Şey Şabân-ı Velî Kültür ve Sanat Derneği Yayınları.

- Timothy, D. J. & Olsen, D. H. (2006). *Tourism religion and religious journeys*. London, Routledge.
- Trauer, B. & Ryan, C. (2005). Destination image, romance and place experience- an application of intimacy theory in tourism. *Tourism Management*, p 481-491.
- Tuncer, M. (1996). *Türbe ziyaretlerinin psiko- sosyal sebepleri ve tazahürleri (Eyüp Sultan türbesi örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Türker, N., Akga, E. & Ugar, M. (2019). Dini mekânları ziyaret eden turistlerin seyahat motivasyonları: Kastamonu ilinde bir uygulama. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 111132.
- Uhri, A. (2010). *Anadolu'da ölümün tarih öncesi: Bir geleneğin oluşum süreçleri*. Ege Yayınları.
- Uyaniker, N. (2011). *Eyüp Sultan Türbesi etrafında teşekkül eden efsanelerin tespiti ve incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji sözlüğü*. Milli Eğitim Basım Evi. İstanbul.
- Ülker, S. (2011). *Türkiye'de halk dindarlığının dönüşümünde görsel medyanın rolü*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Ünal, M. (2002). *Türk medyasının halk inanışlarına bakışı, halk kültürlerinin medya açısından değerlendirilmesi*. Uluslararası Sempozyumu, 12-14 Aralık, Sakarya.
- Ünver, S. (1938). Büyük Selçuklu İmparatorluğu zamanında vakıf hastanelerin bir kısmına dair. *Vakıflar Dergisi (I)*, 18-22.
- Varul, M. Z. (2015). Consumerism as folk religion: Transcendence, probation and dissatisfaction with capitalism. *Studies in Christian Ethics*, 28 (4), 447–460.
- Vistad, O. I., Øian, H., Williams, D. R., & Stokowski, P. (2020). Long-distance hikers and their inner journeys: On motives and pilgrimage to Nidaros. *J. Outdoor Recreat Tour*.
- Walter, T. (2002). Religion, tourism, and the Chinese state. *Journal of Contemporary China*, 11(31), 461-474.
- Wang, W., Chen, J. S., & Huang, K. (2016). Religious tourist motivation in buddhist mountain: The case from China. *Asia Pacific J. Tour. Res.*, 21(1), 57–72. /10.1080

- Wanner, C. (2020). An affective atmosphere of religiosity: animated places, public spaces, and the politics of attachment in Ukraine and Beyond. *Comparative Studies in Society and History*, 62(1), 68 – 105.
- Wilkes, R. E., Burnett, J. J., & Howell, R. D. (1986). Religiosity and retail store evaluative criteria. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 14(4), 43-49.
- Wilkes, R., et al. (1986). The role of religious orientation in tourism motivation and behavior. *Journal of Travel Research*, 24(3), 19-23.
- Worthington, E. L., Hook, J. N., Davis, D. E., & McDaniel, M. A. (2011). *Religion and spirituality*. In S. J. Lopez & C. R. Snyder (Eds.), *The Oxford handbook of positive psychology* (2nd ed., pp. 435-444). Oxford University Press.
- Yakupoglu, C. (2009). *Kuzeybatı Anadolu'nun sosyo-ekonomik tarihi*. Gazi Kitapevi.
- Yalgin, A. (1996). *İstanbul evliyalari: Gönül sultanlari*. Çelik Yayınevi.
- Yaman, Z. (2003). *Kastamonu turizm envanteri gezi rehberi*. Kastamonu, 6-57.
- Yasak, İ. (2004). *Sivas yatırlari ve Abdulvehhab Gazi Hazretleri*. Sivaslılar Eğitim, Kültür ve Yardımlaşma Vakfı.
- Yazar, M. B. (1998). *Kastamonu eski eserleri (Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi)*. Haz. Musa S. Cihangir. Kastamonu Valiliği İl Özel İdaresi Yayınları.
- Yazar, N. (1985). *Halvetiliğin Şa'bâniyye Kolu-Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî ve türbenâme*. Mas Matbaacılık, Ankara.
- Yeğin, H. İ. (2003). *Kutsal mekân ve insan ilişkisi*. [Doktora Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Yeni, Ö. & Çetin, Y. (2014). *Kastamonu'da Moğol etkisinin Pervaneoğlu Ali (Yılanlı) dariüşşifası ve imaretin kitabesi üzerinden bir değerlendirmesi*. Uluslararası Malazgirt'ten Osmanlı'ya Selçuklu Sempozyumu Bildiriler.
- Yıldırım, E. (2004). *Bitlis yöresi ziyaret fenomeni ve ziyaret yerleri*. [Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Yılmaz, E. (2009). *Türbe ziyaretlerinin fert üzerindeki etkileri. (Bilecik örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Yılmaz, Ş. (2008). *Hıdır Abdal Sultan tekkesine bağlı ocak köyü halk inanışları*. [Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.

Yoder, D. (1974). *Toward a definition of folk religion*. Western Folklore. 33 (1): 1–15.

Yüksel, İ. A. (2009). *Padişah türbeleri (B. Qetınor, Res.)*. Kubbealtı Neşriyatı.

Zaichkowsky, J. L., & Sood, S. (1989). An experimental study of the effects of religious symbols and spokespersons on advertising effectiveness. *Journal of Advertising*, 18(3), 27-36.

Zengin A. Y. (2003). *Kastamonu velileri*. Çetin Matbacılık.

Zinnbauer, B. J., Pargament, K. I., ve Scott, A. B. (1999). The emerging meanings of religiousness and spirituality: Problems and prospects. *Journal of Personality*, 67(6), 889-919.

